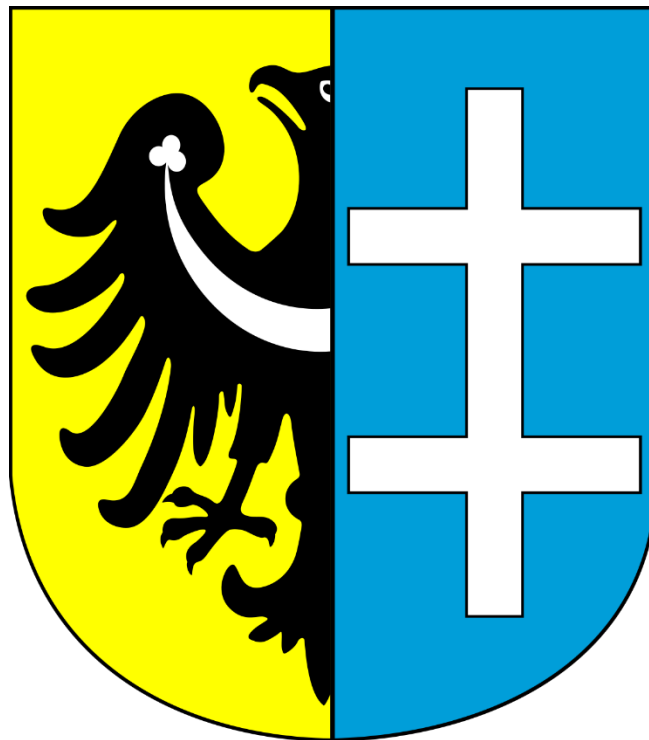

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY NR

RADY POWIATU WE WSCHOWIE

Z DNIA

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Wschowa, 2024 r.

Spis treści

1.	WSTĘP.....	4
2.	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	4
3.	UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	5
4.	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	11
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.2.	Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	13
5.	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	16
5.1.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu.....	16
5.1.1.	Charakterystyka ogólna powiatu wschowskiego.....	16
5.1.2.	Zarys historii obszaru powiatu.....	19
5.1.3.	Krajobraz kulturowy.....	26
5.1.4.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	42
5.1.4.1.	Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Lubuskiego.....	42
5.1.4.2.	Zabytki ruchome.....	45
5.1.4.3.	Zabytki archeologiczne.....	45
5.1.5.	Dziedzictwo niematerialne.....	48
5.1.6.	Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych.....	48
5.1.7.	Gminne ewidencje zabytków.....	50
5.1.8.	Przykładowe obiekty o szczególnym znaczeniu kulturowym na terenie Powiatu Wschowskiego	51
6.	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU. ANALIZA SZANS I ZAGROŻENÍ.....	52

7.	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	54
7.1.	Priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki	54
7.2.	Działania powiatowego programu opieki nad zabytkami	54
8.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	60
9.	ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	60
10.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
11.	REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ POWIAT ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	68
	ZAŁĄCZNIK NR I – WYKAZ ZABYTKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.....	70
	Aneks nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomych.....	70
	Aneks nr 2 - Wykaz zabytków archeologicznych.....	90
	SPIS TABEL, WYKRESÓW, RYSUNKÓW.....	135

1. Wstęp

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami jako dokument o charakterze strategicznym stanowi podstawę dla określenia – w perspektywie czterech lat – zasadniczych kierunków działań i zadań mających na celu zachowanie lokalnego środowiska kulturowego, a także w miarę możliwości poprawy jego stanu. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych przedsięwzięć dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Realizacja założeń Programu przyczyni się do współpracy między samorządem powiatowym, samorządami gminnymi, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta, prowadzona dotychczas oraz rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Program ma na celu wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych.

Główną ideą Programu jest wyznaczenie kierunków działań pozwalających osiągnąć odczuwalną i akceptowaną społecznie poprawę w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie powiatu wschowskiego. Niezwykle ważnym jest, aby działania czynione w tych kierunkach były wykonywane przy czynnym i świadomym współudziale społeczności lokalnej. Obowiązkiem samorządu powiatu jest z kolei podnoszenie świadomości społecznej w zakresie opieki nad zabytkami oraz efektywne usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki, jak również tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Program stanowi kontynuację Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2019-2022.

2. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Powiatowy program opieki nad zabytkami przyjmuje rada powiatu po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd powiatu sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie powiatu.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli.

Ustawa określa obowiązki Starosty odnoszące się do kwestii dotyczącej zabytków na terenie powiatu.

Art. 12 - starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Art. 50 ust. 3 – w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Art. 71 ust. 1 i ust 2 - zakładają sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku przez osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81 - określa możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Art. 103 - określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powoływania społecznych opiekunów zabytków. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora starosta ustanawia społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków. Osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna.

Spółeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.

Ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. 2022 poz. 1526, ze zm.)

W ustawie zostały określone zadania publiczne powiatu o charakterze ponadgminnym. Art. 4 ust. 1, punkt 7 nakłada na powiat zadania w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2023 poz. 977, ze zm.)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2023 poz. 682, ze zm.)

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2024 poz. 54)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2023 poz. 1336, ze zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2023 poz. 344, ze zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z zapisami Ustawy sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków oraz cmentarzy ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2024 poz. 87)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2023 poz. 571)

Ustawa informuje, że jednostki samorządu terytorialnego mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 385, ze zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2393, ze zm.)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. 2020 poz. 164, ze zm.).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Inne akty wykonawcze (przedstawione chronologicznie):

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1470),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

Dotacje

Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.), w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków być: przejęty przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze decyzji, na własność Skarbu Państwa, z przeznaczeniem na cele kultury, oświaty lub turystyki, za odszkodowaniem odpowiadającym wartości rynkowej tego zabytku. Ustawodawca w art. 81 dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Formy prawne ochrony zabytków

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis, w świetle obowiązującej ustawy, może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Takich wniosków nie mogą składać użytkownicy zabytku oraz organy powiatu i gminy. Wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Dla sprawowania skutecznej

ochrony zabytków nieruchomych, szczególnie wpisanych do rejestru, wojewódzki konserwator zabytków ma w związku z tym możliwość podejmowania działań ochronnych także w stosunku do terenów położonych wokół zabytków. W stosunku do obiektów objętych prawomocną decyzją o wpisie do rejestru zabytków zachodzi obowiązek uzyskiwania pozwoleń wojewódzkiego konserwatora zabytków na wszelkie prace, które mają wpływ na stan, postać lub sposób użytkowania zabytku. Pozwolenia te nie zwalniają właściciela obiektu od obowiązku uzyskania innych pozwoleń wymaganych prawem, ale brak pozwolenia konserwatorskiego czyni inne uzgodnienia nieskutecznymi.

Informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście.

Zabytki nieruchome, rejestrowe, powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Za jego umieszczenie odpowiedzialny jest starosta danego powiatu. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Rysunek 1. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Rysunek 2. Logo pomnika historii.

Park kulturowy

Utworzenie parku kulturowego zależy od inicjatywy i decyzji rady gminy. Rada gminy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy. Na obszarze parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia, dotyczące w szczególności prowadzenia robót budowlanych oraz działalności handlowej, usługowej, przemysłowej i rolniczej, zmiany sposobu użytkowania zabytków nieruchomych, składowania bądź magazynowania odpadów oraz umieszczania tablic, napisów i ogłoszeń reklamowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023 r.)

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;

- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest ważne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;

- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

4.2. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028 wykazuje spójność z programami o charakterze wojewódzkim, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2021-2024

W programie jako cel strategiczny wyznaczono – zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla kształtowania tożsamości województwa lubuskiego. Zgodnie z tym założeniem dziedzictwo kulturowe jest zasobem dającym możliwość budowania i pielęgnowania wspólnej tożsamości regionu oraz rozwijania potencjału społecznego. Wielokulturowe dziedzictwo o europejskim rodowodzie może być wykorzystane dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Realizacja wizji i celu strategicznego odbywać się będzie poprzez określenie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań.

Cel priorytetowy 1 - Rozpoznanie zasobu, poprawa skuteczności ochrony zabytków i efektywne zarządzanie zasobem.

Cel priorytetowy 2 - Rewaloryzacja zabytków jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego oraz rozwoju potencjału turystycznego.

Cel priorytetowy 3 - Budowanie tożsamości regionalnej poprzez edukację i popularyzację dziedzictwa kulturowego w oparciu o społeczeństwo obywatelskie.

Cel priorytetowy 4 - Ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie współgrające z integracją przestrzenną regionu.

W Planie wskazane zostało między innymi rozmieszczenie istniejących oraz planowanych elementów zagospodarowania przestrzennego w zakresie: sieci osadniczej, systemów transportowych, infrastruktury technicznej, ochrony środowiska, zasobów przyrodniczych, kulturowych, krajobrazu i uzdrowisk oraz ochrony przeciwpowodziowej.

Elementem Planu jest również rozmieszczenie planowanych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikających z obowiązujących dokumentów rządowych oraz dokumentów Samorządu Województwa Lubuskiego.

Plan zakłada efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego dla rozwoju turystyki. Określono tu działania zmierzające do wykorzystania i utrzymania walorów dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego; wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego; ochrona krajobrazu kulturowego województwa; proponowane parki kulturowe; proponowane szlaki turystyczne; najcenniejsze zabytki województwa lubuskiego. W założeniach planu, w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zidentyfikowano m.in. następujące kierunki działań:

- działania zmierzające do utrzymania i wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego,
- ochrona krajobrazu kulturowego województw.

Dokument zwraca uwagę na potrzebę lepszego wykorzystania walorów regionu, w tym kulturowych, stanowiących zasób województwa, jako istotny czynnik rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego. Jednym z celów operacyjnych jest rozwój potencjału turystycznego. Wskazane w nim konkretne kierunki to między innymi:

- promocja i rozwój markowych produktów turystycznych województwa;
- tworzenie warunków do rozwoju turystyki aktywnej i specjalistycznej;
- poprawa stanu obecnej i tworzenie nowej infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej i konferencyjnej o wysokim standardzie;
- promocja lubuskich podmiotów branży turystycznej;
- rozwój szlaków, tras turystycznych, budowa oraz integracja dróg/ścieżek rowerowych;
- kreowanie, wsparcie i realizacja działań z zakresu racjonalnego wykorzystywania i ochrony zasobów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego.

Strategia Rozwoju Powiatu Wschowskiego na lata 2021-2030 jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu powiatowego, diagnozującym podstawowe uwarunkowania i potrzeby rozwojowe oraz potencjał powiatu.

Wizja określona w Strategii brzmi następująco: W 2030 roku powiat wschowski w pełni korzysta ze swoich zasobów i przewag, w szczególności w obszarze kultury i środowiska. Stało się to możliwe dzięki wysokiej sprawności i skuteczności zarządzania, służącego wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu, a także poprawie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej. Korzystając z powiązań z rynkami miast w otoczeniu powiatu, rozwinęły się specjalizacje gospodarcze, powstały nowe firmy,

generując atrakcyjne miejsca pracy dla mieszkańców. Konkurencyjne rolnictwo i turystyka rekreacyjna wzmocniają potencjał gospodarczy terenów wiejskich. Oferta turystyczna staje się istotną gałęzią lokalnej gospodarki na terenie całego powiatu, a walory zabytkowe i przyrodnicze są kolejno włączane w obieg gospodarczy, przynosząc korzyści miejscowej ludności i przedsiębiorcom, jak również stanowiąc wsparcie budżetów samorządowych. Powiat i gminy konsekwentnie stawiają na rozwój zrównoważony, na inwestycje w ludzi i ich otoczenie, szczególnie dbając o przestrzeń i środowisko. Współpraca buduje, a zaangażowanie w nią i wzrost aktywności społecznej przynosi korzyści w postaci polepszenia jakości usług komercyjnych i publicznych oraz standardów życia. Jest ona jednocześnie silnie zintegrowana i otwarta na zaangażowanie innych, zorientowana na realizację stawianych wspólnie celów i tworzy podstawę do wychodzenia naprzeciw nowym wyzwaniom.

Poniżej przedstawiono cele strategiczne i kierunki interwencji spójne z przedmiotowym dokumentem.

Cel strategiczny 2. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej powiatu, w oparciu o lokalne zasoby środowiskowe i kulturowe.

Cel operacyjny 2.1. Rewitalizacja przestrzeni miejskich i obszarów wiejskich.

Kierunki interwencji:

2.1.1. Rewitalizacja zabytkowych przestrzeni i budynków powiatowych (siedziba Starostwa Powiatowego i jednostek powiatowych, zabytkowe szkoły powiatowe i inne), współpraca z konserwatorem zabytków.

2.1.2. Renowacja obiektów zabytkowych na terenie powiatu (kościół, pałace itp.) oraz włączanie ich w obieg turystyczny.

2.1.3. Kontynuacja działań z zakresu odnowy centrów miejscowości wiejskich oraz podnoszenie estetyki przestrzeni publicznych na terenie powiatu.

2.1.6. Zagospodarowanie i odnawianie terenów zielonych oraz rekreacyjnych na terenie powiatu.

Cel operacyjny 2.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury i oferty turystycznej.

2.2.1. Budowa ścieżek rowerowych o charakterze turystycznym.

2.2.2. Rozwój sieci ścieżek edukacyjnych, wędrówkowych i krajoznawczych, które opowiadają o dziedzictwie historycznym i naturalnym krajobrazie powiatu wschowskiego oraz poprawa ich identyfikacji w przestrzeni powiatu (Droga Św. Jakuba, Szlak Bluszczowy).

2.2.3. Współpraca w zakresie łączenia szlaków i tras w ponadgminne i regionalne sieci turystyczne.

2.2.4. Inwestycje w infrastrukturę turystyczną i okołoturystyczną na terenie powiatu, ze szczególnym uwzględnieniem bazy służącej wypoczynkowi i rekreacji wodnej.

2.2.5. Rozbudowa małej architektury turystycznej i urządzeń rekreacyjno sportowych.

2.2.6. Rozwój usług turystycznych i okołoturystycznych (gastronomia, usługi zakwaterowania, obsługa ruchu turystycznego) na terenie powiatu.

2.2.7. Jednolite oznakowanie szlaków, obiektów i atrakcji turystycznych na terenie powiatu – wizualizacja turystyczna.

2.2.8. Rozwój wspólnej informacji turystycznej.

2.2.9. Zintegrowany system wspólnej promocji (osadniczej, gospodarczej i przede wszystkim turystycznej).

2.2.10. Organizacja i współorganizacja wydarzeń o charakterze sportowym i rekreacyjnym promujących ofertę z terenu powiatu i zdrową rywalizację.

2.2.11. Organizacja i współorganizacja wydarzeń kulturalnych, w tym udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa (np. organizacja Powiatowych Dni Dziedzictwa) oraz reaktywacja wydarzeń rozpoznawalnych ponadlokalnie (festiwal podróżniczy, Jarmark Mieszczkański).

2.2.12. Pielęgnowanie tożsamości regionalnej i wielokulturowej spuścizny historycznej powiatu wschowskiego (projekty współpracy, wydarzenia, szlaki kulturowe, ścieżki edukacyjne, kampanie, tablice informacyjne, sławni Polacy – Rafał Leszczyński: ojciec króla Stanisława; Władysław Poniński: hetman koronny Jana III Sobieskiego; Wschowa – siedziba królów, pierwszy konkordat podpisany we Wschowie itp.)

Cel operacyjny 2.3. Zdrowe i chronione środowisko przyrodnicze.

2.3.1. Realizacja programów edukacji ekologicznej zorientowanych na perspektywę różnych grup: młodzieży, mieszkańców, turystów.

2.3.2. Eliminacja zanieczyszczeń środowiskowych oraz promocja środowiskowych zmian prawnych.

2.3.3. Wpieranie i realizacja projektów renaturalizacyjnych i poprawiających gospodarkę wodną na terenie powiatu, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich i rolnictwa. Rozwój współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami, Ośrodkami Doradztwa Rolniczego, gminami, środowiskiem branży rolniczej i stroną społeczną.

2.3.4. Wdrażanie programów ochrony powietrza oraz inwestycje w odnawialne źródło energii i instalacje przyjazne środowisku.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

5.1.1. Charakterystyka ogólna powiatu wschowskiego

Powiat Wschowski, powiat w zachodniej Polsce, w województwie lubuskim, funkcjonujący od 1 stycznia 2002 r. Położony jest w zachodniej Polsce, w województwie lubuskim.

W jego skład wchodzi 3 gminy miejsko-wiejskie:

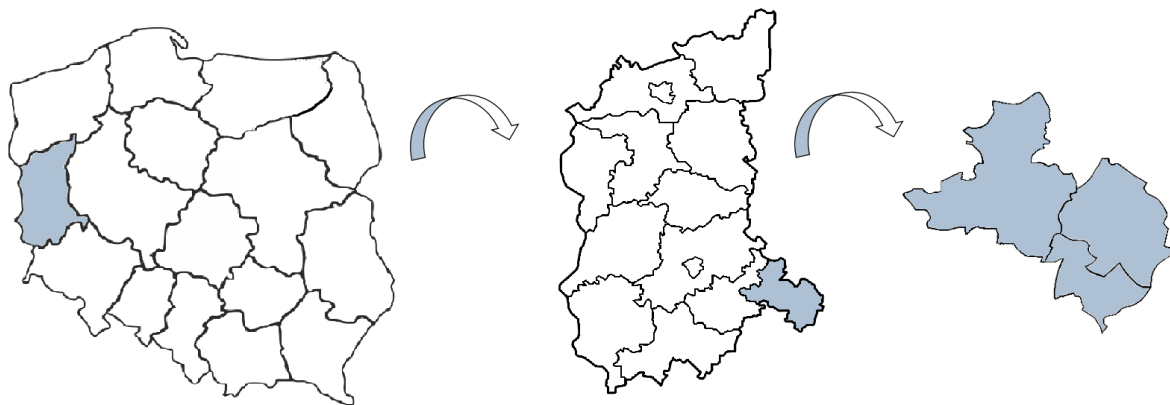
- Sława,
- Szlichtyngowa,
- Wschowa

oraz miasta: Sława, Szlichtyngowa, Wschowa.

Geograficznie powiat wschowski leży na pograniczu trzech makroregionów: Obniżenie Milicko Głogowskie, Pojezierze Leszczyńskie i Nizina Południowowielkopolska. Powiat położony jest w następujących regionach fizycznogeograficznych: Pradolina Głogowska, Wysoczyzna Leszczyńska i Pojezierze Sławskie.

Powiat sąsiaduje z pięcioma innymi powiatami: na zachodzie z powiatem nowosolskim, na północy w powiatem wolsztyńskim (województwo wielkopolskie), na wschodzie z powiatem leszczyńskim (województwo wielkopolskie), na południu z powiatem górowskim i głogowskim (województwo dolnośląskie).

Siedzibą władz Powiatu jest miasto Wschowa.

Rysunek 3 Położenie Powiatu Wschowskiego na tle kraju i województwa lubuskiego.

Powierzchnia całkowita powiatu wynosi 62 420 ha, co stanowi 4,46% powierzchni województwa lubuskiego - najmniejszy powiat w województwie lubuskim. Największą gminą w powiecie jest Gmina Sława, a najmniejszą Gmina Szlichtyngowa.

Rysunek 4. Gminy powiatu wschowskiego.

Środowisko przyrodnicze oraz prawne formy ochrony przyrody

Powiat Wschowski jest bardzo urozmaicony pod względem zasobów przyrodniczych. Teren powiatu wschowskiego w 22,2% objęty jest prawną ochroną powierzchni ze względu na walory przyrodnicze. Występują tu liczne formy ochrony przyrody. Starostwo Powiatowe we Wschowie wydało publikację pt. „Powiat Wschowski Krajobraz pogranicza”, w której opisano zabytki oraz miejsca warte zobaczenia na

terenie poszczególnych gmin. Na podstawie danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody¹ w granicach powiatu występują następujące formy ochrony przyrody:

- Park krajobrazowy - Przemęcki Park Krajobrazowy,
- Obszar chronionego krajobrazu - Przemęcko-Wschowski i kompleks leśny Włoszakowice,
- Obszar chronionego krajobrazu - Dolina Baryczy,
- Obszar chronionego krajobrazu - Pojezierze Sławskie, Pradolina Obry i Rynna Zbąszyńska,
- Obszar chronionego krajobrazu - Pojezierze Sławsko-Przemęckie,
- Obszar Natura 2000 - Łęgi Odrzańskie,
- Obszar Natura 2000 - Ostoja Przemęcka,
- Obszar Natura 2000 - Łęgi Odrzańskie,
- Obszar Natura 2000 - Pojezierze Sławskie,
- Pomniki przyrody w liczbie 74:
 - Gmina Sława - 32 sztuki,
 - Gmina Szlichtyngowa - 35 sztuk,
 - Gmina Wschowa - 7 sztuk.

Szlaki turystyczne

Droga św. Jakuba: Wincetowo-Osowa Sień-Wschowa-Konradowo-Zamysłów (21 km)

Przez powiat wschowski przebiega odcinek Wielkopolskiej Drogi św. Jakuba, która jest fragmentem odtworzonej w Polsce europejskiej sieci szlaków pielgrzymich, prowadzących do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela w Hiszpanii. Wielkopolska Droga św. Jakuba, o długości 235 km, została wyznaczona 6 listopada 2006 r. i prowadzi z Gniezna przez Poznań do Głogowa, gdzie łączy się z dolnośląskim etapem szlaku. Wschowski odcinek tego szlaku to 21 km wędrówki pośród wyjątkowego krajobrazu pogranicza wielkopolskośląskiego.

TRASY ROWEROWE:

- Trasa rowerowa: Wschowa-Lgiń-Sława (39,3 km).
- Trasa wytyczona została przez Starostwo Powiatowe we Wschowie wraz z Nadleśnictwami Włoszakowice i Sława Śląska. Trasa zaczyna się przy parku Wolsztyńskim we Wschowie. Trasa prowadzi przez miejscowość Przylesie i historyczną wieś Przybyszów z zabytkowym dworem i kościołem, należącymi dawniej do właścicieli Sławy. W Sławie ulicami Wiejską i Powstańców Śląskich dojechać można do rynku.
- Trasa rowerowa: Lubiatów-Radzyń (11,3 km).
- Trasa wytyczona została przez Starostwo Powiatowe we Wschowie i Nadleśnictwo Sława Śląska.
- Trasa rozpoczyna się przy wyjeździe z miejscowości Lubiatów.
- Trasa rowerowa: Sława-Lubiatów (10,4 km).
- Trasa wytyczona została przez Starostwo Powiatowe we Wschowie we współpracy z Nadleśnictwem Sława Śląska. Początek trasy znajduje się na Rynku w Sławie.

TRASY PIESZE

¹ Prowadzenie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody wynika z art. 113 ust.1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, zgodnie z którym pozostaje on w kompetencjach Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. Rejestr, stanowiący bazę form ochrony przyrody, w chwili obecnej jest w trakcie aktualizowania w oparciu o dane pochodzące z rejestrów prowadzonych przez regionalnych dyrektorów ochrony środowiska oraz inne organy odpowiedzialne za ochronę przyrody.

Szlaki turystyczne piesze znakowane w gminie Wschowa i Sława:

- zielony: Sława-Głuchów-Jodłów-Józefów-Świątobór-Konotop (20,4 km).
- żółty: Sława-Radzyń-Jeziorna-Mesze-Lubiatów-Ciosaniec-Świątno (31,0 km).
- Wschowa-Nowe Ogrody-Buczyna-Hetmanice-Lgiń (11,0 km) (kontynuacją jest odcinek: Lgiń-Brenno-Kaszczor-Sława (18,5 km).
- „Bluszczowy Szlak” we Wschowie, przy parku Wolsztyńskim – leśna ścieżka edukacyjna o długości 2,5 km; na trasie znajdują się informacje o lesie oraz tablica pamiątkowa z informacjami o bitwie pod Wschową, która rozegrała się pod miastem 13 lutego 1706 r.; miejsce na odpoczynek i rekreację.
- ścieżka przyrodnicza „Ujście Baryczy” o długości 3 km – zaczyna się i kończy w Wyszanie.
- ścieżka dydaktyczna „Lekcja biologii inaczej” przy leśniczówce Zwierzyniec na terenie leśnictwa Świątobór (Nadleśnictwo Sława Śląska), 3 km trasy przebiegają w okolicach Jeziora Sławskiego.

5.1.2. Zarys historii obszaru powiatu

Gmina Sława

Początki Sławy² jako miasta datuje się na rok 1312, kiedy to po raz pierwszy wymieniono jej nazwę w dokumentach urzędowych. W tym czasie administracyjnie miasto wchodziło w skład księstwa głogowskiego. Z rąk księcia Henryka Wróbla w 1369 roku otrzymało wiele przywilejów handlowych, co wpłynęło na jego intensywny rozwój. W 1468 roku, będąc w zależności politycznej od Czech, książę głogowski sprzedał Sławę magnackiemu rodowi Rechenbergów. Wybuch wojny trzydziestoletniej (1618-1648) spowodował jednak utratę Sławy, na rzecz wywodzącego się z Włoch rodu Fernemont. W 1667 roku nowym dziedzicem Sławy obwołano Jana Franciszka von Barwitz, który znacznie przyczynił się do wszechstronnego rozwoju miasta. Intensywny rozwój został jednak zahamowany przez pożar, który w 1721 roku zniszczył większą część miasta, między innymi pałac i kościół. Mimo, iż jego zabudowa została odnowiona w latach 1732-35, to nad miastem wisiło jakieś fatum, które w 1765 roku spowodowało kolejny pożar. W jego wyniku prawie całe miasto legło w pogorzeliskach. Tym razem jednak ocalał kościół i pałac. Początek wieku XIX to ponowne, powolne odradzanie się miasta. Nastąpił wówczas rozwój takich rzemiosł, jak tkactwo, czy farbiarstwo, zwiększyły się również uprawy zboża, winorośli, a także rozkwitł handel. Do Sławy przyjeżdżali kupcy z dużych ościennych miast m.in. Wschowy, Głogowa czy Sulechowa.

²Informacje pochodzą ze strony Ziemia Lubuska <http://ziemialubuska.pl/1915,1842,,.html>

Tak ożywione kontakty handlowe spowodowały między innymi powstanie traktu pocztowego (dylizans), łączącego Wschowę ze Sulechowem.

W 1884 roku zmarł ostatni z rodu Fernemont hrabia Carl, a dwa lata później w posiadanie Sławy wszedł wywodzący się z Moraw magnacki ród Haugwitzów. Haugwitzowie zarządzali miastem do wybuchu II Wojny Światowej. Nie mieli oni jednak wielkiego wkładu w rozwój miasta, ponieważ ich rodowa posiadłość znajdowała się na Morawach i jej głównie doglądali. Nie oznacza to jednak, że za ich panowania nic się nie działo. Wręcz przeciwnie, właśnie w tym czasie powstała linia kolejowa łącząca Głogów z Sulechowem. Nastąpił też znaczny rozwój turystyki, zaczęły powstawać pierwsze kąpieliska i domy wypoczynkowe. Haugwitzowie oddali jezioro miastu, co spowodowało jego ogólnodostępność oraz to, że Sławę odwiedzało coraz więcej kuracjuszy i wczasowiczów.

Wyzwolenie Sławy nastąpiło 1 lutego 1945, wówczas ulicami miasta przetoczyły się radzieckie oddziały wyzwolenicze. Tuż po wojnie w mieście mieszkało zaledwie kilka polskich rodzin i szeroko rozumiane życie społeczne, praktycznie trzeba było budować od podstaw. Dobrym duchem tej odbudowy, był ksiądz Kazimierz Tomkiewicz, umiejętnie integrujący zróżnicowane społeczeństwo. Widocznym efektem rekonstrukcji życia społecznego było powstanie szkoły podstawowej, gimnazjum, licznych zakładów pracy, jednostki straży pożarnej, hufca harcerskiego a także klubu sportowego KS "Sparta" Sława.

Herb Sławy przedstawia w czerwonej tarczy herbowej srebrny zamek o otwartej bramie i blankowanych murach, z dwiema wieżami o trzech otworach okiennych każda. Między wieżami srebrna lilia heraldyczna, pod nią złoty róg barani. Mobilia herbowe pochodzą z herbu rodzowego rodziny Rechenbergów.

Gmina Szlichtyngowa

Miasto Szlichtyngowa zawdzięcza swoje powstanie Janowi Schlichtingowi³, sędziemu ziemskiemu wschowskiemu. Jan Jerzy Szlichting już od roku 1634 skupował częściami od spadkobierców rodziny Kotwiczów Górczyńskich leżącą przy granicy śląskiej wieś Górczynę, na ziemi wschowskiej. Całość wykupił w 1643 r. i już w roku 1644, 20 lipca wyjednał od króla Władysława IV Wazy przywilej założenia na gruncie tej wsi miasteczka na prawie magdeburskim pod nazwą Szlichtyngowa.

Miasto założone na tzw. "surowym korzeniu", czyli od nowa, charakteryzuje się planową rozbudową. Fundator zaludnił miasto wygnanymi ze Śląska Niemcami, ewangelikami, prześladowanymi w czasie wojny trzydziestoletniej. Zagwarantował im w przywileju lokacyjnym z 11 lipca 1645 roku całkowitą wolność religijną, wolność od podatków na lat osiem i bezwzględnie zakazał osiedlania się Żydom. Określił też powinności mieszczan szlichtyngowskich wzorując się na przywilejach Leszna. Dbał o interesy założonego przez siebie miasteczka, nawet przebywając z dala od niego. Wyjednał u króla przywilej na prawo składu wszystkich towarów wiezonych przez Szlichtyngowę ze Śląska i na Śląsk, co miało być

³ Dane pochodzą ze strony Miasta i Gminy w Szlichtyngowej ul. Rynek 1 67-407 Szlichtyngowa http://szlichtyngowa.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=54&Itemid=101&lang=pl

źródłem wzbogacenia się szlichtyngowskich mieszczan. Jednak fatalny stan dróg powodował, że kupcy jadący z Głogowa do Wschowy je omijali.

Na prośbę sędziego Szlichtinga król wydał surowy nakaz magistratowi wschowskiemu, by naprawili drogi. Tym zaś, którzy wybierać się będą inną drogą i omijać Szlichtyngową, sędzia miał prawo "zabierać takowe wozy i one do grodu oddawać". Dla zaspokojenia potrzeb religijnych wystawił sędzia Jan Szlichting własny kościół ewangelicki, którego budowę ukończono i poświęcono 22 października 1645 roku. Siedziba Szlichtingów w Górczynie urządzona była z wielką prostotą i skromnością.

W latach "potopu" ogarnięty pesymizmem sędzia Szlichting zwątpił w możliwość ocalenia kraju i związał się z obozem szwedzkim. Jednak kontakty ze Szwedami nie były ani bliskie, ani trwałe. W tym samym czasie pan na Górczynie oddawał usługi Austrii - ówczesnej sojusznicy Jana Kazimierza. W ponurych latach rozprzężenia i anarchii Szlichting nie poszedł śladem innych szwedzkich stronników i nie zabiegał o osobiste korzyści. Nie doczekawszy się całkowitego wyparcia Szwedów z Wielkopolski, zmarł końcu 1657 roku lub na początku 1658. Jako luteranin został pochowany w szlichtyngowskim zborze. Umarł nie pozostawiając potomstwa. Na głównego spadkobiercę obrał syna swego brata Maksymiliana - Samuela Szlichtinga. Dziedzictwo było obciążone zobowiązaniami, miasteczko zniszczone przez Szwedów i kwaterujące wojsko polskie. Jak świadczą dokumenty z 1672 roku, dwór Szlichtingów w Górczynie był na wskroś polski - stroje, obyczaje, język i tradycję zachowywano tu, mimo że mieszkańcy miasteczka mówili po niemiecku.

Po śmierci Samuela w dobrach górczyńskich gospodarowała synowa Anna Justyna - wdowa po Samuele Szlichtingu młodszym. Zniszczenia spowodowane zarazą i parokrotnymi pożarami nie ominęły również dworu w Górczynie. Dzięki położeniu na szlaku handlowym miasteczko miało szansę rozwoju.

Od kwadratowego rynku prowadziły krótkie uliczki kończące się zagonami pól. W 1737 roku było tych ulic jedenaście. W mieście przeważali rzemieślnicy, było więc m.in.: 20 szewców, 19 młynarzy, 10 sukieników, 9 piekarzy, 8 krawców, 6 płócienników, po 5 kuśnierzy, rzeźników, kołodziejów, stolarzy i garncarzy. Szlichtyngowa nigdy nie rozwinęła się pod względem przemysłowym, dlatego przyrost ludności był niewielki. W roku 1793 było 748 mieszkańców, w 1861 - 1102. Po zakończeniu wojny francusko - pruskiej liczba mieszkańców spadła z 1023 w roku 1871 do 922 dwadzieścia lat później.

W 1791 roku kolejny dziedzic dóbr górczyńskich Andrzej Aleksander Szlichting, pułkownik wojsk koronnych awansował na generała - majora, odznaczony został przez króla Stanisława Augusta wstęgą orderu Św. Stanisława. Z miasta Szlichtyngowa i dóbr górczyńskich utworzył majorat. Zmarł w 1792 roku. Po II rozbiórce Polski w 1793 roku Szlichtyngowa znalazła się w granicach Prus. Rozpoczętej polityki germanizacyjnej zaborców nie zmienił Kongres Wiedeński. Od tej pory dzieje miasta to historia Prus, później Cesarstwa Niemieckiego i od roku 1871 - II Rzeszy.

Zmian nie przyniosła I wojna światowa, nie oswobodziło tych ziem powstanie Wielkopolskie. Szlichtyngowa pozostawała w granicach Niemiec, w proklamowanej 9 listopada 1918 roku Republice Weimarskiej, a po jej upadku w granicach III Rzeszy (1933 - 1945).

W lutym 1945 roku do miasta wkroczyły wojska gwardyjskie I Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej. Szlichtyngowa powróciła w granice Polski. Miasto i okoliczne wsie zasiedliła ludność polska - w pierwszym okresie najbliższych powiatów: leszczyńskiego i rawickiego. Zamieszkali tu również powracający z przymusowych robót oraz pracujący w okolicy Polacy. Nieco później, szczególnie do okolicznych wsi, napłynęła ludność repatriowana z polskich kresów wschodnich. Ludności autochtonicznej

nie było, zaś nielicznych pozostałych Niemców, zgodnie z uchwałami poczdamskimi, przesiedlono na teren Niemiec.

Herbem miasta Szlichtyngowa jest para rogów jelenia na czerwonej tarczy herbowej. Jest to godło rodowe rodziny Szlichtyngów – uchodźców protestanckich ze Śląska, której członek – Jan Szlichtyng był założycielem miasta.

Gmina Wschowa

Początki Wschowy⁴ nie są znane. Wiadomo jednak, że już w XII w. istniał tutaj gród, wokół którego powstało miasto. W historiografii niemieckiej początków miasta szuka się w roku 1150. Z kolei w historiografii polskiej za pierwszą wzmiankę o Wschowie przyjmuje się bullę papieża Innocentego II z 1136 r. do arcybiskupa gnieźnieńskiego. Daty te wzbudzają jednak pewne wątpliwości. Nie jest natomiast kwestionowany fakt wystawienia we Wschowie w 1248 r. dokumentu dla klasztoru w Obrze przez dwóch książąt śląskich - Bolesława i Henryka, synów Henryka Pobożnego.

Nie jest także możliwe precyzyjne ustalenie daty nadania Wschowie praw miejskich, gdyż nie zachował się dokument lokacyjny. Być może spłonął w jednym z licznych pożarów miasta. O lokacji Wschowy na prawie magdeburskim można wnioskować jedynie w sposób pośredni. Otóż książę wielkopolski Przemysław II, na mocy dokumentu wystawionego 1.X. 1273 r. w Poznaniu nadał prawo magdeburskie wsi Przyczyna, położonej w pobliżu miasta. Owym nie wymienionym z nazwy miastem jest z pewnością Wschowa. Lokacja musiała zatem nastąpić w II połowie XIII w., ale przed rokiem 1273.

Niewielkie powierzchniowo średniowieczne miasto zostało otoczone murami, a można było się do niego dostać przez dwie bramy (Polską i Głogowską) oraz przez furty. Stosunkowo szybko poza murami zaczęły powstawać przedmieścia, które nosiły nazwę Przedmieścia Polskiego i Przedmieścia Głogowskiego. Ważnym momentem w rozwoju przestrzennym Wschowy było wydanie przez króla Zygmunta Augusta w 1548 r. oficjalnego pozwolenia na budowę miasta poza murami. Kolejnym istotnym krokiem było założenie przez starostę Hieronima Radomickiego Nowego Miasta, które posiadało własne uprawnienia miejskie. Stosowny dokument lokacyjny, na prośbę wschowskiego starosty, został wydany w 1633 r. przez króla Władysława IV. Kilkadziesiąt lat później (około roku 1685) na gruntach jurysdykcji zamkowej założono jeszcze Górne Nowe Miasto. Tak ukształtowana Wschowa weszła w XVIII wiek. Jediną częścią miasta powstałą w tym wieku jest tak zwana Wolnica, założona z inicjatywy proboszcza Karola Łodzi Ponińskiego na gruntach podległych jurysdykcji duchownej.

Ziemia Wschowska, położona na pograniczu wielkopolsko-śląskim, w okresie rozbicia dzielnicowego (zapoczątkowanego testamentem księcia Bolesława Krzywoustego z 1138 r.) była miejscem ścierania się

⁴ Dane pochodzą ze strony Urzędu Miasta i Gminy Wschowa ul. Rynek 1, 67-400 Wschowa <http://www.wschowa.pl/page/historia>

wpływów książąt obu tych dzielnic. Rywalizację zakończył ostatecznie król Kazimierz Wielki, który w sierpniu 1343 r. w wyniku zbrojnej wyprawy przeciwko księciu głogowsko-żagańskiemu Henrykowi V zdobył Wschowę i przyłączył ją do Królestwa Polskiego. Zostało to prawnie usankcjonowane w traktacie pokojowym zawartym w Namysłowie w 1348 r. Rok 1343 oznaczał co prawda włączenie Ziemi Wschowskiej do Królestwa Polskiego, ale jeszcze przez dłuższy czas utrzymywały się różnice ustrojowe. Dopiero w 1422 r. król Władysław Jagiełło wydał przywilej inkorporacyjny, na podstawie którego Ziemia Wschowska - tworząca odrębną jednostkę administracyjną - została włączona do Wielkopolski, a miejscowa szlachta zrównana w prawach ze szlachtą polską. Stan prawny ustanowiony w 1343 r. przez Kazimierza Wielkiego przetrwał 450 lat, do stycznia 1793 r., kiedy to Prusy zajęły Wschowę w wyniku II rozbioru Polski.

Wschowa odgrywała w czasach I Rzeczypospolitej znaczącą rolę. Miasto potrafiło, i to od samego początku istnienia, wykorzystać możliwości rozwoju. Już wkrótce po lokacji, bo w 1289 r. Wschowa była grodem kasztelańskim. Godność kasztelana sprawował bliżej nie znany Wierzbęta. Rok później książę głogowski Henryk I potwierdził posiadanie przez miasto 15 łanów we wsi Przyczyna. O rosnącej roli Wschowy świadczy także fakt, że w 1310 r. podpisała ona wraz z innymi miastami księstwa głogowskiego porozumienie o wspólnej walce z rozbojami i ściganiu przestępców. W tym samym roku mieszczanie wschowscy wykupili z rąk księcia Henryka II prawo do założenia 4 nowych jatek rzeźniczych, 4 ław piekarskich i 4 kramów szewskich oraz prawo do wybudowania łaźni. Na podstawie dokumentu z 1325 r. wiadomo, że miasto posiadało także dwa młyny. Jak z tego wynika wschowscy mieszczanie potrafili wykorzystać przychylność kolejnych władców do rozbudowy swojego miasta. Przyłączenie Wschowy do Królestwa Polskiego stworzyło miastu nowe możliwości rozwoju gospodarczego. Już Kazimierz Wielki obdarzył Wschowę w latach 1345 i 1349 przywilejami, na podstawie których miasto otrzymało m.in. zwolnienie z opłat celnych na terenie całego Królestwa, wieś Przyczynę oraz prawo wyrębu drzewa w lasach królewskich. Ponadto król zatwierdził posiadane przez miasto prawo magdeburskie i wszystkie wcześniejsze przywileje, w tym prawo bicia drobnej monety. Wschowa cieszyła się również poparciem następnych władców Polski. W 1388 r. Władysław Jagiełło potwierdził wszystkie wcześniejsze przywileje wydane na rzecz miasta. Król w 1404 r. wydał dokument, na podstawie którego dodatkowe 4 ławy piekarskie i 4 szewskie oraz 4 jatki rzeźnicze na zawsze miały stanowić własność miasta. W tym samym przywileju Wschowa otrzymała prawo bicia drobnej monety oraz prawo sprzedaży soli. W pięć lat później (w 1409 r.) miastu podarowano 8 łanów w Przyczynie Dolnej. Uzyskane z ziemi dochody miały być przeznaczone na dokończenie budowy murów miejskich. Pierwsza połowa XVI wieku przyniosła dwa cenne przywileje króla Zygmunta I. W 1513 r. Wschowa otrzymała prawo do pobierania podatku mostowego za przewożenie towarów. Zebrane sumy miały być zużyte na budowę i konserwację mostów znajdujących się w mieście i poza nim. Rok później (w 1514 r.) ten sam władca zabronił mieszkańcom Wschowy wyszynku wina w prywatnych domach. Prawo do wyszynku wina oraz piwa świdnickiego miały tylko piwnice miejskie. Król zwolnił miasto od płacenia podatku czopowego za wyszynk tych napojów. Nie sposób omawiać wszystkich przywilejów królewskich, jakimi została obdarzona Wschowa. Nie ulega wątpliwości, że tworzyły one korzystny klimat dla rozwoju miasta.

Władcy polscy nie tylko obdarzyli Wschowę przywilejami, ale także często gościli w jej murach. To tutaj w lutym 1365 r. król Kazimierz Wielki wziął ślub z księżniczką Jadwigą, córką księcia głogowsko-żagańskiego Henryka V. W 1416 r. król Władysław Jagiełło spotkał się we Wschowie z margrabią Miśni Wilhelmem. To właśnie podczas tego kilkudniowego pobytu król miał ponoć zdecydować o biciu we Wschowie półgroszków koronnych. Kolejnym władcą, który odwiedził Wschowę był Kazimierz Jagiellończyk. Król przebywał w mieście kilka dni w połowie maja 1462 r. Miał tutaj zatrzymać się na

odpoczynek przed wyjazdem do pobliskiego Głogowa, gdzie udawał się na spotkanie z królem Czech Jerzym z Podiebradu. Ponadto w 1539 r. miasto zaszczylił swoją obecnością król Zygmunt I. Wzmianka o tym znajduje się we wstępie do kroniki wschowskiego klasztoru. Najbardziej znane w dziejach Wschowy są wizyty królów saskiej dynastii Wettinów, Augusta II i jego syna Augusta III. W ich czasach we Wschowie kilkakrotnie zwoływano posiedzenia senatu i przyjmowano zagraniczne poselstwa. Pierwsze posiedzenie senatu we Wschowie odbyło w 1699 r. Joneman pisał, że uroczysty wjazd króla odbył się 1 września, a władze miejskie i przedstawiciele cechów witały monarchę przy bramie wjazdowej do miasta. Kolejna wizyta Augusta II we Wschowie miała miejsce w grudniu 1717 r. Król przebywał w mieście około cztery tygodnie. August II ponownie odwiedził Wschowę w 1728 r. Posiedzenia senatu zwoływał do Wschowy także jego następca August III. W trakcie obrad w lipcu 1737 r. król udzielił audiencji poselstwu tureckiemu. To także podczas tego posiedzenia podpisano konkordat z Watykanem. Regulował on działalność opactw. Kolejne posiedzenie senatu we Wschowie odbyło się w 1742 r. Bardzo uroczysty przebieg miały obrady senatu w maju 1755 r., podczas których August III ponownie przyjmował poselstwo tureckie.

Na pewno duży wpływ na znaczenie miasta miał rozwój gospodarczy. Gospodarka Wschowy opierała się przede wszystkim na rzemiośle i handlu, a w szczególności na sukiennictwie i młynarstwie. Rzemieślnicy skupieni byli w cechach. Ich liczba ulegała na przestrzeni czasu niewielkim zmianom. Zgodnie z ustaleniami Komisji Dobrego Porządku z 1781 r. we Wschowie istniały 32 cechy. Najliczniejszy i najzamożniejszy był cech sukienniczy. Już w 1385 r. Związek Hanzeatycki zobowiązał się do sprzedaży sukna wschowskiego na Rusi (m. in. w Nowogrodzie Wielkim) na równi z sukniem niderlandzkim. Od 1493 r. sukna wyrabiane we Wschowie były zaopatrywane w znaki ochronne, jako dowód ich dobrej jakości. Wschowscy sukiennicy jako pierwsi otrzymali 7 września 1520 r. swój statut. O znaczeniu cechu sukienników świadczy także jego liczebność. Według danych z 1628 r. na 578 rzemieślników przypadało 204 sukienników i 25 płócienników. Już kilka lat później, bo w 1635 r. liczba sukienników wzrosła do 230. Było to m.in. związane z napływem do miasta uchodźców z ogarniętego wojną 30-letnią Śląska. W większości osiedlili się oni w założonym w 1633 r. przez starostę Hieronima Radomickiego Nowym Mieście. Wschowa była jednym z poważniejszych ośrodków sukienniczych w Polsce. Warto także pamiętać, że to właśnie we Wschowie w I połowie XVII w. została założona pierwsza w Polsce manufaktura farbiarska. Jej właścicielem był osiadły w mieście Włoch Nicolo Bacaralli. Cech sukienniczy dominował także w XVIII w. Według danych z 1781 r. miasto liczyło 584 rzemieślników, z których 144 to sukiennicy. Tuż przed przejściem Wschowy przez Prusy w 1793 r., w mieście pracowało 200 sukienników i 45 płócienników. Drugą obok sukiennictwa podstawową gałęzią produkcji przemysłowej we Wschowie było młynarstwo. Rzemiosło wschowskie to oczywiście nie tylko sukiennictwo i młynarstwo. Już w 1635 r. 476 rzemieślników reprezentowało aż 38 specjalności. W XVIII w. liczba ta znacznie wzrosła. Według danych z 1781 r. cechy wschowskie skupiały 584 rzemieślników, przedstawiciele 51 zawodów. Zróżnicowanie zawodowe rzemieślników było zatem znaczne.

Wschowa była również ważnym ośrodkiem menniczym. Pierwszy przywilej menniczny miasto otrzymało około 1330 r. od księcia Jana na Ścinawie. We Wschowie obok mennicy miejskiej (zamkniętej w 1728 r.) działała także, w latach 1588-1601 oraz 1652-1663, mennica koronna. To tutaj około 1651 r. zamieszkał na krótko mincerz niemiecki Andrzej Tymff. W 1663 r. uzyskał on zgodę króla i komisji sejmowej na emisję nowych złotych, wykonanych z mniejszej ilości i gorszej próby srebra. Nową monetę nazwano od nazwiska jej twórcy tyńfem (tymfem).

Niewątpliwie zamożność miasta miała wpływ na jego szybkie odbudowy po pożarach i epidemiach, które wielokrotnie nawiedzały Wschowę. Można wymienić chociażby pożary w latach: 1435, 1529, 1644 i 1685. Epidemie dziesiątkowały mieszkańców miasta między innymi w latach: 1542, 1613, 1656 i 1709-1710.

Do czasów reformacji w mieście nie dochodziło do żadnych konfliktów na tle religijnym. Istniało tutaj kilkanaście kościołów i kaplic, co świadczyło między innymi o hojności mieszczan. W okresie reformacji (XVI w.) większość mieszkańców miasta przeszła na luteranizm. Za początek reformacji we Wschowie uznaje się symbolicznie rok 1552, kiedy po śmierci katolickiego proboszcza, przez długi czas władze diecezji poznańskiej nie mianowały jego następcy. Miasto wykorzystało to do sprowadzenia luteranickich kaznodziei. Do 24 grudnia 1604 r. wschowscy protestanci korzystali z kościoła farnego. Dopiero konieczność jego zwrotu katolikom, zmusiła wschowska gminę luteranicką do zbudowania zboru. Z inicjatywy pastora Waleriusza Herberhera nazwano go „Kripplein Christi” (Żłóbkiem Chrystusa). Wschowska gmina ewangelicka działała do 1945 r. Do grona najwybitniejszych pastorów zalicza się wspomnianego już Waleriusza Herbergera (1562-1627) oraz Samuela Fryderyka Lauterbacha (1662-1728).

O znaczeniu Wschowy w okresie I Rzeczypospolitej świadczy jej pozycja wśród innych miast królewskich. Według danych z 1458 r. miasto zaliczono do II kategorii i było zobowiązane do wystawiania 20 zbrojnych. W Wielkopolsce do miast I kategorii zaliczono tylko Poznań. Także w ustawie o poborze pogłównego z 1520 r. miasto zaliczono do II kategorii. Z kolei ustawa o poborze podymnego z 1775 r. do miast królewskich I klasy zaliczyła tylko Warszawę, a do II klasy Kraków, Poznań i Wschowę.

Istotnym wydarzeniem w dziejach Wschowy w XVIII w. była działalność Komisji Dobrego Porządku. Zasadnicze prace Komisji trwały od 3 stycznia 1780 r. do 29 września 1783 r. W tym okresie odbyło się 11 posiedzeń. Ich efektem było opracowanie Stanu Miasta J. K. Mci Wschowy. Ten obszerny raport o stanie miasta został przez komisarzy przedstawiony Radzie Nieustającej, a w tym samym jeszcze roku (1783) został także wydany drukiem przez jedną z leszczyńskich drukarni. Daje on interesujący opis stanu miasta u schyłku I Rzeczypospolitej.

W styczniu 1793 r., w wyniku II rozbioru Polski, Ziemia Wschowska znalazła się w granicach państwa pruskiego. Weszła w skład prowincji Prusy Południowe. W okresie napoleońskim Wschowa przez krótki czas należała do Księstwa Warszawskiego (w latach 1807-1815). W 1815 r. miasto ponownie zajęli Prusacy. Odrodzenie się po I wojnie światowej państwa polskiego nie zmieniło sytuacji Wschowy. Co prawda poczyniono tutaj pewne przygotowania do Powstania Wielkopolskiego, ale działania powstańcze prowadzono tylko na niewielkim skrawku powiatu wschowskiego. Traktat wersalski z czerwca 1919 r. pozostawił Wschowę w granicach Niemiec. Weszła ona początkowo w skład Marchii Poznań – Prusy Zachodnie, a od 1938 r. została włączona do Dolnego Śląska. Od XIX w. rozpoczął się okres degradacji Wschowy, która stawała się coraz bardziej prowincjonalnym miasteczkiem na obrzeżach Niemiec. Zrealizowane inwestycje i powstanie nowych przedsiębiorstw (w 1857 r. miasto otrzymało połączenie kolejowe z Głogowem, w 1913 r. otwarto linię kolejową do Sławy, w 1843 r. powstała fabryka sukna, a w 1882 r. uruchomiono cukrownię) nie spowodowało większego ożywienia gospodarczego.

Kłęska Niemiec w II wojnie światowej i związane z tym zmiany granic spowodowały powrót Wschowy do Polski. W 1945 r., po 152 latach przynależności do Niemiec, miasto ponownie znalazło się w granicach państwa polskiego. 1 lutego 1945 r. do Wschowy weszły wojska radzieckie, a w kwietniu tego roku przystąpiono do tworzenia polskiej administracji. Pierwszym powojennym starostą powiatu wschowskiego został Roman Jur, a pierwszym burmistrzem Ludwik Owczarski. Nowymi mieszkańcami Wschowy zostali ludzie z różnych stron Polski a znaczna grupa pochodziła z dawnych kresów wschodnich. Zaczęli oni tworzyć współczesne dzieje Wschowy, a dla wielu z nich miasto stało się prawdziwą „małą ojczyzną”.

5.1.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Terytorium Powiatu Wschowskiego obejmuje obszar dwóch krain historycznych: Wielkopolski i Śląska. Powiat wyróżnia się różnorodnym krajobrazem i bogatym dziedzictwem kulturowym.

Tereny pogranicza to wyjątkowo interesujące obszary, na których stykają się i przenikają kultury, języki, religie. Trakty, łączące południe z północą oraz centrum administracyjne, edukacyjne i religijne we Wschowie czyniły z tego obszaru swoistą „bramę Europy”.

Po 1945 r. obszar powiatu został zasiedlony przez nowych mieszkańców, co spowodowało przenikanie się odmiennych kultur i tradycji. Natomiast wiekowa historia i tolerancja na tych ziemiach jako krainy pogranicza sprawiła, że wędrowcy odnajdywali tu czasowe schronienie lub nową ojczyznę.

Mamy tu do czynienia z ruralistycznymi założeniami wsi z zachowanymi średniowiecznymi świątyniami (m.in. Przyczyna Górna, Osowa Sień, Dębowa Łęka, Konradowo, Jędrzychowice, Siedlnica, Stare Strącze, Wyszaków), czy późniejszymi z okresu nowożytnego (Tylewice, Stare Drzewce, Hetmanice, Przybyszów, Gola) oraz interesującymi neogotyckimi XIX-wiecznymi realizacjami w Lginiu, Łysinach (katolickie fundacje właścicielki dóbr hrabiny Nimfy z Modlibowskich Kęszyckiej), a także w Olbrachcicach (świątynia luterańska z zachowanymi relikwiami pierwotnie XVII-wiecznej budowli), Krzepielowie, Krążkowie.

Obszar powiatu wschowskiego zamieszkiwany był przez katolików, protestantów i wyznawców religii mojżeszowej. Poszczególne świątynie parafialne, na skutek decyzji politycznych, przechodziły kolejno na własność protestantów i katolików, dlatego też w ich wnętrzu znajdują się pamiątki zarówno po luteranach (m.in. we Wschowie, Olbrachcicach, Osowej Sieni, Sławie, Starym Strączu, Starych Drzewcach) czy braciach czeskich (w Jędrzychowicach).

Krajobraz ożywiają liczne pałace, dwory wraz z założeniami parkowymi, a także zabudowania folwarków oraz architektura przemysłowa.

Ponadto na niewielkiej przestrzeni powiatu znajdują się jeziora, rzeki, strumienie, wzgórza, wydmy, a także rozległe pola, łąki i lasy.

Poniżej przedstawiono najcenniejsze zabytki powiatu wschowskiego w podziale na funkcję.

Architektura sakralna

Architekturę sakralną na terenie powiatu charakteryzuje pełen przekrój stylów architektonicznych. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę najciekawszych obiektów tego typu.

Kościół

Kościół i Klasztor OO. Franciszkanów we Wschowie (gm. Wschowa)

Obiekty stanowią cenny i okazały przykład klasztornej architektury barokowej z 1. poł. XVII wieku. Kościół i klasztor w konstrukcji ryglowej zostały wzniesione w 1462 r. przez bernardynów, sprowadzonych do Wschowy w 1456 roku. W okresie reformacji zakonników zmuszono do

opuszczenia miasta po pożarze zabudowań klasztornych w 1558 roku. W czasach kontrreformacji bernardyni powrócili do Wschowy i w latach 1638-1644 odbudowali klasztor i kościół według projektu Krzysztofa Bonadury Starszego. W XVIII w. zespół rozbudowano o kaplicę Krzyża Świętego (1731), wieżę kościelną (1742) według projektu Johanna Josepha Stiera i dziedziniec z kruchankami (1745-1747). Po kasacji zakonu bernardynów w 1827 r. klasztor przekształcono na szkołę, kościół przejęła zaś parafia rzymskokatolicka. Po II wojnie światowej w zespole osiedli franciszkanie.

Dominantą założenia jest kościół pw. św. Józefa, który ze wszystkich stron otaczają zabudowania klasztoru. Świątynia góruje nad nimi gabarytami i wyróżnia się formą architektoniczną. Jest to murowana z cegły, orientowana budowla jednonawowa, z zamkniętym trójbocznie prezbiterium i wieżą z kruchtami po bokach od zachodu. Nawa nakryta dachem dwuspadowym, prezbiterium dachem wielospadowym z sygnaturką w kalenicy, czworoboczną wieżę wieńczy baniasty hełm z latarnią.

Budynek klasztoru, przylegający do kościoła od południa, trójskrzydłowy, piętrowy, z wirydarzem, nakryty dachami dwuspadowymi. Elewacje pozbawione dekoracji, z wyjątkiem elewacji frontowej skrzydła wschodniego, na której wejście główne zaakcentowane portalem pilastrowym z przerywanym naczółkiem, okna zwieńczone falistymi naczółkami.

Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika we Wschowie (gm. Wschowa)

Czas powstania kościoła nie jest dokładnie znany. Prawdopodobnie budowę podjęto zaraz po lokacji miasta w połowie XIII wieku, a pierwsza wzmianka z 1326 r. mówi o plebanie Jordanie. Co więcej przez Wschowę przebiegał szlak pielgrzymkowy św. Jakuba prowadzący do Santiago de Compostela w północno-zachodniej Hiszpanii.

Fara wschowska jest budowlą orientowaną, nad całością dominuje, od zachodu, potężna wieża (68 m.), której zakończenie budowy upamiętnia tablica fundacyjna z herbem miasta i datą 1580. Zwieńczona jest barokowym hełmem. Na zewnątrz u dołu wieży widoczny jest tajemniczy symbol muszli kojarzony z Drogą św. Jakuba. Na kształt budowli miały wpływ pożary (m.in. w 1435, 1529 i 1685 r.). Wielkim dobrodziejem w odbudowie rodzinnego miasta, po pożarze w 1529 roku, stał się kanonik wrocławski i nyski, archidiakon głogowski, proboszcz raciborski, doktor obojga praw Matthaeus Lamprecht

Fotografia 1. Widok na Kościół i Klasztor OO. Franciszkanów we Wschowie.

Fotografia 2. Widok na Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika we Wschowie.

(1477-1552). W 1720 roku, w okresie baroku, autorem projektu odbudowy budowli był architekt włoski Pompeo Ferrari, który należał do tutejszego cechu kamieniarzy, murarzy i architektów. W świątyni odbył się ślub króla Kazimierza Wielkiego z Jadwigą księżniczką żagańska (1365r.).

Zbór ewangelicki Żłóbek Chrystusa we Wschowie (gm. Wschowa)

Pochodzący z XVII w. zbór ewangelicki we Wschowie stanowi cenny zabytek protestanckiej architektury sakralnej, o jednorodnej, spójnej formie.

Budynek powstał w 1604 r., po tym jak ewangelicy zostali zmuszeni do opuszczenia kościoła farnego. Wówczas kupiono dwa domy przy murach miejskich i w ciągu trzech miesięcy przebudowano je na świątynię. Pierwsze nabożeństwo miało miejsce w Boże Narodzenie i dlatego kościół otrzymał wezwanie Żłóbka Pana Jezusa. Po pożarze w 1685 r. budynek przykryto wspólnym, wysokim dachem. Wieża przy Bramie Polskiej została zaadaptowana na dzwonnice. W 1720 i 1773 r. dostawiono przybudówki. Po 1945 r. zbór pełnił funkcję magazynu. W l. 2004-2005 w obiekcie przeprowadzono badania archeologiczno-architektoniczne. Odkryto wówczas kryptę grobową ze szczątkami Zofii Ujejskiej, żony starosty wschowskiego Hieronima Radomickiego.

Budowla murowana z cegły - z wyjątkiem ściany północnej, stanowiącej pierwotnie mur obronny, wzniesionej z kamienia - orientowana, została założona na rzucie nieregularnego czworoboku. Od północy, południa i wschodu dostawiono przybudówki na planie prostokąta. Wieża przy dawnej Bramie Polskiej ma rzut półkola. Nawa nakryta dachem dwuspadowym, przechodzącym nad północną przybudówką, wschodnia i południowa przybudówka dachem pulpitowym, a wieża blaszany hełmem. Pokrycie dachów wykonane z dachówki ceramicznej, karpiołki. Fasada rytmizowana oknami o zróżnicowanym kształcie na trzech poziomach, zamknięta wysokim szczytem ozdobionym dwułuczowymi blendami i rzeźbioną sceną Ukrzyżowania. Kościół salowy przekryty drewnianym stropem wspartym na wysmukłych kolumnach.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Świętej Trójcy we Wschowie (gm. Wschowa)

Świątynia została zbudowana w latach 1837-1839 według powstałego w 1825 roku projektu znakomitego architekta niemieckiego Karla Friedricha Schinkla. Pierwotnie był to kościół ewangelicki. Po zakończeniu II wojny światowej w świątyni znajdował się magazyn. Na początku lat 90. XX wieku kościół został przekazany parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika i obecnie jest jej świątynią filialną. Jest to budowla salowa, wzniesiona na planie prostokąta z prostokątną przybudówką zakrystii od południa, posiadająca fasadę z dwiema wieżami. Jej wnętrze nakryte jest stropem podpartym dwoma rzędami słupów.

Fotografia 3. Widok na Zbór ewangelicki Żłóbek Chrystusa we Wschowie.

Fotografia 4. Widok na Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Świętej Trójcy we Wschowie

Fotografia 5. Widok na Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Hetmanicach.

Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Hetmanicach (gm. Wschowa)

Kościół zbudowany w 1775 r. na miejscu drewnianego. Został zniszczony po 1945 r. przez stacjonujące wojska sowieckie i miejscową ludność. Od 1978 r. przystąpiono do jego gruntownego remontu. Założony na rzucie prostokąta z trójbocznie zamkniętym, niewyodrębnionym prezbiterium do którego od północy przylega mała, prostokątna zakrystia.

Bryła przykryta wysokim, dwuspadowym dachem. Nad fasadą w dachu ośmioboczna wieżyczka kryta smukłym

ostrosłupowym daszkiem.

Kościół pw. św. Bartłomieja w Lginiu (gm. Wschowa)

Kościół wybudowano wg projektu architekta z Kolonii Statza w 1856 r. Kościół w stylu neogotyckim. Obiekt murowany, jednonawowy z transeptem i węższym od korpusu prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Od zachodu wieża z kruchtą na rzucie kwadratu. Kościół przykryty dachem dwuspadowym. Drzwi z detalem neogotyckim, okna witrażowe.

Fotografia 6. Widok na Kościół pw. św. Bartłomieja w Lginiu.

Fotografia 7. Widok na Kościół parafialny pw. św. Jakuba w Kondradowie.

Kościół parafialny pw. św. Jakuba w Kondradowie (gm. Wschowa)

Kościół renesansowy w detalu, w strukturze sklepień – gotycki. Kościół z II poł. XVI w. murowany, orientowany, jednonawowy, z czasem rozbudowano prezbiterium i dobudowano zakrystię. Nad wejściem od strony południowej znajduje się tablica fundacyjna z datą 1583. Obiekt na rzucie prostokąta, z węższym prezbiterium, od strony południowej zakończony trójboczną absydą.

We wnętrzu barokowy, architektoniczny ołtarz główny z cudownym obrazem Matki Boskiej Pocieszycielki z Rzęsnej Polskiej (XVII w.). Wizerunek Matki Bożej z dzieciątkiem powstał w XVII w. i do 1945 r. znajdował się na terenie archidiecezji lwowskiej. W 1945 r. został przywieziony przez ks. Franciszka Wierzbickiego.

Kościół parafialny pw. św. Jadwigi w Dębowej Łęce (gm. Wschowa)

Obiekt stanowi przykład późnogotyckiej wiejskiej architektury sakralnej zachowanej w niezmienionej postaci.

Gotycka świątynia, orientowana, jest budowlą jednonawową z wydzielonym, nieco węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od północy do prezbiterium przylega zakrystia, a do nawy od południa kruchta dobudowana w miejscu wcześniejszej, drewnianej. Naroża oraz północną i południową ścianę nawy oskarpowano uskokowymi podporami. Korpus nawowy nakryty jest wysokim dachem dwuspadowym, ujętym od zachodu szczytem ze sterczynami. Kościół jest zbudowany z cegły w wątku polskim, dachy pokryte są dachówką karpiovką układaną w koronkę. Ceglane elewacje na fragmentach wykończone są tynkiem.

Fotografia 8. Widok na Kościół parafialny pw. św. Jadwigi w Dębowej Łęce.

Fotografia 9. Widok na Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej w Łysinach.

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej w Łysinach (gm. Wschowa)

Kościół w stylu neogotyckim. Świątynia jest związana z budowniczymi niemieckimi z Kolonii, których projekt kościoła zrealizowano w Lginiu. Kościół na planie krzyża łacińskiego z płytkami ramionami transeptu z wąskim prezbiterium od wschodu, zamkniętym trójbocznie. Od zachodu wieża na rzucie kwadratu z trójboczną klatką schodową.

Kościół filialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Tylewicach (gm. Wschowa)

Kościół z końca XV w., przebudowany w XVI w. Kościół salowy na planie prostokąta, z kwadratową, trzykondygnacyjną wieżą od zachodu. Bryła zwarta, oskarpowana na narożach. Korpus przykryty dachem dwuspadowym, poszytym łupkiem.

Fotografia 10. Widok na Kościół filialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Tylewicach.

Fotografia 11. Widok na Kościół filialny pw. św. Jerzego w Przyczynie Górnej.

Kościół filialny pw. św. Jerzego w Przyczynie Górnej (gm. Wschowa)

Powstał przypuszczalnie w połowie XIV w. Jest to budowla jednonawowa, murowana z cegły i kamienia narzutowego, orientowana z wieżą od zachodu, którą wieńczy blaszany kur.

W latach 1578-1642 świątynia należała do luteranów. Po powrocie do katolików kościół został poświęcony przez

biskupa poznańskiego pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Jerzego. Zachowane wyposażenie kościoła pochodzi z okresu baroku: ołtarz główny z figurą Najświętszej Marii Panny i św. Jerzego. Zachowane wyposażenie kościoła pochodzi z okresu baroku: ołtarz główny z figurą Najświętszej Marii Panny oraz ołtarz boczny p.w. św. Franciszka Ksawerego powstały w XVIII w. pod wpływem zakonu jezuitów obecnych we Wschowie. Południowy ołtarz boczny p.w. św. Wojciecha pochodzi z XVI w.

Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Jana Ewangelisty w Siedlnicy (gm. Wschowa)

Kościół w Siedlnicy prawdopodobnie zbudowany został w pierwszej połowie XIV wieku. Budowla jednonawowa z węższym i niższym prezbiterium po stronie wschodniej, zakończonym ścianą prostą. Nietypowo przy jego południowej ścianie usytuowano niewielką zakrystię, natomiast przy północnej, na styku z nawą, czworoboczną, czterokondygnacyjną wieżę. Kościół wzniesiony został z cegły

układanej w wątku gotyckim, na kamiennym cokole, choć wieża wymurowana została z kamienia i cegły aż do poziomu pierwszej kondygnacji. Elewacje wieży, tak jak i szczyt wschodni, bogato udekorowano triadami ostrołukowych blend, ponadto wschodnią ścianę prezbiterium ozdobiono dwoma blendami o półkolistych zamknięciach, a górną część elewacji nawy poprowadzono tynkowany fryz. Całość budowli, oprócz zakrystii, wzmocniona została zewnętrznymi przyporami, w narożnikach usytuowanymi pod skosem. Otwory okienne zostały obustronnie rozglifione, zamknięte łukami ostrymi.

Kościół parafialny pw. św. Michała w Sławie (gm. Sława)

Kościół farny w Sławie stanowi cenny przykład architektury o gotyckich i renesansowych formach. Wybudowany około 1500 roku. W latach 1524-1654 kościół był użytkowany przez ewangelików. Około 1600 roku miała miejsce przebudowa, w wyniku której nawę poszerzono w kierunku południowym. Wielokrotnie remontowany, m.in. w 1654, 1721 oraz 1765 roku, kiedy po pożarze wzniesiono nowe sklepienia w stylu barokowym. Budowla jest orientowana. Jest to obiekt murowany z kamienia i cegły, jednonawowy, założony na planie prostokąta, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium, z zakrystią i kaplicą od północy, wieżą od zachodu oraz kruchtą od południa. Budowla nakryta dachami wielospadowymi o pokryciu z dachówki ceramicznej, a prostokątna wieża, przechodząca w górnej części w ośmiobok, zamknięta hełmem w formie iglicy o blaszanym pokryciu. Elewacje otynkowane, za wyjątkiem południowej, neoromańskiej kruchty, przeprute wysokimi oknami, zamkniętymi półkoliście.

Fotografia 12. Widok na Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Jana Ewangelisty w Siedlnicy.

Fotografia 13. Widok na Kościół parafialny pw. św. Michała w Sławie.

Kościół ewangelicki pw. Trójcy Świętej, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Miłosierdzia Bożego w Sławie (gm. Sława)

Dawny zbór ewangelicki w Sławie to interesujący przykład późnoklasycystycznej architektury sakralnej z elementami stylu arkadowego (niemiecki Rundbogenstil).

Kościół został zbudowany w latach 1834-1836 na miejscu dawnej warowni, na środku rynku Starego Miasta. Powstał jako trzecia z kolei świątynia ewangelicka w Sławie, gdzie nauki Lutra były obecne już od 1521 roku. W latach 80. XX wieku został przejęty przez miejscową parafię rzymsko-katolicki i poddany pracom remontowym. W 1991 roku miała miejsce konsekracja kościoła. Kościół jest orientowany. Został wzniesiony w stylu późnoklasycystycznym z elementami stylu arkadowego (niemiecki Rundbogenstil). Jest to obiekt murowany z cegły, założony na planie wydłużonego prostokąta, z wydzieloną wewnątrz częścią prezbiterium, z czworoboczną wieżą. Piętrowy korpus przekryty jest dachem trójspadowym o poryciu z dachówki ceramicznej, a sześciokondygnacyjna wieża, zwieńczona tarasem, nakryta jest ostrosłupowym hełmem, pokrytym blachą. Otynkowane elewacje przeprute są dużymi, półkoliście zamkniętymi oknami, ujętymi w profilowane opaski oraz artykułowane gzymsami i boniowaniem. Na wysokości piątej kondygnacji wieży umieszczone są tarcze zegarowe.

Fotografia 14. Widok na Kościół ewangelicki pw. Trójcy Świętej, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Miłosierdzia Bożego w Sławie.

Kościół św. Marii Magdaleny, ob. filialny pw. św. Marcina Biskupa w Krzepielowie (gm. Sława)

Świątynia posiada charakterystyczne połączenie form architektury gotyckiej i renesansowej. Bryła obiektu jest bardzo prosta, wręcz ascetyczna, z dominującym detalem gotyckim. Świątynia, pierwotnie pw. św. Marii Magdaleny, została ufundowana przez rodzinę von Kreckwitz na przełomie XV i XVI wieku. W 1560 r. kościół został przejęty przez protestantów, którzy przeprowadzili w nim szereg zmian, m.in. założyli

Fotografia 15. Widok na Kościół św. Marii Magdaleny, ob. filialny pw. św. Marcina Biskupa w Krzepielowie.

we wnętrzu sklepienia kolebkowo-krzyżowe.

W latach 90. XVI w. wzniesiono prezbiterium oraz

kaplicę od strony północnej. Po roku 1654 obiekt ponownie trafił pod opiekę kościoła rzymskokatolickiego. W 1926 r. ze względu na zły stan techniczny rozebrano zakrystię.

Obiekt jednonawowy, trójprzęsłowy, wzniesiony na planie prostokąta, z wyraźnie zaznaczonym prezbiterium. Od strony pn., przy wieży, znajduje się zakrystia, a od pd. - kaplica. Nawa główna, zakrystia i nawa boczna przekryte dachami dwuspadowymi krytymi dachówką. Hełm wieży ma formę ostrosłupa zwieńczonego iglicą z krzyżem. Na elewacjach dzwonnicy prostokątne otwory okienne oraz, w części poniżej okapu, biforium z ceglany maswerkier. Na zach. elewacji wieży gotycki ostrołukowy portal schodkowy podkreślający wejście do kościoła. Narożniki dzwonnicy wzmocnione masywnymi ceglanymi przyporami.

Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła w Śmieszkwie (gm. Sława)

Pierwszy kościół, pod wezwaniem św. Andrzeja, był drewniany. Ponieważ około 1720 roku kościół groził zawaleniem, patron o nazwisku Radomicki, który był dzierżawcą Wijewa, uważał za konieczne przeprowadzenie remontu świątyni. Nowa kościelna budowla została ukończona w 1725 roku za czasów proboszcza Christopha Rußa. Nowy kościół przetrwał tylko trzy lata, gdyż dnia 7.10.1729 roku spalił się. Już w 1731 roku trzecia z kolei

świątynia została ukończona i była piękniejsza niż wcześniejsze, gdyż budowlę uzupełniono o drewnianą wieżę.

Fotografia 16. Widok na Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła w Śmieszkwie.

Kościół założony na rzucie wydłużonego prostokąta. Budowla barokowa z późniejszą XIX wieczną przybudówką kruchty. Rozłożysta bryła kościoła złożona jest z korpusu mieszczącego nawę i prezbiterium, nakrytego dachem naczółkowym oraz otaczających ich przybudówek. Ściany zewnętrzne murowane, tynkowane, ze skromnym detalem w postaci gzymsów. Nadbudowana nad zakrystią wieża wzniesiona w konstrukcji drewnianej słupowo – ramowej.

Kościół filialny pw. Matki Boskiej Bolesnej w Przybyszowie (gm. Sława)

Kościół filialny pod wezwaniem MB Bolesnej z 1657 roku, przebudowany XIX wieku. Początkowo był kaplicą dworską ufundowaną przez barona von Barwitz ze Sławy. Kościół orientowany. Jednonawowy korpus na rzucie prostokąta, od wschodu przylegające niższe prezbiterium zamknięte półokrągłą absydą. W wielocłonowej bryle kościoła członami dominującymi są korpus nawowy oraz odpowiadające mu wysokością dwie czterokondygnacyjne wieże.

Fotografia 17. Widok na Kościół filialny pw. Matki Boskiej Bolesnej w Przybyszowie.

Fotografia 18. Widok na Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. św. Jadwigi w Starym Strączu.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. św. Jadwigi w Starym Strączu (gm. Sława)

Kościół p.w. św. Jadwigi to późnorenesansowa świątynia z początku XVII wieku, wzniesiona na miejscu poprzedniego jeszcze średniowiecznego założenia. Generalnego remontu dokonano w 1883 roku. Po II wojnie światowej przejęty przez polskich katolików.

Kościół orientowany założony na planie nieregularnego prostokąta. Korpus czteroprzęsłowy, z niewyodrębnionym prezbiterium, nakryty wspólnym wysokim dachem. Nad budowlą góruje masywna, pięciokondygnacyjna wieża wtopiona częściowo w korpus.

Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Zamysłowie (gm. Szlichtyngowa)

Kościół wzniesiony w 1752 r. w stylu późnobarokowym. Świątynia ufundowana przez klaryski z Głogowa (1000 talarów) oraz proboszcza z Konradowa ks. Johanna Bernharda Hoffmanna (1000 talarów). Niepotwierdzone jest autorstwo architektonicznego projektu. Przypisuje się je legnickiemu architektowi Martinowi Frantzowi (1679-1742) lub jego synowi Karolowi Marcinowi (1712-

Fotografia 19. Widok na Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Zamysłowie.

1755) z pobliskiej Rydzyny. Kościół w Zamysłowie to budowla orientowana, murowana, jednonawowa na planie elipsy z wydłużoną częścią prezbiterium. Od wschodu do korpusu nawowego przylega dwukondygnacyjna kwadratowa wieża.

Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. bł. Szymona z Lipnicy w Starych Drzewcach (gm. Szlichtyngowa)

Kościół należy do niewielkiej grupy tzw. kościołów granicznych przeznaczonych dla prześladowanych protestantów ze Śląska.

Posiada ciekawą formę, w której widoczne są relikty budowli gotyckiej oraz XVIII wiecznej przebudowy. Świątynia jest budowlą orientowaną, założoną na nieregularnym rzucie złożonym z zestawionych ze sobą prostokątów korpusu głównego, wieży po stronie zachodniej, zakrystii od północy oraz kruchty i przedsionka. W bryle kościoła dominuje prostopadłościenna, oskarpowana wieża zwieńczona baniastym hełmem z latarnią i chorągiewką z datą „1781”. Wysoka, trzykondygnacyjna nawa nakryta jest dachem mansardowym a parterowe przybudówki w większości dachami dwuspadowymi. Kościół jest murowany, z wyjątkiem południowej ściany nawy, którą wzniesiono w konstrukcji szkieletowej z wypełnieniem z cegły. Elewacje otynkowano pozostawiając odsłonięte elementy drewniane.

Fotografia 20. Widok na Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny pw. bł. Szymona z Lipnicy w Starych Drzewcach.

Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Goli (gm. Szlichtyngowa)

Kościół bez cech stylowych, późnobarokowy. Wzniesiony około połowy XVII w., przebudowany w 3-4 ćwierci XVIII w. Złożony z prostokątnej, zbliżonej do kwadratu nawy, do której od zachodu przylega kwadratowa, węższa od nawy kruchta, od wschodu zaś prostokątne zamknięte trójbocznie prezbiterium, również węższe od nawy. Elewacja otynkowana.

Fotografia 21. Widok na Kościół filialny pw. św. Jadwigi w Goli.

Na terenie powiatu wschowskiego zlokalizowanych jest łącznie 56 cmentarzy ujętych w rejestrze zabytków województwa lubuskiego oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Przez wieki miejscami grzebania zmarłych były cmentarze przykościelne. Same świątynie były miejscem pochówku osób najznamienitszych, którzy mieli tu swoje epitafia i nagrobki lub byli grzebani w podziemiach kościoła. Stan zachowania cmentarzy przykościelnych na terenie powiatu określić można jako dobry. Na bieżąco prowadzone są prace porządkowe i pielęgnacyjne roślinności na terenie cmentarzy.

Do najcenniejszych cmentarzy na terenie powiatu wschowskiego zaliczyć można:

- Cmentarz żydowski w Górczynie,
- Cmentarz ewangelicki, ob. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie.

Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie

Cmentarz ewangelicki założony z inicjatywy pastora Waleriusza Herbergera w 1609 r. (uroczyste poświęcenie miało miejsce 25 lutego 1609 r.).

Jest najstarszą nekropolią chrześcijańską w Polsce położoną poza murami ówczesnego miasta. Nekropolia wschowska to przykład nowego typu cmentarza, wykształconego w obrębie kultury protestanckiej w XVI wieku, cmentarze powstawały poza murami miasta, co dało kres tradycji chowania zmarłych wokół kościoła.

Wschowskie lapidarium, które jest jedną z najstarszych w Europie, a pierwszą w Polsce realizacją nawiązującą swoją formą do włoskiego Campo Santo (Pola Świętego), i którego głównymi założeniami było miejsce pochówku oraz upamiętnienia zmarłych, jest kompozycją architektury oraz zieleni. Cmentarz budowany był jako czworoboczny dziedziniec otoczony krużgankami, w ścianach których umieszczano XVII i XVIII-wieczne kamienne tablice epitafijne (burmistrzów, kasztelanów, dostojnych rajców, sędziów, pastorów, lekarzy, kupców oraz mistrzów cechowych).

Architektura rezydencjonalna

Najstarsze obiekty rezydencjonalne w powiecie datowane są na XVI w. (np. dwór w Przybyszowie).

Najwięcej siedzib ziemiańskich w powiecie pochodzi z XIX w. Są to m.in.: pałac w Lginiu, pałac Brodowskich w Dębowej Łęce, pałac w Kondradowie, Dwory w Osowej Sieni, dwór w Przyczynie Górnej.

Architektura dworów i pałaców w Polsce wywodzi się z trzech źródeł: ze średniowiecznej warowni obronnej lub dworu obronnego, monumentalnej architektury pałacowej z wpływami obcymi, głównie włoskimi oraz są dziełami lokalnych cieśli i muratorów.

W porównaniu z innymi regionami Polski, w powiecie wschowskim ocalało stosunkowo dużo siedzib ziemiańskich. Sztandarowymi tego typu budowlami w powiecie są m.in. zamek we Wschowie czy pałac Rechenbergów.

Pałace

Zamek we Wschowie (gm. Wschowa)

Warowny zamek we Wschowie został usytuowany na sztucznym wzniesieniu usypanym pośród otaczających je bagien.

Posiadał podwójną fosę oraz wał drewniano-ziemny, zapewne systematycznie przerabiany i modyfikowany. Fundamenty muru obwodowego zamku sięgają głębokości ponad 5 m poniżej obecnego poziomu użytkowego. Opasany potężnym murem obronnym wyraźnie dominował nad miastem, zarówno pod względem położenia, jak i siły urządzeń fortyfikacyjnych. Wjazd do warowni znajdował się od strony miasta. W warunkach oblężenia odgrywało ono rolę warownego podzamcza. Aby zdobyć zamek należało najpierw opanować miasto, ale i wówczas był on zdolny do samodzielnej obrony.

Fotografia 22. Widok na Zamek we Wschowie.

Jak wynika z przeprowadzonych badań archeologicznych, w ramach murowanego obwodu zamkowego wzniesiono pierwotnie dwa budynki. Główny budynek zamkowy usytuowany został w płd.-wsch. Części zespołu i posiadał wymiary 15x15 m. Od strony płn.-zach. Do budynku dostawiona była wieża o fundamentach blisko dwumetrowej grubości. Pod zachodnią częścią budynku znajdowała się piwnica, której sklepienia oparto na potężnym fundamencie. Drugi budynek, o wymiarach 8,5x11,5 m, oparty był ścianą północną i zachodnią na murze obwodowym. Obiekt ten był w całości podpiwniczony. Do dziś w przyziemiu zachował się fragment gotyckiego wnętrza – ostrołukowe wnęki przy ścianie zachodniej. Prace budowlane w zamku miały być prowadzone po zakończeniu wielkiej wojny północnej, ok. 1720 r. Także u schyłku XVIII w., w okresie działalności Komisji Dobrego Porządku, budowlę poddano remontowi. W jednym z budynków przy dziedzińcu zamkowym utworzono archiwum, kancelarię i izbę sądową. Po zajęciu Wschowy przez wojsko i władze pruskie w zмку urządzono więzienie. Już po kilku latach, w 1798 r., obiekt zburzono. Według relacji ówczesnego kronikarza najwięcej trudności podczas rozbiórki sprawiła dominująca nad wzgórzem wieża. W miejsce zamku na początku XIX w. wybudowano nowe więzienie (niem. Gerichtsgefängnis, Gefängnis, Zentralgefängnis, Königliches Justizgefängnis) i koszary, które częściowo oparto na fundamentach wcześniejszej budowli i murze obronnym zamku. Budynek ten pełnił swoją funkcję do 1945 r. Radzieckie władze wojskowe, po wkroczeniu do Wschowy, urządziły w tym miejscu własny ośrodek odosobnienia. W latach 1955-1992 mieścił się tam zakład Spółdzielni Pracy Dziewiarsko-Odzieżowej, powszechnie znany jako „trykotarnia” (w latach 1992-1999 zakład pracy chronionej). Obecnie obiekt użytkowany jest jako hotel i restauracja. Jedynie w poziomie piwnic zachowały się ślady pierwotnych, średniowiecznych założeń w formie pozostałości sklepień i grubego muru z kamieni narzutowych.

Pałac w Lginii (gm. Wschowa)

Lgiński pałac został zbudowany w 2 poł. XIX w. dla rodu Kęszyckich herbu Nałęcz. W latach sześćdziesiątych XIX w. był w rekach Nymphii Kęszyckiej z Modlimowskich, następnie (pod koniec XIX w.) przechodzi na własność rodziny Chłapowskich, od których w roku 1934 pałac kupiła rodzina Baltzer. Po roku 1945 pałac przejęty został przez fabrykę mebli Zefam, a następnie fabrykę nici Odra i w tym czasie przeznaczony w tym czasie na ośrodek wypoczynkowy dla pracowników.

Fotografia 23. Widok na Pałac w Lginii.

Pałac został zbudowany na planie wydłużonego prostokąta i jest to budynek jednokondygnacyjny, podpiwniczony, z niskim użytkowym poddaszem, przekryty dachem dwuspadowym. Dłuższe elewacje, frontowa i tylna dziesięcioosiowe podkreślone w części środkowej dwukondygnacyjnymi pseudoryzalitami zwieńczonymi trójkątnymi naczółkami. W pozornym ryzalicie fasady, zwróconej w kierunku parku, w przyziemiu znajduje się wejście główne poprzedzone gankiem zamkniętym tarasem wspartym na czterech kwadratowych filarach i dwóch pilastrach. W elewacji tylnej wejście umieszczono po stronie prawej pseudoryzalitu. W narożach elewacji bocznej (południowej) cylindryczne trójkondygnacyjne wieże. Detal architektoniczny to również gzyms koronujący z fryzem, gzyms pomiędzy kondygnacją a poddaszem oraz opracowane w tynku boniowanie.

Pałac w Przyczynie Górnej (gm. Wschowa)

Obiekt wybudowany został pod koniec XIX wieku. Nawiązuje do renesansu i klasycyzmu. Dominującym elementem jest wieża w południowo-wschodnim narożniku. Budynek jest jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem. Pośrodku znajduje się reprezentacyjne wejście poprzedzone tarasem z kamienną balustradą. Wszystkie człony mają dachy dwuspadowe z wyjątkiem wieży, nakrytej ostrosłupowym hełmem z iglicą. Pałac założony jest na rzucie zbliżonym do litery „L” z trzema ryzalitami. Pałac nie ucierpiał w trakcie II wojny światowej. Po 1945 roku pałac przejął Państwowy Ośrodek Hodowli Zarodowej Osowa Sień. Rezydencję adaptowano na pomieszczenia mieszkalne oraz biurowe.

Fotografia 24. Widok na Pałac w Przyczynie Górnej.

Pałac w Osowej Sieni (gm. Wschowa)

Obiekt z początku XX w. Po II wojnie światowej pałac stał się siedzibą dyrekcji Państwowego Ośrodka Hodowli Zarodowej, następnie zaadaptowano go na przedszkole.

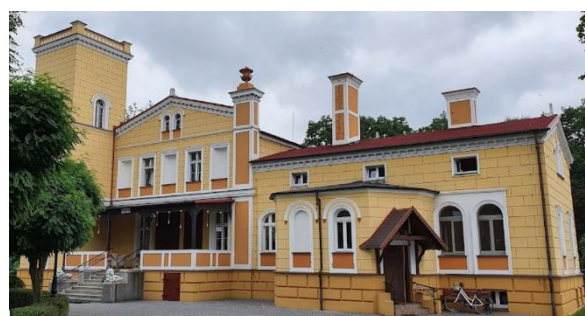
Pałac reprezentuje nurt eklektyczny, odwołujący się do tradycji niemieckiego zamku, czerpiący z form gotyckich i renesansowych. Pałac to obiekt murowany, założony na planie czworoboku, z przybudówkami po zach. i wsch. stronie. Cechuje się bryłą rozczłonkowaną różnego rodzaju przybudówkami, ryzalitami, wykuszami, wystawkami, nakrytymi zróżnicowanymi dachami, w której dominuje pięciokondygnacyjna wieża o strzelistym hełmie. Jej górna kondygnacja została wzniesiona w konstrukcji ryglowej, zaakcentowana na narożnikach smukłymi wieżyczkami. Elewacje są otynkowane, artykułowane detalem architektonicznym w formie gzymsów, opasek okiennych, pilastrów.

Fotografia 25. Widok na Pałac w Osowej Sieni.

Pałac Brodowskich w Dębowej Łęce (gm. Wschowa)

Rezydencję wzniesiono około 1845 roku na miejscu starszego założenia w popularnym wówczas w Wielkopolsce typie willi włoskiej. Rezydencja została przebudowana pod koniec XIX wieku. Od 1865 roku dobra w Dębowej Łęce należały do Johanna F.E. Hofmanna, a od 1881 roku do Stülpnagla, który przed rokiem 1890 przebudował siedzibę. W XX

37 Fotografia 26. Widok na Pałac Brodowskich w Dębowej Łęce.

wieku majątek znalazł się w rękach rodziny Lürmann, która posiadała go do 1945 roku. Obecne założenie wzniesione zostało na rzucie dwóch zestawionych prostopadłe, zróżnicowanych rozmiarem czworoboków, z kwadratową wieżą w południowo-wschodnim narożniku skrzydła głównego. Bryła obiektu zróżnicowana gabarytowo, z członem głównym dwukondygnacyjnym o użytkowym poddaszu i częścią mniejszą parterową z poddaszem. Obie części nakryte są dachami dwuspadowymi. Dominującym członem bryły jest czterokondygnacyjna wieża narożna. Budynek jest murowany z cegły i dekorowany boniowaniem. Elewacje skrzydła głównego urozmaicają gzymsy kordonowy i wieńczący z fryzem.

Pałac w Kondradowie (gm. Wschowa)

Założenie w Konradowie zbudowane pod koniec XIX w. dla Hermana Knauera. Po wojnie obiekt był zarządzany przez miejscowy PGR. Obecnie pałac pełni funkcje mieszkalne. Pałac w stylu eklektycznym zbudowany na rzucie zbliżonym do litery H, z silnie wysuniętym parterowym ryzalitem z tarasem umieszczonym w elewacji tylnej. Główną część budynku stanowi trzykondygnacyjne skrzydło środkowe z dwuspadowym dachem. Skrzydła boczne są

Fotografia 27. Widok na Pałac w Kondradowie.

dwukondygnacyjne z użytkowym poddaszem, nakryte dachami czterospadowymi. Cały budynek podpiwniczony. W elewacji frontowej trzy środkowe osie zaakcentowano pseudoryzalitem zakończonym trójkątnym szczytem. W ryzalicie centralnie, w przyziemiu, umieszczone wejście flankowane pilastrami, a na nich trójkątny przyczółek. Podział horyzontalny elewacji przeprowadzony został cokołem z gzymsem oraz gzymsem nad drugą kondygnacją. Pionowo elewację dzielą osie okien i boniowania umieszczone w narożach budynku.

Pałac Rechenbergów (gm. Sława)

Pałac jest posadowiony na miejscu dawnego zamku, wzmiankowanego w 1468 r. z związku ze sprzedażą miasta Melchiorowi von Rechenberg z Borowa Polskiego. Po wielkim pożarze, który strawił miasto w 1721 r. rezydencja została odbudowana w latach 1732-1735 w stylu barokowym. W nową budowlę wkomponowano ocalałą część zamku jako boczne skrzydło. Od 1886 roku posiadłość należała do hrabiów von Haugwitz. W trakcie II wojny światowej pałac został przejęty przez Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy. W latach 1957-1969 miał miejsce gruntowny remont i adaptacja pałacu na Dom Dziecka Przy południowo-wschodnim brzegu dziedzińca usytuowana jest oficyna, której czas powstania datuje się na okres XVI-XVIII w.

Późnobarokowy pałac został wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, z ryzalitami bocznymi. Od południa pod kątem rozwartym przylega skrzydło, będące reliktem po wcześniejszej siedzibie. Pałac to obiekt murowany, dwukondygnacyjny,

Fotografia 28. Widok na Pałac Rechenbergów.

z wysoką piwnicą, nakryty dachem mansardowym z wystawkami. Część centralna elewacji frontowej i ogrodowej została zaakcentowana trzykondygnacyjnymi ryzalitami pozornymi, w których mieszczą się reprezentacyjne wejścia. Elewacje artykułowane są detalem

architektonicznym w formie pilastrów, gzymsów, tympanonów nad wejściami w ryzalitach, ozdobione ornamentem wstęgowo-cęgowym i muszlowym. Elewacje skrzydła bocznego pozbawione są detalu.

Pałac w Jędrzychowicach (gm. Szlichtyngowa)

Pałac w Jędrzychowicach został wzniesiony w 1726 r. przez ówczesnego właściciela Samuela Mielęckiego, na miejscu starszej, renesansowej siedziby. To ciekawy przykład barokowej rezydencji, rozbudowanej na pocz. XX w. Po II wojnie światowej posiadłość należała do PGRu, a od 1949 r. zarządzana była przez Państwowy Ośrodek Hodowli Zarodowej w Osowej Sieni. Pałac składa się z dwóch członów – barokowego i neobarokowego, założonych na rzucie prostokąta i zestawionych ze sobą krótszymi bokami. Nowsza część, jednokondygnacyjna, na styku ze straszą, dwukondygnacyjną, ujęta jest po bokach przez dwie cylindryczne, czterokondygnacyjne wieże. Oba człony są podpiwniczone, z użytkowym

Fotografia 29. Widok na Pałac w Jędrzychowicach.

poddaszem, nakryte dachami mansardowymi. Wieże zwieńczone są hełmami z latarniami.

Elewacje barokowego korpusu od frontu i ogrodu zostały opracowane analogicznie – trzyosiowa część centralna zaakcentowana została pilastrami, w partii dachu zwieńczona okazałymi wystawkami o wolutowym szczycie. Okna ujęte są opaskami o zróżnicowanym kształcie. Elewacje późniejszego skrzydła artykułowane są neobarokowym detalem w formie pilastrów, płycin, gzymsów oraz naczółków.

Pałac w Zamysłowie (gm. Szlichtyngowa)

Pałac pochodzi z 2 poł. XVIII w. przebudowany został w 1923 r. Pierwotnie należał do zakonu głogowskich klarysek, w latach 1642 - 1648 był tymczasową siedzibą klasztoru.

Obiekt na planie prostokąta, murowany, otynkowany. Rezydencja dwukondygnacyjna, nakryta dachem mansardowym. Siedmioosiowa fasada z pseudoryzalitem ma na osi wejście główne ujęte portalem. Portal zamknięty jest łagodnym, profilowanym łukiem. W elewacji tylnej znajduje się analogiczny ryzalit.

Fotografia 30. Widok na Pałac w Zamysłowie.

Dwory

Oprócz założeń pałacowych, na terenie powiatu znajdują się liczne dwory, wybudowane w kilku stylach.

Dwór w Osowej Sieni (gm. Wschowa)

Klasykistyczny dwór z ok. 1815 r. fundacji Konstantego Adama Mielęckiego (1773-1826). W 1922 r. dwór i folwark zmodernizował Hans Joachim von Hoven.

Parterowy klasycystyczny dwór wybudowany na planie prostokąta, kryty dachem naczółkowym. Od frontu piętrowy

Fotografia 31. Widok na Dwór w Osowej Sieni.

ryzalit z jednym oknem, zwieńczony trójkątnym frontonem. Główne wejście w portyku in antis z dwoma kolumnami jońskimi.

Fotografia 32. Widok na Dwór w Osowej Sieni Dolnej.

Dwór w Osowej Sieni Dolnej (gm. Wschowa)

Dwór z pocz. XIX w. ufundowany przez Adama Konstantego Mielęckiego, rozbudowany w 1880 r. przez rodzinę von Waldow. Po przymusowej licytacji, która miała miejsce w 1890 r., majątek wykupił Aleksander Jahnz. W 1902 r. właścicielem dóbr został major Heinrich Sommermeyer. Rodzina ta była w posiadaniu majątku do 1945 r. Po II wojnie światowej majątek stał się własnością Skarbu Państwa.

Parterowy klasycystyczny dwór wybudowany na planie prostokąta, kryty dachem naczółkowym. Od frontu piętrowy ryzalit z jednym oknem, zwieńczony trójkątnym frontonem. Główne wejście w portyku in antis z dwoma kolumnami jońskimi.

Dwór w Przyczynie Górnej (gm. Wschowa)

Obiekt z II połowy XIX w. Po 1945 roku dwór przeszedł na własność Państwowego Ośrodka Hodowli Zarodowej Osowa Sień.

Dwór w Przyczynie Górnej jest przykładem tradycyjnej, neoklasycystycznej architektury dworskiej XIX wieku na terenach związanych z Wielkopolską. Siedziba zbudowana została na planie prostokąta z pozornym ryzalitem od strony wschodniej. Budynek jest murowany z kamienia i cegły. Dwukondygnacyjny nakryty dachem czterospadowym, kryty dachówką karpiońską, z lukarnami i świetlikami. Na osi głównej

Fotografia 33. Widok na dwór w Przyczynie Górnej.

fasady znajduje się pozorny ryzalit, nawiązujący do tradycyjnego portyku, artykułowany płaskimi pilastrami porządku jońskiego, podtrzymującymi belkowanie i trójkątny fronton z owalnym otworem okiennym. Oś ryzalitu zaakcentowana została portalem, poprzedzonym okazałymi schodami i tarasem. Siedmioosiowa, prosta fasada dworu ma w obu kondygnacjach prostokątne okna z płycinami pod parapetem. Elewacja tylna jest ośmioosiowa, artykułowana jedynie przez regularny rytm otworów okiennych oraz górny taras z kamienną balustradą. Opaski okienne i płyciny nie zachowały się do czasów współczesnych.

Dwór w Tylewicach (gm. Wschowa)

Dwór z IV ćw. XIX w. Po II wojnie światowej na terenie majątku został utworzony zakład rolny podległy Państwowemu Gospodarstwu Rolnemu w Górczynie. Budynek na rzucie prostokąta, z sienią poprzedzoną gankiem kolumnowym. Bryła jednokondygnacyjna z dwukondygnacyjnym ryzalitem w elewacji frontowej oraz gankiem kolumnowym poprzedzonym schodami w przyziemiu ryzalitu. Całość nakryta jest dachem dwuspadowym, częściowo użytkowym.

Fotografia 34. Widok na Dwór w Tylewicach.

Dwór w Starym Strączu (gm. Sława)

Klasykistyczny dwór zbudowany na początku XIX wieku jako siedziba ówczesnego właściciela tutejszego majątku ziemskiego. Do dworu dobudowano w późniejszym okresie przybudówkę, najprawdopodobniej w trakcie przebudowy na przełomie XIX i XX w. Siedmioosiowa fasada frontowa posiada w centralnej części ryzalit z wejściem, nad którym umieszczony jest kartusz herbowy.

Budynek składa się z dwóch zestawionych ze sobą czworobocznych brył. Piętrowy, niepodpiwniczony, nakryty dachem naczółkowym z lukarnami. Od wschodu bryła dworu urozmaicona trzykondygnacyjnym ryzalitem oraz poprzedzającym go parterowym gankiem zwieńczonym tarasem. Podpiwniczona, dwukondygnacyjna oficyna, nakryta jest dachem

Fotografia 35. Widok na Dwór w Starym Strączu.

mansardowym, maskującym kondygnację piętra.

Dwór w Przybyszowie (gm. Sława)

Dwór został wzniesiony w około 1600 roku, prawdopodobnie przez Sigismunda von Rechenberga, pana na Przybyszowie i Borowie Wielkim, ożenionego z Anną von Kanitz. Po jego bez-potomnej śmierci w 1610 roku cesarz Ferdynand III Habsburg przejął miasto Sława wraz z Przybyszowem i innymi okolicznymi wsiami. W 1655 roku posiadłość została nadana Johannowi Franzowi von Barwitz. Przybyszów pozostawał w rękach Barwitzów do 1884 roku. Od 1886 roku posiadłość należała do rodziny von Haugwitz.

Fotografia 36. Widok na Dwór w Przybyszowie.

W 2. poł. XVIII wieku zmieniono dach, wykonano nowy wystrój tynkarski elewacji, wzniesiono ryzalit, dosta-wiono przypory, przebudowano klatkę schodową. Po zakończeniu II wojny światowej administrowany przez Państwowe Gospodarstwo Rolne "Zbiersko". Zbudowany na planie prostokąta, do elewacji południowej przylega ryzalit środkowy, wzniesiony na rzucie kwadratu. Częściowo podpiwniczony, nakryty wysokim, czterospadowym dachem. Obiekt w stanie ruiny.

Zieleń

Na terenie powiatu wschowskiego zlokalizowanych jest 13 parków wpisanych do rejestru zabytków województwa lubuskiego. Najbardziej reprezentatywną grupę zieleni komponowanej stanowią zespoły parkowe będące jednym z elementów założeń rezydencjonalnych.

Zdecydowana większość zachowanych założeń parkowych powstała w XIX w., często z wykorzystaniem starszego drzewostanu.

Jednym z ciekawszych założeń parkowych jest park w Osowej Sieni w stylu romantycznym, na terenie którego rosną okazałe drzewa pomnikowe, stanowiący otoczenie rezydencji z pocz. XX w.

Stan założeń parkowych na terenie powiatu jest zróżnicowany. W większości parków konieczne jest przeprowadzenie gruntowych prac porządkowych i pielęgnacyjnych oraz likwidacja samosiewów.

Zabytki przemysłowe, techniki

Na terenie powiatu odnaleźć można nieliczne obiekty działalności handlowej i rzemieślniczej, a później przemysłowej ujęte w rejestrze zabytków województwa lubuskiego.

Wiatraki, młyny

Do zabytków techniki na terenie powiatu zaliczyć można młyny (np. w Kuźnicy Głogowskiej) oraz wiatraki (np. w Szlichtyngowej). Wiatraki wraz z młynami wodnymi były miejscem pracy sporej grupy zawodowej młynarzy cieszących się społecznym poważaniem.

Kapliczki przydrożne, krzyże

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie powiatu spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

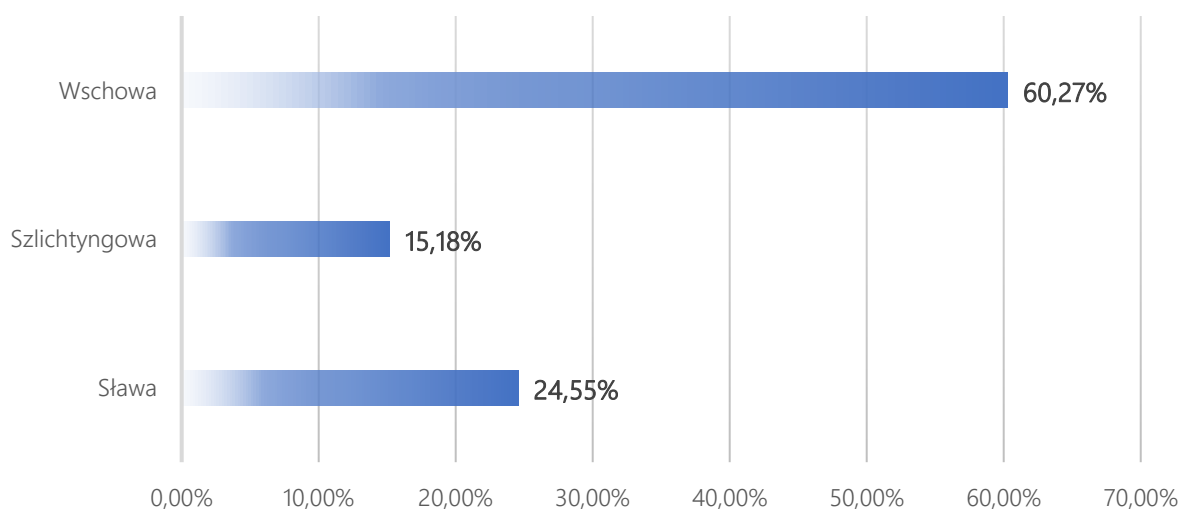
Jedną z cenniejszych kapliczek z terenu powiatu jest kapliczka przydrożna w Szerniawie, która wpisana jest do rejestru zabytków województwa lubuskiego.

5.1.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.1.4.1. Obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Lubuskiego

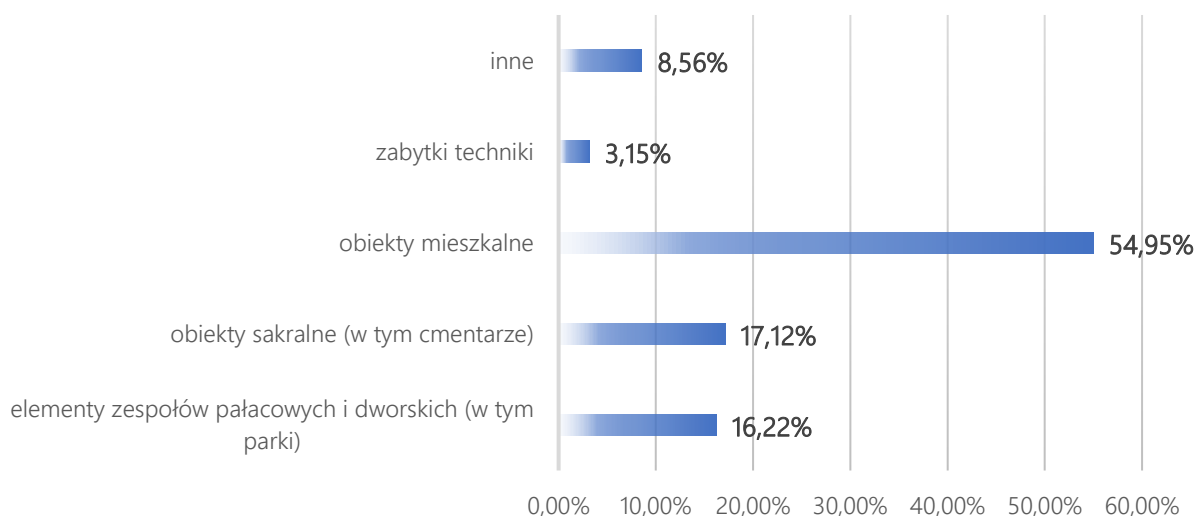
Wykaz zabytków na terenie powiatu wschowskiego wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Lubuskiego zawiera łącznie 224 pozycje i stanowi załącznik nr 1 do przedmiotowego opracowania.

Pod względem liczby obiektów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomości wyróżnia się gmina Wschowa.

Wykres 1. Analiza liczby zabytków ujętych w rejestrze zabytków z terenu powiatu wschowskiego w podziale na gminy.

Na terenie powiatu przeważają obiekty z kategorii sakralnych oraz zespołów dworskich i pałacowych, stanowiąc łącznie 76% wszystkich obiektów rejestrowych.

Wykres 2. Analiza liczby zabytków ujętych w rejestrze zabytków z terenu powiatu wschowskiego w podziale na pełnione funkcje.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,

- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od ww. obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie w przypadku:

- 1) uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożenia dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmiany miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmian dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.), pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru,
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru,
- prowadzenie badań archeologicznych,
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru,
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru,
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku,
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru,
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Z dniem 9 września 2018 r. weszła w życie zmiana art. 108 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.), w ramach której określono karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 za niszczenie lub uszkodzenie zabytku.

Wspomnianą nowelizacją podwyższono dolną i górną granicę ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności za niszczenie lub uszkodzenie zabytku – wcześniej zagrożenie to wynosiło od 3 miesięcy do lat 5. Na mocy nowelizacji zniesiono również ograniczenie kwotowe nawiązki, orzekanej przez sąd – zamiast widełek od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia wskazano, iż może ona zostać określona do wartości zniszczonego lub uszkodzonego zabytku, a także wprowadzono nową formę odpowiedzialności w postaci możliwości orzeczenia obowiązku przywrócenia zabytku do stanu poprzedniego. Dodatkowo ustalono, że nawiązki wpływają na rzecz utworzonego z dniem 1 stycznia 2018 r. Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków.

5.1.4.2. Zabytki ruchome

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.) definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami).

Ponadto do zabytków ruchomych zalicza się obiekty wchodzące w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowaskazy kamienne, nagrobki itp.).

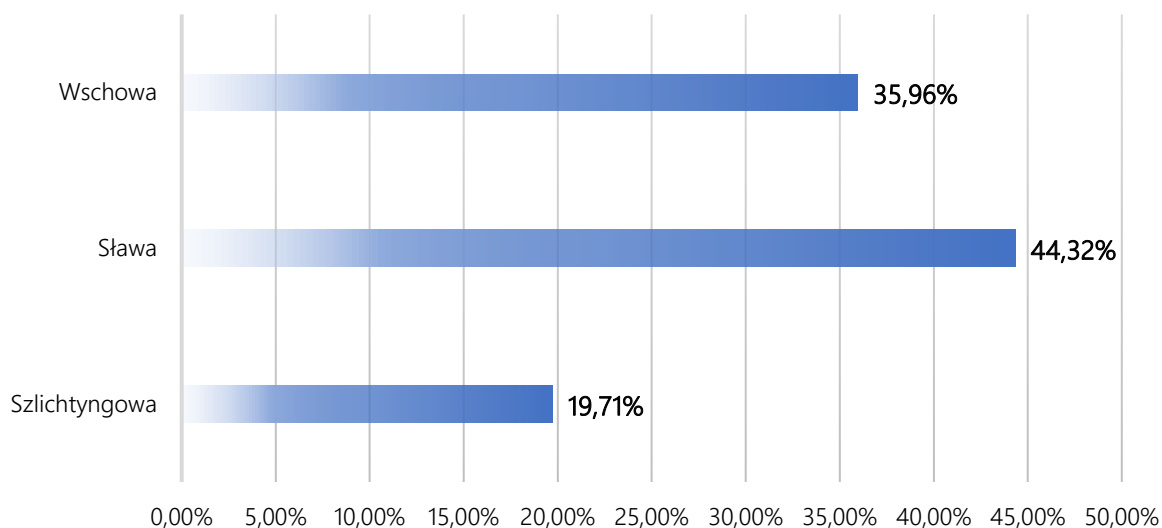
Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Większość zabytków ruchomych znajdujących się na terenie powiatu wschowskiego, podobnie jak na terenie całego województwa, stanowi własność kościołów i związków wyznaniowych, parafii lub zgromadzeń zakonnych rzymskokatolickich.

łącznie na terenie powiatu znajduje się 5362 zabytki ruchome.

5.1.4.3. Zabytki archeologiczne

Na terenie powiatu znajduje się około 837 stanowisk archeologicznych. Liczba ta nie jest stała ponieważ dochodzą stanowiska nowoodkryte a część stanowisk po przebadaniu zostaje usunięta z ewidencji. Większość z nich zlokalizowanych została w ramach prowadzonego od wielu lat programu badawczego pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Wśród stanowisk archeologicznych ze względu na funkcję przeważają osady. Stanowiska archeologiczne są zlokalizowane najliczniej na terenie gminy Sława.

Wykres 3. Stanowiska archeologiczne na terenie powiatu z podziałem na gminy – zestawienie procentowe.

Na terenie powiatu wschowskiego znajduje się 26 stanowisk archeologicznych, które są ujęte w rejestrze zabytków województwa lubuskiego, zgodnie z poniższą tabelą.

Tabela 1. Wykaz zabytków archeologicznych zlokalizowanych na terenie powiatu wschowskiego ujętych w rejestrze zabytków.

gmina	miejsowość	stanowisko	nr na obszarze AZP	obszar AZP	funkcja	chronologia	nr rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków
Szlichtyngowa	Kowalewo/Siedlnica	Siedlnica, st. 24	80	66-22	obozowisko	mezolit	388/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa/Niechlów	Kowalewo/Siciny	Siedlnica, st. 25	81	66-22	obozowisko	mezolit	389/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Kowalewo	Jędrzychowice-Kowalewo, st. 1	85	66-22	obozowisko	mezolit	386/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Kowalewo	Jędrzychowice-Kowalewo, st. 2	86	66-22	obozowisko	mezolit	385/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Kowalewo	Jędrzychowice-Kowalewo, st. 29		67-22	osada	OWR	282/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Kowalewo	Jędrzychowice-Kowalewo, st. 27	45	67-22	obozowisko	mezolit	384/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Kowalewo	Jędrzychowice-Kowalewo, st. 28	46	67-22	obozowisko ślad osadniczy	mezolit WŚ	385/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Dryżyna	Dryżyna, st. 2	63	67-22	obozowisko osada	mezolit pradzieje	380/Ar	1971-11-24
Szlichtyngowa	Dryżyna	Dryżyna, st. 3	64	67-22	obozowisko cmentarzysko	mezolit pradzieje	381/Ar	1971-11-24

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

gmina	miejsowość	stanowisko	nr na obszarze AZP	obszar AZP	funkcja	chronologia	nr rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków
Wschowa	Lgiń	Lgiń, st. 13	18	64-21	obozowisko osada osada ślad osadniczy	mezolit Lt WŚ PŚ	190/Ar	1969-11-10
Wschowa	Lgiń	Lgiń, st. 3	22	64-21	obozowisko osada osada	mezolit EB WŚ	197/Ar	1969-11-10
Wschowa	Lgiń	Lgiń, st. 6	26	64-21	obozowisko osada	mezolit EB	198/Ar	1969-11-10
Wschowa	Łysiny	Łysiny, st. 2	16	65-21	grodzisko	ŚR	L-27/C	1995-02-15
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 13	1	66-22	obozowisko ślad osadniczy	mezolit neolit	394/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 4	30	66-22	osada ślad osadniczy	mezolit	398/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 17	47	66-22	obozowisko obozowisko	paleolit mezolit	397/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 16	53	66-22	obozowisko	mezolit	396/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 21	54	66-22	obozowisko osada ?	mezolit ŚR	400/Ar	1971-11-24
Wschowa	Olbrachcice	Olbrachcice, st. 9	58	66-22	obozowisko	mezolit	377/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 3	68	66-22	obozowisko ślad osadniczy	mezolit pradzieje	391/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 5	69	66-22	obozowisko	mezolit	392/Ar	1971-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 9	71	66-22	obozowisko ślad osadniczy	mezolit pradzieje	393/Ar	1917-11-24
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 12	74	66-22	ślad osadniczy osada	EK OWR	342/Ar	1971-10-27
Wschowa	Siedlnica	Siedlnica, st. 14	75	66-22	punkt osadniczy punkt osadniczy	? EB	395/Ar	1917-11-24
Szlichtyngowa/ Wschowa	Kowalewo/ Siedlnica	Siedlnica, st. 24	80	66-22	obozowisko	mezolit	388/Ar	1971-11-24
Sława	Tarnów Jezierny	Tarnów Jezierny, st. 7	3	64-18	gródek stożkowy podgródzie	PŚ PŚ	L-1/C	1999-03-22

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Szczególnie zagrożone są zabytki archeologiczne tam gdzie trwa intensyfikacja zabudowy mieszkalnej. Zagrożenia dla stanowisk archeologicznych stanowią miejsca rozwoju działalności gospodarczej. Duże zagrożenie dla zabytków archeologicznych stanowi rozwój infrastruktury komunikacyjnej we wszystkich gminach powiatu. Do zagrożeń zaliczyć można także rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w gminach powiatu. Na zabytki archeologiczne można natrafić także podczas eksploatacji złóż piasku i żwiru.

Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gmin powiatu wschowskiego stanowi załącznik do przedmiotowego opracowania (Aneks nr 2).

5.1.5. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Obszar powiatu oparty jest przede wszystkim o społeczności postmigracyjne. Przybyła tu ludność napływowa etnicznie polska z terenów dawnej Polski wschodniej, ale również grupy ludności z terenów Wielkopolski, wniosły do obecnego krajobrazu silny pierwiastek kulturowy, w postaci obyczajów religijnych, kulturowania świąt, tradycji rodzinnych.

5.1.6. Muzea i zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie powiatu funkcjonuje jedna placówka muzealna. Muzeum Ziemi Wschowskiej utworzono 1 kwietnia 1968 r. z przekształcenia Izby Pamiątek, działającej od 31 stycznia 1965 r. i mieszczącej się w sali gotyckiej wschowskiego ratusza.

Muzeum Ziemi Wschowskiej prowadzi działalność w dwóch obiektach stanowiących własność organizatora – Gminy Wschowa:

- w XVII-wiecznych barokowych kamienicach mieszczańskich, wzniesionych w latach 1687-1689 (pl. Zamkowy 2-3),
- w części budynku dawnej rezydencji jezuickiej, zbudowanej w latach 1728-1751 (pl. Farny 3).

Muzeum administruje także Lapidarium Rzeźby Nagrobnej – Staromiejskim Cmentarzem Ewangelickim (ul. Spokojna). Na terenie Lapidarium zachowało się kilkaset unikatowych płyt epitafijnych z XVII -XX wieku oraz kruczków, obojętka i kaplice grobowe reprezentujące różne style architektoniczne.

Muzeum Ziemi Wschowskiej gromadzi, zabezpiecza i popularyzuje zabytki oraz historię Ziemi Wschowskiej. Muzeum posiada bogate zbiory sztuki zdobniczej, rzemiosła artystycznego (głównie porcelany saskiej) oraz portrety trumienne z terenów południowo – zachodniej Wielkopolski.

Do wiodących kolekcji w Muzeum Ziemi Wschowskiej zalicza się:

- wyroby z cyny, pochodzące z pracowni konwisarskich z terenu Dolnego Śląska, Wielkopolski, Niemiec i Czech, datowane na okres od 2. połowy XVII do pocz. XX w. (dzbany do wina, kufle, patery, miarki, talerze, misy, świeczniki, puszki i flaszki apteczne). Są to przedmioty o zróżnicowanych formach, odlewane z form, częściowo kute. Kolekcja eksponowana jest na wystawie stałej w budynku przy pl. Farnym 3;
- portrety trumienne, tablice epitafijne i tarcze herbowe z XVII-XVIII w., związane z kulturą funeralną szlachty ewangelickiej zamieszkującej ziemię wschowską, w tym rodzin: Szlichtyngów, Potworowskich, Mielęckich, Haza-Radlic, oraz unikatowy zespół związany z pochówkiem Zofii z Ujejskich Radomickiej. Zabytki wykonane są z blach srebrnych, cynowych lub mosiężnych i wytworzone techniką ażurową, malowane lub trybowane i repusowane. Kolekcja eksponowana jest na stałej wystawie w budynku przy pl. Zamkowym nr 2-3. Zespół ten uzupełnia epitafium pułkownika wojsk saskich Ludwika Karola von der Osten-Sackena, poległego w bitwie pod Wschową w 1706 r. Muzealium eksponowane jest na wystawie stałej w budynku przy pl. Farnym 3;
- portrety królewskie i starościańskie, wykonane w XVII-XVIII w. przez nieznaną artystów. Są to obrazy malowane farbami olejnymi na płótnie, oprawione w stylizowane ramy, prezentujące wizerunki Zygmunta III Wazy, Jana II Kazimierza, Augusta II Mocnego, Augusta III Sasa (2 portrety) i jego żony Marii Józefy, starosty Jerzego Kretkowskiego i starosty Franciszka Antoniego Kwileckiego. Kolekcja eksponowana jest na wystawie stałej w budynku przy pl. Farnym 3;
- fajans z Delft z XVIII w., malowany kobaltem w motywy dalekowschodnie (wazony, misy) i porcelana miśnieńska z XVII-XIX w., malowana kobaltem, zdobiona tzw. wzorem cebulowym lub barwnymi motywami roślinnymi (wazony, patery, misy, wazy, talerze). Kolekcja częściowo eksponowana jest na wystawie stałej w budynku przy pl. Zamkowym 2-3, w części zdeponowana w magazynach zbiorów;
- malarstwo sztalugowe, rysunki i szkice. W kolekcji najliczniej reprezentowane jest malarstwo portretowe i martwa natura autorstwa polskich i niemieckich malarzy działających w XIX i 1. poł. XX w, m.in. Alfonsa Karpińskiego, Zofii Albinowskiej-Minkiewiczowej, Kazimierza Pochwalskiego, Maksymiliana Feuerringa, Adama Hannytkiewiczza, Gottfrieda Wilhelma Völckera, Georga Friedricha Raschkego, Paula Ludwiga Jonasa, Stanisława Smoguleckiego i Alfreda Lenicy. Autorami rysunków i szkiców są Jan Matejko, Piotr Michałowski, Jacek Malczewski i Józef Brandt. Zabytki przechowywane są w magazynie zbiorów;
- zbiory numizmatyczne to kolekcja monet polskich z XI-XX w., w tym pochodzących z mennic wschowskich (XV-XVII w.), monet europejskich z XIV-XX w., banknotów i papierów skarbowych z XIX-XX w., medali, odznaczeń, plomb, pieczęci i tłoków pieczętnych z XVI-XX w. Zbiory częściowo eksponowane są na stałej wystawie w budynku przy pl. Farnym 3 (m.in. w gabinecie numizmatycznym) oraz przechowywane w magazynie zbiorów;
- zbiory kartograficzne obejmują kolekcję map ziem polskich i z Polską związanych z XVII-XX w., plany bitwy pod Wschową z XVIII-XIX w., plany Wschowy i okolic, w tym szkice i plany sytuacyjne poszczególnych kwartałów, ulic i posesji, projekty techniczne i budowlane z XIX-XX w. Zabytki przechowywane są w magazynie zbiorów, nieliczne eksponowane na stałej wystawie w budynku przy pl. Farnym 3;
- archiwalia, pocztówki i fotografie to zbór pamiątek związanych przede wszystkim z historią Wschowy, ziemi wschowskiej i powiatu wschowskiego w XVII-XX w. Kolekcja obejmuje księgi metrykalne parafii katolickich, akta sądowe, wyciągi z ksiąg podatkowych, protokoły

i sprawozdania parafii ewangelickich i gminy żydowskiej we Wschowie, akta urzędów, korespondencję, pocztówki z k. XIX i 1. poł. XX w., z widokami Wschowy i miejscowości położonych w granicach powiatu, archiwalne fotografie ukazujące m.in. architekturę i mieszkańców Wschowy. Zabytki przechowywane są w magazynie zbiorów, ale często prezentowane na wystawach czasowych.

Corocznie zwiększa się liczba muzealiów w pozycjach inwentarzowych na terenie muzeum. W ostatnich latach na spadek związany z liczbą odwiedzających muzeum miał wpływ m.in. okres pandemii COVID19.

Tabela 2. Wskaźniki dotyczące działalności Muzeum Ziemi Wschowskiej w ostatnich latach.

Wskaźnik	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Zwiedzający muzea i oddziały	8 444	9 535	7 739	1 540	2 087	3 765	3 590
wystawy stałe trwające	3	3	3	3	3	9	3
wystawy czasowe ogółem	8	8	13	3	2	9	5
muzealia w pozycjach inwentarzowych	7 982	8 101	8 244	8 244	8 532	8 559	8 566

5.1.7. Gminne ewidencje zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. gminy podejmują działania w zakresie „zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę⁵ na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest opracowana gminna ewidencja zabytków.

⁵ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.)

Stan prawny opracowanych gminnych ewidencji przez gminy na terenie powiatu wschowskiego przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Stan opracowanych gminnych ewidencji zabytków w gminach na terenie powiatu.

Gmina	Czy gmina deklaruje, że posiada GEZ	Czy gmina przyjęła stosowne Zarządzenie w sprawie przyjęcia GEZ	Czy gmina posiada opracowany Program Opieki nad Zabytkami
Wschowa	Tak ⁶	Tak	Nie
Sława	Tak	Tak	Tak
Szlichtyngowa	Tak	Tak	Tak

5.1.8. Przykładowe obiekty o szczególnym znaczeniu kulturowym na terenie Powiatu Wschowskiego

Poniżej przedstawiono obiekty o szczególnym znaczeniu kulturowym na podstawie analizy potencjału turystyczno-kulturowego powiatu wschowskiego oraz analiz własnych w podziale na grupy obiektów.

Obiekty Sakralne

- Kościół i Klasztor OO. Franciszkanów we Wschowie
- Zbór ewangelicki Żłóbek Chrystusa
- Kaplica Św. Krzyża przy zespole kościelno-klasztornym we Wschowie
- Kościół pw. św. Stanisława Biskupa we Wschowie
- Kościół pw. św. Michała Archanioła w Sławie
- Kościół pw. św. Marcina w Krzepielowie

Zamki i pałace

- Zamek Królewski we Wschowie
- Pałac Rechenbergów w Sławie
- Pałac myśliwski Schöneichów w Tarnowie Jeziernym
- Pałac w Dębowej Łęce
- Pałac w Osowej Sieni
- Zespół Dworski w Osowej Sieni
- Ruina dworu w Przybyszowie

Obiekty militarne:

- Linia umocnień Festung Glogau (Zaszków – Gola – Wyszaków)
- Umocnienia na linii Dryżyna – Siedlnica – Łęgoń
- Schron w Wyszakowie

Budowle historyczne i monumenty

- Pomnik byka Ilona we Wschowie
- Krzyże pokutne w Konradowie
- Pomnik Diany we Wschowie

⁶ Wg informacji przekazanych przez Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków gminna ewidencja zabytków gminy Wschowa wymaga uzupełnienia i skorygowania.

- Lwi mostek we Wschowie
- Stół sędziowski w Starym Strączu

Miejsca historyczne o znaczeniu krajowym

- Miejsce bitwy pod Wschową z 1706 roku (na polach pomiędzy Osową Sienią, a Dębową Łęką)
- Miejsce podpisania umowy z papieżem we Wschowie (Kościół św. Stanisława we Wschowie)

Miejsca historyczne o znaczeniu regionalnym

- Miejsce bitwy pod Wschową z 3.09.1939 roku (teren wsi Dębową Łęką)
- Miejsce zebrań senackich w XVIII wieku we Wschowie (Ratusz we Wschowie)

Miejsca związane z biografią osób o krajowym i regionalnym znaczeniu

- Powitanie w kraju Fryderyka Augusta - Księcia Warszawskiego, (Wschowa 1807)
- Bronisław Geremek - miejsce zamieszkania i edukacji (Wschowa)
- Ślub Kazimierza Wielkiego z Jadwigą Żagańską (Kościół św. Stanisława we Wschowie)
- Miejsce pracy pastora Valeriusa Herbergera (Wschowa)
- Kilkuletnie miejsce zamieszkania Andreea Gryphiusa (Stare Drzewce)
- Miejsce zamieszkania i pochówku Matteusa Vechnera – lekarza Zygmunta III Wazy Friedrich Lauterbach (Wschowa)

Cmentarze historyczne

- Cmentarz ewangelicki we Wschowie
- Cmentarz żydowski w Szlichtyngowej

Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

- Przemęcki Park Krajobrazowy – część obszaru
- „Park Wolsztyński” we Wschowie
- Park przy jeziorze w Sławie
- Park przydworski w Osowej Sieni

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu. Analiza szans i zagrożeń

Diagnoza oraz ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu wschowskiego została wykonana na podstawie:

- analizy dokumentów strategicznych gmin,
- publikacji książkowych i wydań broszurowych dotyczących regionu,
- informacji o inwestycjach zrealizowanych na terenie powiatu z zakresu dziedzictwa kulturowego.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona poniżej.

Mocne strony

- atrakcyjne położenie powiatu wschowskiego pod względem krajobrazowym i kulturowym jako teren pogranicza,
- cenne zabytki nieruchome ujęte w rejestrze zabytków,
- dobry stan obiektów architektury sakralnej,
- różnorodne budownictwo pałacowe i dworskie,
- zwiększająca się świadomość ważności zasobów dziedzictwa kulturowego w promocji regionu,

- prężnie działające Muzeum Ziemi Wschowskiej oraz liczne stowarzyszenia (m.in. Stowarzyszenie Czas A.R.T. Wschowa, Sławskie Stowarzyszenie Historyczno-Eksploracyjne „Ocalić od zapomnienia”),
- bogaty zasób ruchomych dzieł sztuki na terenie powiatu,
- szlaki turystyczne (odcinek Wielkopolskiej Drogi św. Jakuba, trasy rowerowe, wodne i piesze),
- wsparcie finansowe powiatu dla przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych,
- realizacja założeń uchwały dotyczącej wsparcia finansowego przez powiat na obiekty zabytkowe (dorocznie udzielane dotacje),
- zasoby ludzkie m.in. pasjonaci i członkowie organizacji pozarządowych działających w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
- liczne publikacje dotyczące historii regionu nt. dziedzictwa kulturowego oraz historycznego ukazujące się w monografiach, opracowaniach i czasopismach naukowych,
- organizacja imprez, cykli imprez, działań i przedsięwzięć polegających na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury, mające na celu wspieranie i promocję twórczości, w tym amatorskiej, edukację i oświatę kulturalną, realizację działań i inicjatyw kulturalnych o zasięgu co najmniej powiatowym.

Słabe strony

- niszczenie stanowisk archeologicznych przez działalność rolniczą i inwestycyjną, do miejsc, gdzie są one najmniej narażone na zniszczenie należą m.in. lasy, nieużytki,
- zły stan części zespołów dworsko i pałacowo parkowych,
- zły stan i stopniowy zanik zabytków techniki (np. wiatraków, młynów),
- brak aktualnych gminnych programów opieki nad zabytkami przez wszystkie gminy powiatu (gmina Wschowa nie posiada opracowanego Programu),
- brak społecznych konserwatorów zabytków na terenie powiatu,
- niewystarczające środki finansowe w budżetach samorządów na renowacje zabytków.

Szanse

- fundusze Unii Europejskiej na poprawę zabytków i ich ochronę,
- wzrost roli zabytku jako obiektu turystycznego,
- promocja bazy noclegowej i gastronomicznej,
- rosnąca wiedza i świadomość władz o wartości dziedzictwa kulturowego,
- potencjał dziedzictwa kulturowego jako czynnika stymulującego rozwój turystyczny,
- poprawa dostępności do zbiorów m.in. przez ich digitalizację, wzrost wykorzystania technologii cyfrowych,
- aktywność organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- wzrost środków finansowych na dotacje dla organizacji pozarządowych na prace konserwacyjne przy zabytkach,
- potencjał do rozwoju różnych form turystyki,
- potencjał do rozwoju produktów regionalnych,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki,
- rosnąca rola samorządów w sferze ochrony i opieki nad zabytkami.

Zagrożenia

- komercjalizacja zabytków,
- prowadzenie prac budowlanych, konserwatorskich, niezgodnie ze sztuką budowlaną bez nadzoru konserwatora,
- zły stan techniczny zabytków wynikający z wieloletnich zaniedbań,
- pogarszający się stan techniczny zabytków ze względu na wysokie koszty prac konserwatorskich,
- niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,
- zatracanie komunikacji międzypokoleniowej w zakresie lokalnych tradycji i dziedzictwa niematerialnego,
- presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych,
- niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewitalizacji zabytków,
- klęski żywiołowe (np. pożary, wichury, powodzie).

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety i kierunki działań powiatowego programu opieki

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

Kierunek 1: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie.

Kierunek 2: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców:

Kierunek 1: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu.

Kierunek 2: Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu.

7.2. Działania powiatowego programu opieki nad zabytkami

W poniższej tabeli przedstawiono przewidziane do realizacji działania w ramach wyznaczonych priorytetów.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Tabela 4. Działania do realizacji w ramach Powiatowego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028.

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego				
Kierunek 1: Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie	Realizacja wsparcia finansowego udzielanego przez powiat w ramach uchwały w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontroli wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Kwota udzielonego wsparcia finansowego [szt.]
	Weryfikacja obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym (działania na rzecz wykreślenia z rejestru zabytków obiektów nieistniejących w terenie)	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba działań weryfikacyjnych [szt.]
	Współpraca z gminami w zakresie weryfikacji gminnych ewidencji zabytków. Wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego powiatu. Wsparcie gmin w zakresie opracowania gminnej ewidencji zabytków i jej aktualizacji	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego	Liczba działań na rzecz współpracy z gminami [szt.]
	Coroczna aktualizacja powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji	2024-2028	Starostwo Powiatowe	Liczba wykonanych

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
	kryzysowych		we Wschowie	aktualizacji [szt.]
Kierunek 2: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Umieszczanie przez Starostę w uzgodnieniu z Konserwatorem Zabytków lub właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]
	Monitoring stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]
	Ochrona i kształtowanie otoczenia obiektów zabytkowych w sposób niezagrażający ich ekspozycji w przestrzeni poprzez zakaz lokalizowania obiektów o agresywnej architekturze, zakłócających odbiór obiektów zabytkowych	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego, właściciele obiektów	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]
	Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego, właściciele obiektów	Kwota pozyskanego wsparcia finansowego [zł]
	Kontrola ogólnego stanu zachowania zabytków oraz ich zabezpieczenia przeciwpożarowego i przed	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy	Liczba przeprowadzonych kontroli [szt.]

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
	włamaniem		powiatu wschowskiego	
	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkach, zabytkowych zespołach zieleni: parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp. w uzgodnieniu z właścicielami	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego, właściciele obiektów	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]
	Podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników Starostwa Powiatowego zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń oraz udział w organizowanych szkoleniach	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, inne podmioty	Liczba przeprowadzonych szkoleń [szt.]
	Promowanie i nagradzanie „dobrych praktyk” konserwatorskich przy obiektach zabytkowych (np. poprzez nagrody Starosty)	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]
	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego powiatu	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie, gminy powiatu wschowskiego, właściciele obiektów	Liczba przeprowadzonych działań [szt.]
	Promowanie idei społecznych opiekunów zabytków w powiecie wschowskim	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba społecznych opiekunów zabytków [liczba osób]

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców				
Kierunek 1: Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu	Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu, a także o jego walorach turystycznych na stronie internetowej powiatu oraz w innych dostępnych środkach masowego przekazu	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba publikacji dotyczących wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu [szt.]
	Wydawanie materiałów, publikacji, folderów dotyczących zabytków w powiecie	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba wydanych materiałów, publikacji, folderów dotyczących zabytków w powiecie [szt.]
Kierunek 2. Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym powiatu	Organizacja imprez z zakresu kultury propagujących historię i tradycję o charakterze ponadgminnym	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba zorganizowanych imprez [szt.]
	Rozwijanie działalności edukacyjnej poprzez współdziałanie z samorządami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami, popularyzującej ochronę zabytków	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba działań edukacyjnych [szt.]
	Utrzymanie i promocja tras rowerowych (Trasa Rowerowa: Wschowa – Lgiń - Sława (39,3 km); Trasa Rowerowa: Sława-Lubiatów (10,4 km) i pieszych	2024-2028	Starostwo Powiatowe we Wschowie	Liczba działań promocyjnych dotyczących szlaków i ścieżek turystycznych [szt.]
	Propagowanie wśród mieszkańców prowadzenia	2024-2028	Starostwo Powiatowe	Liczba podjętych działań

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Kierunek działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Monitoring realizacji działań
	<p>działalności agroturystycznej połączonej ze zwiedzaniem regionu: przygotowywanie bazy potencjału turystycznego regionu, zawierającej m.in. listę: atrakcji turystycznych, miejsc wypoczynku i rekreacji, szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, kajakowych) miejsc pamięci, wydarzeń historycznych, zabytków, ciekawych obiektów architektonicznych i przyrodniczych przygotowanie bazy agroturystycznej, turystycznej i gastronomicznej, zawierającej spis produktów i potraw lokalnych</p>		we Wschowie	dotyczących wspierania działalności agroturystycznej [szt.]

8. Instrumentarium realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków; korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje; współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno - prywatnego” (PPP);
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa, powiatu i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- 5) kontrolnych – sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji POnZ oraz aktualizacja POnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania; monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego; prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji POnZ; aktualizacja bazy zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028 został opracowany na okres czterech lat. Jego realizacja i monitoring opierać się będzie na strukturze organizacyjnej powiatu wschowskiego. Sprawozdanie z realizacji działań programu będzie sporządzane co dwa lata, tj. w roku 2026 za lata 2024-2025 i w roku 2028 za pozostałe lata.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji,
- efektywność wykonania zadań,
- wartość finansową zrealizowanych zadań,
- zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiedzialnymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840, ze zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną, w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie, archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczone są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla powiatu wschowskiego w latach 2024-2028 przedstawiono w poniższej tabeli. Zaznaczyć należy, iż są to wybrane źródła możliwości pozyskania dofinansowania.

Tabela 5. Wybór możliwości pozyskania dofinansowania działań ujętych w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
Ministerstwo Kultury	– Ochrona zabytków

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
<p>i Dziedzictwa Narodowego</p>	<p>Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.</p> <p>Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnosiwiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>– Ochrona zabytków archeologicznych</p> <p>Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.</p> <p>O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>– Kultura Ludowa i tradycyjna</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Wspieranie działań muzealnych</p> <p>Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.</p> <p>– Kultura dostępna</p> <p>Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno - mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p>
<p>Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków</p>	<p>Środki Lubuskiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa lubuskiego.</p> <p>Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej:</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>https://lwkz.pl/dotacje-na-dofinansowanie-prac-przy-zabytkach/</p>
<p>Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny</p>	<p>Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).</p> <p>O dofinansowanie mogą ubiegać się kościoły i inne związki wyznaniowe posiadające uregulowany status prawny w Polsce.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny</p>
<p>Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych</p>	<p>Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier.</p> <p>Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.pfron.org.pl/</p>
<p>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)</p>	<p>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji w zakresie ochrony środowiska.</p> <p>W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.</p>
<p>Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027</p>	<p>W Programie wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.</p> <p>Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-na-infrastruktura-klimat-srodowisko/zalozenia-programu/</p>
<p>Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027</p>	<p>Można wskazać dwa główne cele projektu Programu, które są związane z obszarem ochrony zabytków:</p> <p>Priorytet FELB.05 Fundusze Europejskie na rzecz zwiększenia dostępności regionalnej infrastruktury społecznej</p> <p>Działanie FELB.05.04 Infrastruktura kulturowa i turystyczna</p> <p>Cel szczegółowy: EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://rpo.lubuskie.pl/prawo-i-dokumenty</p>
<p>Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027</p>	<p>Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.</p> <p>2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://inteligentny-rozwoj.com.pl/index.php/fundusze-europejskie-2021-2027/ferc-fundusze-europejskie-na-rozwoj-cyfrowy-2021-2027/</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
<p>Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)</p>	<p>Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe.</p> <p>W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego.</p> <p>Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przed dniem 14 sierpnia 1961 r. lub co najmniej 20 lat przed dniem złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz • budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego; • budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 r. lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/podmioty-ryнку-mieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowa-z-funduszu-termomodernizacji-i-remontow/?gclid=Cj0KCQjwivaYBhDIARIsAO8PkE0Bc9zj_SXOzpDG7-pyqSOtQjEU2wf4z-NAibrbbOxX50gy_mYuPM8aAk8uEALw_wcB</p>
<p>Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)</p>	<p>Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.</p> <p>Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00zł, do 500.000,00zł i do 3.500.000,00zł. Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98% wartości inwestycji.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	program-odbudowy-zabytkow/
Finansowanie z fundacji	<p>Istnieje możliwość pozyskiwania funduszy zewnętrznych z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron:</p> <p>https://www.fundacjalotto.pl/ http://fundacjakghm.pl/ https://fundacja.pgnig.pl/ https://fundacja.orange.pl/ https://fundacja.santander.pl/ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm https://www.fundacjapkobp.pl/ https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoleczna/fundacja-banku.html#</p>

11. Realizacja i finansowanie przez powiat zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robot jest zadaniem własnym.

Na podstawie uchwały nr X/54/2011 Rady Powiatu Wschowskiego z dnia 31 sierpnia 2011 r. w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontroli wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowiących własności Powiatu Wschowskiego (Dz. Urz. Woj. Lubus. z 2011 r. Nr 105 poz. 1988 ze zm.) wnioski o udzielenie dotacji celowej podmioty zainteresowane mogą składać wnioski do 15 października roku poprzedzającego przeprowadzenie zaplanowanych prac. Uchwała jest dostępna w BIP Starostwa Powiatowego we Wschowie.

Łączne poniesione wydatki na zabytki w ostatnich latach:

- 2019 r. - 29 600,00 zł,
- 2020 r. - 24 600,00 zł,
- 2021 r. - 24 000,00 zł,
- 2022 r. - 36 400,00 zł.

Wykaz udzielonych dotacji w ostatnich latach dotyczących wsparcia dziedzictwa kulturowego powiatu:

- w roku 2020 w wysokości 20 000 zł na rzecz Parafii Rzym. - Kat. p.w. św. Michała Archanioła w Sławie na wykonanie drenażu opaskowego odwadniającego wokół fundamentów przy kościele pomocniczym Miłosierdzia Bożego, Plac Rynek, dz. 567, 67 – 410 Sława,
- w roku 2021 w wysokości 20.000 zł Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Serbach na wykonanie prac konserwatorskich i restauratorskich chrzcielnicy, stanowiącej zabytek ruchomy, element wyposażenia kościoła filialnego pw. Św. Jadwigi Śląskiej w miejscowości Gola, gm. Szlichtyngowa, wpisanej do rejestru zabytków pod numerem L-B- 188 poz. 4,
- w roku 2022 w wysokości 20.000 zł Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika we Wschowie na wykonanie prac remontowo - konserwatorskich elewacji wieży wschodniej kościoła farnego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika we Wschowie, 67 – 400 Wschowa, dz. 1435, wpisanego do rejestru zabytków pod nr 1594,
- w roku 2023 w wysokości 20.000 zł Parafii Rzymsko-Katolickiej p.w. św. Michała Archanioła w Sławie na roboty remontowe elewacji budynku kościoła pw. Miłosierdzia Bożego, Plac Rynek, 67 – 410 Sława, dz. 567, wpisanego do rejestru zabytków pod nr 1626.

Załącznik nr I – wykaz zabytków ujętych w rejestrze zabytków województwa lubuskiego

Aneks nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomych

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
1.	Sława	Krążkowo	Oficyna dworska	dz. 25/2 i 25/3	1619	15.03.1965
2.			Park typu swobodnego		3104	28.09.1978
3.		Krzepielów	Kościół fil. p.w. Św. Marcina		131	31.07.1958
4.			Zespół zabudowy dworskiej: Pałac(skreślony z rejestru), oficyna, spichlerz(nie istnieje)		602	20.06.1963
5.			Dom nr 5 dawniej 105		1620	15.03.1965
6.		Kuźnica Głogowska	Młyn wodny		1621	15.03.1965
7.		Przybyszów	Kościół		L-742/A (d.133)	31.07.1958

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
8.		Przybyszów - Zbiersko	Dwór		242	03.04.1961
9.		Sława	Kościół ewangelicki ob. Rzymsko - Katolickiego pw. Mił. Bożego		1626	15.03.1965
10.			Pałac wraz z oficynami i parkiem		243	03.04.1961
11.			zespół zabudowy dworskiej(pałac, oficyna, brama, park)		605	20.06.1963
12.			Kościół par. pw. Św. Michała Archanioła		19	31.05.1950
13.			Kamienica	Chopina 9	1603	15.02.1965
14.			Kamienica	Waryńskiego 9	L-820/A (d. 1631)	15.03.1965
15.			Kamienica	Waryńskiego 11	1632	15.03.1965
16.			Kamienica	Waryńskiego 15	1633	15.03.1965
17.			Kamienica	Reja 5	1645	15.03.1965
18.			Kamienica	Reja 6	1646	15.03.1965
19.			Kamienica	Waryńskiego 1	1647	15.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
20.			Kamienica	Waryńskiego 3	1648	15.03.1965
21.			Kamienica	Waryńskiego 5	1649	15.03.1965
22.			Kamienica	Waryńskiego 7	1650	15.03.1965
23.			Kamienica	Waryńskiego 17	1654	15.03.1965
24.			Kamienica	Rynek 1 d.Marchlewskiego	1655	15.03.1965
25.			Kamienica	Rynek 2	1656	15.03.1965
26.			Kamienica	Rynek 3	1657	15.03.1965
27.			Kamienica	Rynek 7	1658	15.03.1965
28.			Kamienica	Rynek 8	1659	15.03.1965
29.			Kamienica	Rynek 9	1660	15.03.1965
30.			Kamienica	Rynek 10	1661	15.03.1965
31.			Kamienica	Rynek 11	1662	15.03.1965
32.			Kamienica	Rynek 12	L-781/A (d. 1663)	15.03.1965
33.			Kamienica	Rynek 13	1664	15.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
34.			Kamienica (prawd. nie istnieje)	Rynek 20	1665	15.03.1965
35.			Kamienica	Rynek 23	1666	15.03.1965
36.			Kamienica	Rynek 27(d. 26)	1667	15.03.1965
37.			Kamienica	Rynek 29(d. 28)	1668	15.03.1965
38.			Kamienica (prawd. nie istnieje)	Chopina 7	1669	15.03.1965
39.			Kamienica	Powstańców Śląskich 39	L-751/A (d. 1671)	15.03.1965
40.			Kamienica	Reja 1	1672	15.03.1965
41.			Kamienica	Reja 2	1673	15.03.1965
42.			Kamienica	Reja 3	1674	15.03.1965
43.			Budynek	Reja 7	2684	01.08.1977
44.			Budynek	Wschowskiej 5	2685	01.08.1977
45.			Budynek	Wschowskiej 8	2686	01.08.1977
46.			Park typu swobodnego z 2 poł. XIX w.		3106	28.09.1978
47.		Sława	Kamienica	Chopina 20	1670	15.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
48.						
49.		Stare Strącze	Kościół par. pw. św. Jadwigi		132	31.07.1958
50.			Park typu swobodnego z około 1 poł. XIX w.		3107	28.09.1978
51.			Dwór	dz. 674/12	L-677/A	09.02.2015
52.			Zespół zabudowy dworskiej (oficyna, spichlerz)		1627	15.03.1965
53.		Szreniawa	Kapliczka przydrożna		2030	27.04.1971
54.		Śmieszkowo	Kościół par. p.w. Św. Andrzeja		1651	15.03.1965
55.		Tarnów Jezierny	Pałac myśliwski	dz. 21/1	92	16.04.1958
56.	Szlichtyngowa	Goła	Kościół filialny pw. św. Jadwigi		L-486/A 1042/240	03.04.1961
57.			Dzwonnica kościelna		1609	15.03.1965
58.			Szkoła podstawowa		1610	15.03.1965
59.			Wiatrak		1611	15.03.1965
60.		Goła	Dwór		1602	15.02.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
61.		Górczyna	Cmentarz żydowski		1156/A	28.11.1989
62.		Jędrzychowice	Kościół ewangelicki ob. Rzymsko-katolicki filialny pw. bł. Jana z Dukli		L-492/A 695/130/A	31.07.1958
63.			Zespół dworski: dwór wraz z parkiem		1006/A	27.06.1986
64.			Spichlerz z 1880 r. /na terenie zespołu pałacowo-folwarcznego/		1441/A	09.08.1993
65.			Zespół dworski: pałac, oficyna, park		684/601A	20.06.1963
66.			Pałac		699/244/A	03.04.1961
67.			Były zajazd - dom obecnie nr 63 (dawniej nr 76)		712/1615	15.03.1965
68.			Powozownia (nr 8e)		992/A	28.11.1985
69.			Kowalewo	zagroda nr 47 (chata i stodoła)		715/1618/A
70.		Stare Drzewce	Kościół		1041/129	31.07.1958

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
71.			Układ przestrzenny i zespół budowlany podwórza folwarcznego, w tym budynek spichlerza oraz park krajobrazowy		1489	07.03.1994
72.			Dwór		1043/614A 614	20.06.1963 15.02.1965
73.		Szlichtyngowa	Wiatrak z 1757 r.		1023	11.08.1987
74.			Zespół budowlany i założenie urban.		1169	21.05.1990
75.			Dom mieszkalny	Rynek 11	810/1643	15.03.1965
76.			Dom mieszkalny	Rynek 13	811/1644	15.03.1965
77.			Dom mieszkalny	Rynek 19	812/1635	15.03.1965
78.			Dom mieszkalny	Rynek 20	813/1636	15.03.1965
79.			Dom mieszkalny	Rynek 36	814/1637	15.03.1965
80.			Dom mieszkalny	Rynek 37	815/1638	15.03.1965
81.			Dom mieszkalny	Rynek 7	L-198/A(d.809/1642)	15.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data	
82.		Wyszanów	Dom nr 6 dawniej 3		722/1653	15.03.1965	
83.			Budynek bramny z 1907 r. nr 16		1488	04.03.1994	
84.			Kościół ruina		720/1634	15.03.1965	
85.		Zamysłów	Zamysłów	Kościół pw. św. Magdaleny		692/126	31.07.1958
86.				Pałac		682/619	15.02.1965
87.				spichlerz dworski		706/1604	15.03.1965
88.				Pałac		704/619	20.06.1963
89.		Wschowa	Dryżyna	Stodoła dworska		709/1607A	15.02.1965
90.			Dębowa Łęka	Budynek stodoły z k. XIX w.		1444/A	09.08.1993
91.	Budynek stodoły 1910 r.				1445/A	09.08.1993	
92.	Dzwonnica				705/613	20.06.1963	
93.	Zespół pałacowy: pałac, park, powozownia				993/A	28.11.1985	
94.	Kościół XV w.			700/239	03.04.1961		

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
95.		Hetmanice	Kościół pw. św. Jana Chrzciciela		1291/1614	15.03.1965
96.		Konradowo	Kościół pw. św. Jakuba		696/128/A	31.07.1958
97.			Brama i ogrodzenie kościoła pw. św. Jakuba		713/1616/A	15.03.1965
98.			Plebania		714/1617/A	15.03.1965
99.			Pałac	Konradowo 1	995/A	28.11.1985
100.			Lgiń	Zespół kościelny: koś. par. św. Bartłomieja Ap., schody i mur otaczający kościół)		L-776/A (d. 1414A)
101.		Aleja brzoźowa		szosa w kierunku Wijewa, Wolsztyna	1292/2162	01.06.1974
102.		Zespół dworski wraz z reliktem parku			L-191/A(d. 999)	16.01.1986
103.		Łysiny	Kościół par. i figura przydrożna św. Jana Nep.		1495	14.04.1994
104.			Spichlerz dworski		716/1622	15.03.1965
105.			Plebania		717/1623	15.03.1965
106.			Chałupa nr 25		718/1624	15.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
107.		Nowa Wieś	Wiatrak (1764 r.)		725/2018	20.06.1974
108.		Osowa Sień	Kościół pw. św. Fabiana i Sebastiana		693/127	31.07.1958
109.			Park		687/26	27.07.1951
110.			Zespół pałacowo-parkowy	dz. 607, 607/7, 607/8	L-182/A	03.11.2005
111.		Osowa Sień Dolna	Dwór, oficyna I i II		703/603	20.06.1963
112.			Pałac		683/604	15.03.1965
113.			Zespół zabudowy dworskiej: dwór, lamus, stajnia, budynek gospodarczy przy podjeździe, park		702/604	20.06.1963
114.		Przyczyna Górna	Kościół fil. p.w. św. Jerzego		689/35	13.06.1953
115.			Pałac II (nr 1)		996	28.11.1985
116.			Pałac I (nr 67)		1005	27.06.1986
117.			Spichlerz		1440	09.08.1993
118.		Siedlnica	Dworek	Siedlnica 75	994	28.11.1985

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
119.			Kościół pw. św. Jana Ewangelisty (brak decyzji)		816/104	15.07.1958
120.			Układ przestrzenny i zespół bud. pod. folwarcznego		1442	09.08.1993
121.		Tylewice	Kościół filialny p.w. Narodzenia NMP		697/241	03.04.1961
122.			Zespół budowlany i układ przestrzenny założenia dworsko-parkowo-folwarcznego w tym: dwór, oficyna, obora, stodoła, spichlerz, park		1538	18.04.1995
123.			Wiatrak		726/2017	20.06.1974
124.			Wschowa	Kościół ewangelicki p.w. Żłóbka PJ		688/27
125.			Dom mieszkalny /nie zlokalizowano/	Bema 11	732/1690	16.03.1965
126.			Dom mieszkalny /nie zlokalizowano/	Bema 15	733/1687	16.03.1965
127.			Dom mieszkalny /nie zlokalizowano	Bema 17	734/1688	16.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data	
128.			Kościół par. pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Pl. Farny 2	L-766/A (d.1039/1594)	15.02.1965	
129.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 8	L-683/A (d.740/1701)	16.03.1965	
130.			Kamienica	Bohaterów Westerplatte 11	741/1702	16.03.1965	
131.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 10	742/1703	16.03.1965	
132.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 12	743/1704	16.03.1965	
133.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 15	744/1705	16.03.1965	
134.			Dom mieszkalny "Pod Murzynkiem"	Bohaterów Westerplatte 5	1597 735/1696	15.02.1965 16.03.1965	
135.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 4	736/1697	16.03.1965	
136.			Kościół poewangelicki pw. św. Trójcy			1164/A	27.02.1990
137.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 7	L-764/A (d. 737/1698)	16.03.1965	

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
138.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 6	L-667/A (d.738/1699)	16.03.1965
139.			Dom mieszkalny	Bohaterów Westerplatte 9	739/1700	16.03.1965
140.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 11	748/1709	16.03.1965
141.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 13	749/1710	16.03.1965
142.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 15	750/1711	16.03.1965
143.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 17	751/1712	16.03.1965
144.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 27	752/1713	16.03.1965
145.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 3	745/1706	16.03.1965
146.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 7	746/1707	16.03.1965
147.			Dom mieszkalny	Daszyńskiego 9	747/1708A	16.03.1965
148.			Dom mieszkalny /prawdopodobnie nie istnieje/ ob. nowy budynek Ratuszowa 8	Długa 10	754/1714	16.03.1965
149.			Dom mieszkalny	Ratuszowa 2	L-794/A (d. 677/513 753/513)	15.02.1965 30.05.1963

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
150.			Cmentarz ewangelicki, ob. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej	dz. nr 964, klin ulic Spokojna-Solna-Piękna	L-199/A	17.03.2006
151.			Dom mieszkalny	Głogowska 11	678/616 755/616	15.02.1965 20.06.1963
152.			Dom mieszkalny d. dom właściciela cukrowni	K. Wielkiego 21	1433	28.07.1993
153.			Dom mieszkalny z 1885 r, d. dom właściciela cukrowni	K. Wielkiego 25	1434	28.07.1993
154.			Dom mieszkalny	Kilińskiego 2	1035/1600	15.02.1965
155.			Dom mieszkalny	Kopernika 2	761/1720	16.03.1965
156.			Dom mieszkalny	Kościelna 1	679/617 762/617	15.02.1965 20.06.1963
157.			Dom mieszkalny	Kościelna 2	784/1693	16.03.1965
158.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 14	772/1729	16.03.1965
159.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 2	764/1721	16.03.1965
160.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 20	773/1730	16.03.1965
161.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 22	774/1731	16.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
162.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 3	767/1724	16.03.1965
163.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 4	765/1722	16.03.1965
164.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 5	769/1726	16.03.1965
165.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 6	766/1723	16.03.1965
166.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 7	770/1727 918/A	16.03.1965 22.11.2023
167.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 8	768/1725	16.03.1965
168.			Dom mieszkalny	Ks.A.Kostki 9	771/1728	16.03.1965
169.			Aleja lipowa oraz drzewostan przylegający do ciągu murów obronnych	Lipowa	1296/2161	01.06.1974
170.			Dom mieszkalny /najprawdopodobniej nie istnieje/	Łazienna 4	763/1684	16.03.1965
171.			Dom mieszkalny	Niepodległości 11	800/1737	16.03.1965
172.			Dom mieszkalny	Niepodległości 13	801/1738	16.03.1965
173.			Dom mieszkalny	Niepodległości 15	802/1739	16.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
174.			Dom mieszkalny	Niepodległości 17	803/1740	16.03.1965
175.			Dom mieszkalny	Niepodległości 19	804/1741	16.03.1965
176.			Dom mieszkalny	Niepodległości 21	805/1742	16.03.1965
177.			Dom mieszkalny	Niepodległości 5	797/1734	16.03.1965
178.			Dom mieszkalny	Niepodległości 7	798/1735	16.03.1965
179.			Dom mieszkalny	Niepodległości 9	799/1736	16.03.1965
180.			Dom mieszkalny	pl. Farny 1	L-792/A (d.775/615 680/615)	20.06.1963 15.02.1965
181.			Dom mieszkalny	pl. Farny 2	776/1715	16.03.1965
182.			Kolegium Jezuickie	pl. Farny 3	1034/1595	15.02.1965
183.			Dom mieszkalny d. Zamek	pl. Zamkowy 7	686/606	20.06.1963
184.			Dom mieszkalny - oficyna zamkowa	pl. Zamkowy 7A	760/1719	16.03.1965
185.			Dom mieszkalny	pl. Zamkowy 6	756/1716	16.03.1965
186.			Dom mieszkalny	pl. Zamkowy 2, 3,4	L-64 (d. 757/245)	03.04.1967

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
187.			Dom mieszkalny	pl. Zamkowy 9	759/1718	16.03.1965
188.			Sąd Powiatowy	Pocztowa 1	L-759/A (d. 728/608)	20.06.1963
189.			Dom mieszkalny	Pocztowa 4/6	777/1732	16.03.1965
190.			Dawna szkoła ewangelicka	Powstańców Wlkp. 12	L-765/A (d. 729/609)	20.06.1963
191.			Wiatrak 1 (rozebrany)	przy drodze do Nowego Tomysła	723/1640	15.03.1965
192.			Wiatrak 2 (rozebrany)	przy drodze do Nowego Tomysła	724/1641	15.03.1965
193.			Dom mieszkalny	Powstańców Wlkp. 1	L-754/A (d. 778/618 681/618)	20.06.1963 15.02.1965
194.			Dom mieszkalny	Rynek 1	779/1685	16.03.1965
195.			Dom mieszkalny	Rynek 9	787/1678	16.03.1965
196.			Dom mieszkalny	Rynek 10	788/1679	16.03.1965
197.			Kamienica	Rynek 11	L-783/A (d.789/1680)	16.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
198.			Dom mieszkalny	Rynek 14	L-799/A (d.792/1695)	16.03.1965
199.			Dom mieszkalny	Rynek 15	793/1689	16.03.1965
200.			Dom mieszkalny	Rynek 16 (z wyłączeniem sklepu rybnego na parterze w dawnym budynku ul. Rynek 19)	794/1682	16.03.1965
201.			Dom mieszkalny	Ratuszowa 1 wraz z parterem sklepu rybnego obecnie adres ul. Rynek 16	795/1683	16.03.1965
202.			Dom mieszkalny	Kilińskiego 2 (II część)	780/1691	16.03.1965
203.			Dom mieszkalny	Rynek 2	781/1692	16.03.1965
204.			Dom mieszkalny	Rynek 5	782/1686	16.03.1965
205.			Dom mieszkalny	Rynek 6	L-753/A (d. 783/1676)	15.03.1965
206.			Budynek	Rynek 8	L-777/A (d. 785/610A, 786/1677A)	20.06.1963, 15.03.1965

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
207.			Dom mieszkalny	Strażacka 8	796/1733	16.03.1965
208.			Dom mieszkalny	Targowa 1 (nie istnieje) obecnie w tym miejscu znajduje się Samorządowe Przedszkole nr 5	807/1744	16.03.1965
209.			Dom mieszkalny	Rzeźnicka 1	L-798/A (d.1038/1598)	15.02.1965
210.			Dom mieszkalny	Wolsztyńska 19	1114	30.11.1988
211.			Miejskie mury obronne		1033/1596	15.02.1965
212.			Fontanna miejska		1036	15.02.1965
213.			Kaplica pw. św. Krzyża przy kościółce św. Józefa		1040/1593	15.02.1965
214.			Budynek magazynu Cukrownia "Wschowa"	K. Wielkiego, dz. 1807	1432	27.07.1993
215.			Zespół urbanistyczno- krajobrazowy		694/134A 2181A 2181A	28.08.1958 28.02.1975 31.01.1975
216.			Ratusz		685/607	20.06.1963

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Data
217.			Klasztor OO Franciszkanów		690/53	20.06.1963
218.			Plebania przy kościele parafialnym	Pl. Farny 2	730/1675	15.03.1965
219.			Kostnica na cmentarzu poewangelickim	Solna	731/1745	16.03.1965
220.			budynek	Kilińskiego 8, dz. 1456	L-248/A	12.01.2007
221.			Kościół pw. św. Józefa wraz z przylegającym zespołem klasztornym		691/53A	29.03.1955
222.			Budynek usługowy	Głogowska 3	L-676/A	05.02.2015
223.			Budynek dawnego kina	Głogowska 8	L-723/A	19.07.2016
224.			Zespół czterech kaplic grobowych na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego	ul. Solna, dz. 964	L-276/1-4/A	14.02.2008

Aneks nr 2 - Wykaz zabytków archeologicznych

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
GMINA SŁAWA - 61-19, 61-20, 62-18, 62-19, 62-20, 63-18, 63-19, 63-20, 64-18, 64-19, 64-20, 65-19, 65-20, 66-20 (brak stanowisk na terenie gm.Sława)						
Bagno	1	2	śląd osadn.	WŚ		61-19
Bagno	2	3	śląd osadn. śląd osadn.	OWR WŚ		61-19
Bagno	3	4	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		61-19
Bagno	4	5	śląd osadn. śląd osadn.	L PŚ		61-19
Bagno	5	6	osada śląd osadn.	OWR PŚ		61-19
Łupice	1	42	śląd osadn.	EK		61-20
Łupice	2	43	śląd osadn.	pradzieje		61-20
Łupice	3	44	osada	EB,k.łużycka		61-20
Łupice	4	45	osada	H,k.łużycka		61-20
Łupice	5	46	osada	H,k.łużycka		61-20
Łupice	6	47	osada	OWR,k.przew.		61-20
Łupice	7	48	obozowisko osada śląd osadn.	M EB,k.łużycka WŚ		61-20
Łupice	8	49	śląd osadn. osada	pradzieje WŚ		61-20
Łupice	9	50	osada	H,k.łużycka		61-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Łupice	10	51	osada	EB,k.łużycka		61-20
Łupice	11	52	osada	k.łużycka		61-20
Łupice	12	53	cmentarzysko	H,k.łużycka		61-20
Łupice	13	54	śląd osadn. śląd osadn.	EK WŚ		61-20
Łupice	14	55	osada	H,k.łużycka		61-20
Łupice	15	56	śląd osadn.	WS		61-20
Łupice	16	57	osada	OWR,k.przew.		61-20
Łupice	17	58	osada	H,k.łużycka		61-20
Łupice	18	59	osada osada	OWR WŚ		61-20
Łupice	19	60	śląd osadn.	WS		61-20
Łupice	20	61	śląd osadn.	WS		61-20
Łupice	21	62	grodzisko?	?		61-20
Lubiatów	1	8	śląd osadn.	?	arch.	62-18
Droniki	1	1	obozowisko	M	zagajnik dz.nr 107	62-19
Droniki	2	2	cmentarzysko	H,k.łużycka	zagajnik dz.nr 110/1	62-19
Droniki	3	3	obozowisko	M	zagajnik dz.nr 113/3	62-19
Droniki	4	4	śląd osadn.	EK	dz.87/1,2	62-19
Droniki	5	5	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR	dz.83/1	62-19
Droniki	6	6	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje SR	dz.nr 121/4,5	62-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Droniki	7	7	śląd osadn.	EK	dz.nr 122/1	62-19
Droniki	8	8	śląd osadn.	EK		62-19
Droniki	9	9	osada	EB,k.łużycka		62-19
Ciosaniec	1	10	śląd osadn.	EK	dz.nr 141	62-19
Ciosaniec	2	11	śląd osadn.	EK	dz.nr 143	62-19
Ciosaniec	3	12	śląd osadn.	EK	dz.nr 157	62-19
Ciosaniec	4	13	śląd osadn.	pradzieje	dz.nr 168/2	62-19
Szreniawa	1	14	śląd osadn.	EK	dz.nr 30/1	62-19
Szreniawa	2	15	śląd osadn.	EK	dz.nr 33	62-19
Szreniawa	3	16	śląd osadn. osada	EK L,k.pomorska	dz.nr 107	62-19
Szreniawa	4	17	osada	OWR,k.przew.	dz.nr 108	62-20
Szreniawa	5	18	osada	OWR,k.przew.	dz.nr 108	62-20
Szreniawa	6	19	osada	H,k.łużycka		62-19
Wróblów	12	20	osada	L,k.pomorska	dz.nr 13/1	62-19
Wróblów	13	21	osada	H,k.łużycka	dz.nr 28/1	62-19
Wróblów	14	22	śląd osadn.	EK		62-19
Wróblów	15	23	osada	H,k.łużycka	dz.nr 46	62-19
Wróblów	16	24	śląd osadn.	pradzieje	dz.nr 63,64	62-19
Śmieszkowo	19	25	osada	OWR,k.przew.	dz.nr 109	62-19
Śmieszkowo	20	26	obozowisko osada	M H,k.łużycka	dz.nr 119	62-19
Śmieszkowo	21	27	śląd osadn.	EK	dz.nr 105	62-19
Śmieszkowo	22	28	śląd osadn.	EK	dz.nr 51	62-19
Śmieszkowo	23	29	śląd osadn.	H,k.łużycka	dz.nr 68	62-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Śmieszkowo	24	30	śląd osadn.	pradzieje	dz.nr 69,71	62-19
Śmieszkowo	25	31	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje	dz.nr 66	62-19
Śmieszkowo	26	32	śląd osadn.	EK	dz.nr 66	62-19
Śmieszkowo	27	33	śląd osadn.	EK	dz.nr 153	62-19
Śmieszkowo	28	34	obozowisko	M	dz.nr 176,177,178	62-19
Śmieszkowo	29	35	obozowisko śląd osadn.	M WŚ		62-19
Śmieszkowo	30	36	obozowisko osada	M EB,k.łużycka	dz. nr 165	62-19
Śmieszkowo	1	43	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje pradzieje		62-20
Śmieszkowo	2	44	śląd osadn.	?		62-20
Śmieszkowo	3	45	śląd osadn.	WŚ		62-20
Śmieszkowo	4	46	osada	OWR		62-20
Śmieszkowo	5	47	osada	OWR		62-20
Śmieszkowo	6	48	śląd osadn. osada	EK WŚ		62-20
Śmieszkowo	7	49	osada	WŚ		62-20
Śmieszkowo	8	50	śląd osadn. osada osada	EK H,k.łużycka WŚ		62-20
Śmieszkowo	9	51	śląd osadn.	EK		62-20
Śmieszkowo	10	52	śląd osadn.	EK		62-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Śmieszkowo	11	53	śląd osadn. śląd osadn.	EK WŚ		62-20
Śmieszkowo	12	54	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR		62-20
Śmieszkowo	13	55	śląd osadn. śląd osadn.	EK WŚ		62-20
Śmieszkowo	14	56	śląd osadn.	EK		62-20
Śmieszkowo	15	57	osada	H,k.łużycka		62-20
Śmieszkowo	16	58	śląd osadn. osada	EK H,k.łużycka		62-20
Śmieszkowo	17	59	śląd osadn.	pradzieje		62-20
Śmieszkowo	18	60	śląd osadn.	EK		62-20
Spokojna	1	61	śląd osadn.	pradzieje		62-20
Spokojna	2	62	osada	OWR		62-20
Tarnów Jezierny	8	1	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		63-18
Tarnów Jezierny	12	2	pkt osadn. pkt osadn.	pradzieje PS		63-18
Tarnów Jezierny	13	3	pkt osadn. osada	pradzieje PS		63-18
Tarnów Jezierny	14	4	śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn.	EB,k.łużycka pradzieje PŚ		63-18
Tarnów Jezierny	15	5	pkt osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		63-18
Tarnów Jezierny	16	6	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ-NŻ		63-18
Tarnów Jezierny	17	7	śląd osadn.	PŚ		63-18

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Tarnów Jezierny	18	8	śląd osadn.	?		63-18
Tarnów Jezierny	19	9	śląd osadn.	?		63-18
Tarnów Jezierny	20	10	śląd osadn.	?		63-18
Tarnów Jezierny	21	11	śląd osadn.	k.łużycka	arch.	63-18
Jodłów	1	12	pkt osadn.	pradzieje		63-18
Jodłów	2	13	śląd osadn. cmentarzysko pkt osadn. pkt osadn.	WEB EB,k.łużycka pradzieje PŚ-NŻ		63-18
Jodłów	3	14	pkt osadn. śląd osadn. pkt osadn. pkt osadn.	WEB EB,k.łużycka pradzieje PŚ		63-18
Jodłów	4	15	śląd osadn.	pradzieje		63-18
Jodłów	5	16	śląd osadn.	?		63-18
Dąbrówno	1	19	cmentarzysko	EB,k.łużycka		63-18
Sława	26	1	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR		63-19
Sława	27	2	śląd osadn. śląd osadn. osada	EK WŚ ŚR		63-19
Sława	8	3	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	H,k.łużycka ŚR EK		63-19
Sława	9	4	śląd osadn.	ŚR		63-19
Sława	10	5	obozowisko? śląd osadn.	M OWR		63-19
Sława	11	6	śląd osadn.	EK		63-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Sława	12	7	obozowisko osada	M ŚR		63-19
Sława	13	8	obozowisko osada osada?	M H,k.łużycka WŚ		63-19
Sława	14	9	osada	OWR,k.przew.		63-19
Sława	15	10	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR		63-19
Sława	16	11	obozowisko obozowisko śląd osadn.	M N WŚ		63-19
Sława	17	12	obozowisko	M		63-19
Sława	18	13	śląd osadn.	EK		63-19
Wróblów	1	14	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR		63-19
Wróblów	2	15	śląd osadn.	EK		63-19
Wróblów	3	16	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK N ŚR		63-19
Wróblów	4	17	obozowisko	M		63-19
Wróblów	5	18	śląd osadn.	ŚR		63-19
Wróblów	6	19	śląd osadn. osada	N WŚ		63-19
Wróblów	7	20	śląd osadn. osada	EK WŚ		63-19
Wróblów	8	21	Śład osadn. osada	EK OWR,k.przew.		63-19
Wróblów	9	22	śląd osadn. osada	EK H,k.łużycka		63-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Wróblów	10	23	śląd osadn.	ŚR		63-19
Wróblów	11	24	obozowisko osada	M WS		63-19
Lubogoszcz	1	25	śląd osadn.	ŚR		63-19
Lubogoszcz	2	16	śląd osadn. śląd osadn.	M k.łużycka		63-19
Lubogoszcz	3	27	osada	ŚR		63-19
Lubogoszcz	4	28	osada	ŚR		63-19
Lubogoszcz	5	29	śląd osadn. osada	H,k.łużycka ŚR		63-19
Radzyń	1	30	osada	ŚR		63-19
Radzyń	2	31	obozowisko	M		63-19
Radzyń	3	32	obozowisko śląd osadn.	M H,k.łużycka	zniszc.	63-19
Radzyń	4	33	śląd osadn.	EK		63-19
Radzyń	5	34	śląd osadn. śląd osadn.	EK WŚ		63-19
Radzyń	6	35	śląd osadn. osada osada	EK H,k.łużycka WS		63-19
Kuźnica Głogowska	1	36	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje pradzieje		63-19
Kuźnica Głogowska	2	37	osada	WS		63-19
Kuźnica Głogowska	3	38	śląd osadn.	H,k.łużycka		63-19
Kuźnica Głogowska	4	39	śląd osadn.	EK pradzieje		63-19
Kuźnica Głogowska	5	40	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje ŚR		63-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Kuźnica Głogowska	6	41	obozowisko	M		63-19
Kuźnica Głogowska	7	42	obozowisko ślad osadn.	M pradzieje		63-19
Kuźnica Głogowska	8	43	ślad osadn.	pradzieje		63-19
Kuźnica Głogowska	9	44	ślad osadn.	H,k.łużycka		63-19
Radzyń	7	45	osada	ŚR		63-19
Radzyń	8	46	osada osada	WŚ SR		63-19
Kuźnica Głogowska	10	47	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje ŚR		63-19
Kuźnica Głogowska	11	48	ślad osadn. ślad osadn.	H,k.łużycka WS		63-19
Kuźnica Głogowska	12	49	Ślad osadn. cmentarzysko	EK L		63-19
Kuźnica Głogowska	13	50	ślad osadn.	H,k.łużycka		63-19
Kuźnica Głogowska	14	51	ślad osadn.	ŚR		63-19
Kuźnica Głogowska	15	52	ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje ŚR		63-19
Kuźnica Głogowska	16	53	cmentarzysko?	H,k.łużycka		63-19
Radzyń	9	54	osada	ŚR		63-19
Myszyniec	1	55	ślad osadn.	ŚR		63-19
Myszyniec	2	56	osada	L,k.pomors.		63-19
Myszyniec	3	57	ślad osadn.	WS		63-19
Myszyniec	4	58	obozowisko	M		63-19
Kuźnica Głogowska	17	59	ślad osadn.	WŚ		63-19
Kuźnica Głogowska	18	60	obozowisko	M		63-19
Kuźnica Głogowska	19	61	obozowisko	M		63-19
Kuźnica Głogowska	20	62	ślad osadn.	EK		63-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Gola	1	63	ślad osadn.	WŚ		63-19
Lubogoszcz	6	64	ślad osadn.	ŚR		63-19
Lubogoszcz	7	65	osada	ŚR		63-19
Lubogoszcz	8	66	obozowisko osada ślad osadn.	EK H,k.łużycka ŚR		63-19
Lubogoszcz	9	67	osada	WŚ		63-19
Lubogoszcz	10	68	ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje		63-19
Lubogoszcz	11	69	cmentarzysko	OWR	arch.	63-19
Lubogoszcz	12	70	osada	ŚR	arch.	63-19
Lubogoszcz	13	71	osada	SR	arch.	63-19
Lubogoszcz	14	72	osada osada ślad osadn.	ŚR WS EK		63-19
Sława	19	73	grodzisko?	ŚR	arch.	63-19
Radzyń	10	74	osada	ŚR		63-19
Radzyń	11	75	obozowisko	M	arch.	63-19
Lubogoszcz	15	76	grodzisko stożkowate	ŚR	arch.	63-19
Sława	20	77	cmentarzysko	L,k.przew.	arch.	63-19
Lubogoszcz	16	78	osada osada osada	k.łużycka WS PŚ		63-19
Lubogoszcz	17	79	osada	k.łużycka		63-19
Sława	22	80	?	L,k.przew.		63-19
Sława	23	81	?	EB-H,k.łuż.		63-19
Sława	24	82	skarb monet	XIV-XVw.		63-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Sława	25	83	cmentarzysko	OWR,k.przew.	arch.	63-19
Przybyszów	1	33	ślad osadn.	EK		63-20
Przybyszów	2	34	obozowisko	M		63-20
Przybyszów	3	35	obozowisko	M		63-20
Przybyszów	4	36	ślad osadn. ślad osadn.	M pradzieje		63-20
Przybyszów	5	37	obozowisko? osada	M WŚ		63-20
Przybyszów	6	38	osada	OWR,k.przew.		63-20
Sława	7	39	osada	WS		63-20
Sława	8	40	ślad osadn. obozowisko ślad osadn.	P M pradzieje		63-20
Sława	3	41	ślad osadn. ślad osadn.	M pradzieje		63-20
Sława	4	42	osada	EB,k.łużycka		63-20
Sława	5	43	ślad osadn. osada	EK pradzieje		63-20
Przybyszów	8	44	obozowisko osada	M H,k.łużycka		63-20
Przybyszów	9	45	Ślad osadn.	H,k.łużycka		63-20
Przybyszów	10	46	osada	H,k.łużycka		63-20
Przybyszów	11	47	ślad osadn.	ŚR		63-20
Przybyszów	12	48	ślad osadn.	WS		63-20
Przybyszów	7	49	ślad osadn. osada	EK H,k.łużycka		63-20
Przybyszów	13	50	ślad osadn.	EK		63-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
			śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WS		
Przybyszów	15	51	śląd osadn.	EK		63-20
Przybyszów	14	52	śląd osadn. śląd osadn.	EK OWR		63-20
Przybyszów	45	53	osada	ŚR,PŚ?		63-20
Przybyszów	16	54	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje ŚR		63-20
Sława	1	55	śląd osadn.	pradzieje		63-20
Sława	2	56	śląd osadn. śląd osadn.	ŚR pradzieje		63-20
Przybyszów	46	57	śląd osadn.	pradzieje		63-20
Przybyszów	17	58	śląd osadn.	k.łużycka		63-20
Przybyszów	18	59	śląd osadn. osada	EK WŚ		63-20
Przybyszów	19	60	śląd osadn.	EK		63-20
Przybyszów	20	61	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ ŚR		63-20
Przybyszów	21	62	osada śląd osadn.	WŚ ŚR		63-20
Przybyszów	22	63	osada osada	EK OWR,k.przew.		63-20
Przybyszów	23	64	osada	WŚ		63-20
Przybyszów	24	65	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje		63-20
Przybyszów	25	66	śląd osadn.	EK		63-20
Przybyszów	26	67	śląd osadn.	ŚR		63-20
Przybyszów	27	68	śląd osadn.	pradzieje		63-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Przybyszów	28	69	śląd osadn.	pradzieje		63-20
Przybyszów	29	70	śląd osadn. osada śląd osadn.	EK WŚ pradzieje		63-20
Przybyszów	30	71	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje		63-20
Przybyszów	31	72	śląd osadn.	ŚR		63-20
Przybyszów	32	73	osada	EB,k.łużycka		63-20
Przybyszów	33	74	osada osada	OWR,k.przew. WŚ		63-20
Przybyszów	34	75	śląd osadn. osada	EK WŚ		63-20
Przybyszów	35	76	śląd osadn.	pradzieje		63-20
Przybyszów	36	77	osada	WŚ		63-20
Przybyszów	37	78	obozowisko osada	M L		63-20
Przybyszów	38	79	śląd osadn. śląd osadn.	M OWR,k.przew.		63-20
Przybyszów	39	80	osada	WŚ		63-20
Przybyszów	40	81	obozowisko cmentarzysko	M H,k.łużycka		63-20
Przybyszów	41	82	obozowisko	M		63-20
Przybyszów	42	83	obozowisko	M		63-20
Przybyszów	43	84	obozowisko śląd osadn.	M pradzieje		63-20
Przybyszów	44	85	obozowisko osada	M k.łużycka		63-20
Nowe Strącze	5	86	śląd osadn.	M		63-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Nowe Strącze	6	87	osada	ŚR		63-20
Nowe Strącze	7	88	ślad osadn. osada	M WŚ		63-20
Nowe Strącze	8	89	ślad osadn. ślad osadn.	EK WŚ		63-20
Nowe Strącze	9	90	ślad osadn.	WŚ		63-20
Nowe Strącze	10	91	ślad osadn. osada	EK WŚ		63-20
Nowe Strącze	11	92	obozowisko? ślad osadn.	EK pradzieje		63-20
Przybyszów	47	93	grób ciałopalny	WOR,k.przew.	arch.	63-20
Sława	21	94	grodzisko	WŚ		63-20
Tarnów Jezierny	10	1	osada	PŚ		64-18
Tarnów Jezierny	11	2	osada	PŚ		64-18
Tarnów Jezierny	7	3	gr.stožkowaty podgrodzie	XIII-XIV w. XIII-XIV w.	L-1/C	64-18
Tarnów Jezierny	9	4	smolarnia	XIV-XV w.	arch.	64-18
Lipinki	1	1	ślad osadn. ślad osadn.	EK ŚR.	dz.nr 223	64-19
Lipinki	2	2	obozowisko ślad osadn.	M pradzieje	dz.nr 280,289	64-19
Lipinki	3	3	osada	N	dz.nr 288	64-19
Lipinki	4	4	ślad osadn.	ŚR	dz.nr 254	64-19
Lipinki	5	5	ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje	dz.nr 203	64-19
Lipinki	6	6	cmentarzysko	H,k.łużycka	dz.nr 182,183	64-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Lipinki	7	7	grodzisko	ŚR	dz.nr 178	64-19
Lipinki	8	8	ślad osadn.	ŚR	dz.nr 254	64-19
Lipinki	9	9	gr.stožkowaty	ŚR		64-19
Lipinki	10	10	ślad osadn.	EK	dz.nr 144	64-19
Lipinki	11	11	ślad osadn.	EK		64-19
Kamienna	1	12	ślad osadn.	EK	dz.nr 145	64-19
Kamienna	2	13	osada	EB,k.łużycka	dz.nr 145	64-19
Kamienna	3	14	osada	N	dz.nr 145	64-19
Kamienna	4	15	ślad osadn.	N	dz.nr 145	64-19
Kamienna	5	16	ślad osadn.	pradzieje	dz.nr 52	64-19
Kamienna	6	17	ślad osadn.	EK	dz.nr 24	64-19
Tarnów Jezierny	1	18	ślad osadn.	EK	dz.nr 132	64-19
Tarnów Jezierny	2	19	ślad osadn.	EK	dz.nr 133/2	64-19
Tarnów Jezierny	3	20	ślad osadn.	pradzieje		64-19
Tarnów Jezierny	4	21	ślad osadn. osada	EK EB	dz.nr 128	64-19
Tarnów Jezierny	5	22	ślad osadn. ślad osadn.	EK ŚR	dz.nr 127	64-19
Tarnów Jezierny	6	23	ślad osadn. ślad osadn	pradzieje SR	dz.nr 131/7,8	64-19
Radzyń	12	24	ślad osadn.	EK		64-19
Zagoszów	1	25	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	64-19
Zagoszów	2	26	cmentarzysko	H,k.łużycka	arch.	64-19
Zagoszów	3	27	osada	H,k.łużycka	arch.	64-19
Stare Strącze	1	15	obozowisko	M	nr dz. 1054	64-20
Stare Strącze	2	16	ślad osadn.	pradzieje	nr dz. 1040	64-20
Stare Strącze	3	17	ślad osadn.	ŚR	1034	64-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Stare Strącze	4	18	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	5	19	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	6	20	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	7	21	ślad osadn.	M		64-20
Stare Strącze	8	22	ślad osadn.	M		64-20
Stare Strącze	9	23	ślad osadn.	pradzieje	dz.nr 365/1	64-20
Stare Strącze	10	24	ślad osadn.	pradzieje	dz.nr 356	64-20
Stare Strącze	11	25	osada	WS	dz.nr 356	64-20
Stare Strącze	12	26	ślad osadn.	M	dz.nr 352/1	64-20
Stare Strącze	13	27	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	14	28	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	15	29	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	16	30	ślad osadn.	M?		64-20
Stare Strącze	17	31	obozowisko ślad osadn.	M? ŚR		64-20
Stare Strącze	18	32	obozowisko	M		64-20
Stare Strącze	19	33	ślad osadn.	M		64-20
Stare Strącze	20	34	ślad osadn.	EK		64-20
Stare Strącze	21	35	ślad osadn. ślad osadn. ślad osadn.	EK WŚ ŚR		64-20
Stare Strącze	22	36	osada	WS		64-20
Stare Strącze	23	37	ślad osadn. ślad osadn.	WŚ ŚR		64-20
Nowe Stracze	1	38	ślad osadn.	WS		64-20
Nowe Stracze	2	39	osada osada osada	H,k.łużycka OWR,k.przew. WS		64-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Stare Strącze	24	40	obozowisko osada	M H,k.łużycka		64-20
Stare Strącze	25	41	śląd osadn. osada	pradzieje ŚR	dz.nr 83	64-20
Stare Strącze	26	42	śląd osadn.	WŚ	dz.nr 85	64-20
Stare Strącze	27	43	śląd osadn. śląd osadn.	WS ŚR	dz.nr 156	
Stare Strącze	28	44	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 159	64-20
Stare Strącze	29	45	osada	WS	dz.nr 162	64-20
Stare Strącze	30	46	śląd osadn.	pradzieje	dz.nr 166	64-20
Stare Strącze	31	47	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 181	64-20
Stare Strącze	32	48	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 193/2	64-20
Stare Strącze	33	49	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 340	64-20
Stare Strącze	34	50	śląd osadn.	M?		64-20
Stare Strącze	35	51	śląd osadn.	ŚR		64-20
Stare Strącze	36	52	śląd osadn.	ŚR		64-20
Nowe Strącze	3	53	obozowisko	M		64-20
Nowe Strącze	4	54	obozowisko	M		64-20
Krązkowo	1	1	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 392	65-19
Krązkowo	2	2	śląd osadn. osada śląd osadn.	pradzieje WŚ ŚR	dz.nr 408,409	65-19
Krązkowo	3	3	osada osada	WŚ ŚR	dz.nr 413	65-19
Krązkowo	4	4	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WŚ	dz.nr 413	65-19
Krązkowo	5	5	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 414	65-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Krażkowo	6	6	śląd osadn.	WŚ	dz.nr 57,64	65-19
Krażkowo	7	7	osada	WŚ	dz.nr 25	65-19
Krażkowo	8	8	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 42	65-19
Krażkowo	9	9	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 299	65-19
Krażkowo	10	10	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 371,373	65-19
Krażkowo	11	11	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 371	65-19
Krażkowo	12	12	śląd osadn. śląd osadn.	WŚ ŚR	dz.nr 371	65-19
Krażkowo	13	13	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 362/1	65-19
Krażkowo	14	14	śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje	dz.nr 361/2	65-19
Krażkowo	15	15	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 321,322	65-19
Krażkowo	16	16	śląd osadn.	ŚR	dz.nr 324,325	65-19
Krażkowo	17	17	śląd osadn. osada	EK ŚR	dz.nr 258e,258f	65-19
Krażkowo	18	18	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR	dz.nr 249,250,251	65-19
Krzepielów	26	19	cmentarzysko	EB,k.łużycka		65-19
Krzepielów	27	20	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje pradzieje	dz.nr 254,255	65-19
Krzepielów	28	21	śląd osadn.	EK		65-19
Krzepielów	29	22	śląd osadn. śląd osadn.	EK WS		65-19
Dębczyn	1	23	śląd osadn.	L?,k.pomor.	dz.nr 72	65-19
Dębczyn	2	24	śląd osadn.	OWR,k.przew.	dz.nr 72	65-19
Dębczyn	3	25	osada	H,k.łużycka		65-19

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
			śląd osadn.	ŚR		
Dębczyn	4	26	osada osada	WS ŚR		65-19
Dębczyn	5	27	osada	WS	dz.nr 65	65-19
Krązkowo	19	28	śląd osadn.	WS	dz.nr 359	65-19
Krzepielów	1	8	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	2	9	obozowisko śląd osadn.	M WŚ		65-20
Krzepielów	3	10	obozowisko śląd osadn.	M SR		65-20
Krzepielów	4	11	obozowisko	M		65-20
Krzepielów	5	12	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	6	13	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR		65-20
Krzepielów	7	14	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	8	15	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	9	16	śląd osadn. osada	EK ŚR		65-20
Krzepielów	10	17	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	11	18	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	12	19	śląd osadn. śląd osadn.	EK ŚR		65-20
Krzepielów	13	20	śląd osadn.	pradzieje		65-20
Krzepielów	14	21	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	15	22	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	16	23	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	17	24	śląd osadn.	ŚR		65-20

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Krzepielów	18	25	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	19	26	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	20	27	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	21	28	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	22	29	śląd osadn.	EK		65-20
Krzepielów	23	30	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	24	31	śląd osadn.	ŚR		65-20
Krzepielów	25	32	śląd osadn.	ŚR		65-20
Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia	Rejestr uwagi	obszar

GMINA SZLICHTYNGOWA

– 65-20,65-21, 66-20 , 66-21, 67-20, 67-21,67-22, 66-22

Nowe Drzewce	1	7	śląd osadn.	pradzieje		65-20
Stare Drzewce	2	28	obozowisko	M		65-21
Stare Drzewce	3	29	znal.luźne	N		65-21
Gola	2	15	osada	PŚ	dz.nr 166	66-20
Gola	3	16	osada	PŚ	dz.nr 158/1,502	66-20
Stare Drzewce	11	17	śląd osadn. śląd osadn.	H,L,k.pomor. pradzieje	dz.nr 339/3,509/1	66-20
Nowe Drzewce	2	18	osada	WŚ	dz.nr 198,200	66-20
Nowe Drzewce	3	19	śląd osadn.	WŚ	dz.nr 117	66-20
Stare Drzewce	4	1	grodzisko	WŚ	arch.	66-21
Jędrzychowice	24	4	obozowisko	EK		66-21
Jędrzychowice	23	5	śląd osadn.	N	arch.	66-21
Jędrzychowice	54	6	śląd osadn.	N(KCWR)	arch.	66-21
Jędrzychowice	55	7	śląd osadn.	N(KCWR)	arch.	66-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Jędrzychowice	56	8	ślad osadn.		N(KCWR)	arch.	66-21
Jędrzychowice	57	9	osada		WŚ		66-21
Jędrzychowice	58	10	osada ślad osadn. ślad osadn.		PR,k.przew. pradzieje WŚ		66-21
Jędrzychowice	4	11	ślad osadn. (w rej. osada)		XIV-XVw.	dz.nr 36/2 195-1969	66-21
Stare Drzewce	9	12	osada		XIV-XV w.	dz.nr 312/4	66-21
Stare Drzewce	10	13	ślad osadn.		XIV-XV w.	dz.nr 281/4	66-21
Stare Drzewce	8	14	osada		XIV-XV w.	dz.nr 245,246	66-21
Stare Drzewce	7	15	ślad osadn.		XIV-XV w.	dz.nr 507,244	66-21
Stare Drzewce	6	16	osada		XIV-XV w.	dz.nr 176,177	66-21
Stare Drzewce	5	17	osada		XIII-XIV w.	dz.nr 127/1	66-21
Zamysłów	14	25	ślad osadn. ślad osadn. osada ślad osadn.		N? WS XIV-XV w. pradzieje	dz.nr 153,254, 155	66-21
Zamysłów	15	26	osada osada ślad osadn. ślad osadn.		N? PR pradzieje XIV-XV w.	dz.nr 162,223,161	66-21
Zamysłów	16	27	osada		XIV-XV w.	dz.nr 166,167	66-21
Zamysłów	17	28	osada		XIV-XV w.	dz.nr 121	66-21
Zamysłów	18	29	osada		WŚ,PŚ	dz.nr 179	66-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Zamysłów	19	30	ślad osadn.		PŚ	dz.nr 107/1	66-21
Zamysłów	20	31	osada		PŚ	dz.nr 407,408, 409	66-21
Zamysłów	21	32	osada		PŚ	dz.nr 364,365	66-21
Jędrzychowice	53	13	ślad osadn.		EK	dz.nr 47/1	66-21
Zamysłów	1	34	ślad osadn.		N	arch.	66-21
Zamysłów	2	35	ślad osadn.		N	arch.	66-21
Zamysłów	3	36	ślad osadn.		ŚR	arch.	66-21
Zamysłów	7	37	ślad osadn.		N	arch.	66-21
Zamysłów	8	38	ślad osadn.		EB	arch.	66-21
Zamysłów	10	39	ślad osadn.		WŚ	arch.	66-21
Zamysłów	11	40	ślad osadn.		ŚR	arch.	66-21
Zamysłów	12	41	ślad osadn.		WŚ	arch.	66-21
Gola	4	43	Miejsce po kościele ewangelickim				66-21
Stare Drzewce	11	44	Miejsce po pałacu				66-21
Gola	1	167	obozowisko osada?		M N		67-20
Górczyna	1	1	ślad osadn.		N /KCWR/		67-21
Górczyna	10	2	ślad osadn. ślad osadn. osada osada osada ślad osadn.		EB Ek pradzieje OWR,k.prze. WS XIV-XV w.		67-21
Górczyna	11	3	ślad osadn.		WS	arch.	67-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Szlichtyngowa	3	4	śląd osadn.		EB	arch.	67-21
Górczyna	6	5	śląd osadn.		OWR	arch.	67-21
Szlichtyngowa	9	6	śląd osadn.		EB	arch.	67-21
Wyszanów	2	7	śląd osadn. cmentarzysko cmentarzysko		N H L	arch.	67-21
Zamysłów	28	8	cmentarzysko		EB,k.łużycka	arch.	67-21
Zamysłów	27	9	śląd osadn.		WŚ	arch.	67-21
Szlichtyngowa	8	10	śląd osadn.		OWR	arch.	67-21
Zamysłów	26	11	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		EK pradzieje PŚ		67-21
Zamysłów	25	12	śląd osadn.		XIII-XIV w.		67-21
Zamysłów	24	13	osada		WS		67-21
Zamysłów	4	14	osada osada		WS pradzieje		67-21
Zamysłów	23	15	osada		k.łużycka?		67-21
Zamysłów	22	16	śląd osadn.		pradzieje		67-21
Górczyna	13	17	śląd osadn. osada		N? PR,k.przew.		67-21
Górczyna	14	18	śląd osadn. osada śląd osadn.		pradzieje WŚ XIV w.		67-21
Górczyna	15	19	śląd osadn.		pradzieje		67-21
Górczyna	16	20	osada osada osada osada		pradzieje OWR WŚ XIV-XV w.		67-21
Górczyna	17	21	osada		pradzieje		67-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
			osada śląd osadn. osada		OWR WŚ PŚ		
Górczyna	18	22	osada śląd osadn. osada		pradzieje OWR,k.prze. osada		67-21
Górczyna	19	23	osada osada		WŚ XIV-XV w.		67-21
Górczyna	20	24	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje WŚ		67-21
Górczyna	12	25	śląd osadn. osada		pradzieje XIII-XV w.		67-21
Górczyna	9	26	śląd osadn.		XIV-XV w.		67-21
Górczyna	8	27	osada osada		XIV-XVI w. NOW		67-21
Górczyna	7	28	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.		EK N pradzieje WŚ		67-21
Górczyna	5	29	osada śląd osadn. osada		XIV-XV w. PŚ NOW		67-21
Górczyna	4	30	osada		XV-XVI w.		67-21
Górczyna	3	31	osada		XIV-XVI w.		67-21
Górczyna	2	32	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje XV-XVI w.		67-21
Górczyna	21	33	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje WS		67-21
Górczyna	22	34	śląd osadn.		pradzieje		67-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
			osada śląd osadn.	WŚ XIII-XIV w.		
Górczyna	23	35	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WS		67-21
Dryżyna	6	36	śląd osadn.	M		67-21
Dryżyna	7	37	osada	pradzieje		67-21
Dryżyna	8	38	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-21
Dryżyna	9	39	śląd osadn. osada śląd osadn. śląd osadn.	EK pradzieje OWR WŚ		67-21
Dryżyna	10	40	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-21
Dryżyna	11	41	śląd osadn.	EK		67-21
Dryżyna	12	42	osada	XIV-XV w.		67-21
Dryżyna	13	43	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje PŚ		67-21
Dryżyna	14	44	śląd osadn.	PS		67-21
Szlichtyngowa	1	45	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WŚ		67-21
Szlichtyngowa	2	46	śląd osadn. osada	pradzieje WS		67-21
Szlichtyngowa	4	47	osada osada osada	pradzieje OWR,k.przew. WŚ		67-21
Szlichtyngowa	5	48	osada	pradzieje		67-21
Szlichtyngowa	6	49	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje WS		67-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Szlichtyngowa	7	50	śląd osadn. śląd osadn.		EK pradzieje		67-21
Wyszanów	1	51	osada śląd osadn.		EB,k.łużycka pradzieje		67-21
Wyszanów	3	52	śląd osadn. osada śląd osadn.		pradzieje OWR,k.przew. WS		67-21
Wyszanów	4	53	śląd osadn.		OWR?,k.prze.		67-21
Wyszanów	5	54	osada osada śląd osadn. osada		pradzieje OWR,k.przew. WŚ PŚ		67-21
Wyszanów	6	55	osada		XIV-XV w.		67-21
Wyszanów	7	56	śląd osadn. śląd osadn.		OWR,k.przew. XIV-XV w.		67-21
Wyszanów	8	57	śląd osadn. śląd osadn.		WŚ PŚ		67-21
Wyszanów	9	58	Śład osadn.		XIV-XV w.		67-21
Wyszanów	10	59	śląd osadn. osada		pradzieje XIV-XV w.		67-21
Wyszanów	11	60	śląd osadn. śląd osadn. osada		pradzieje N XIV-XV w.		67-21
Wyszanów	12	61	osada		XIV-XV w.		67-21
Wyszanów	13	62	śląd osadn.		XIV-XV w.		67-21
Górczyna	24	63	śląd osadn. śląd osadn.		pradzieje XV-XVI w.		67-21
Zamysłów	9	64	śląd osadn.		WŚ	arch.	67-21
Zamysłów	5	65	śląd osadn.		N	arch.	67-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Zamysłów	6	66	ślad osadn.		N	arch.	67-21
Zamysłów	13	67	ślad osadn.		M	arch.	67-21
Dryżyna	15	68	ślad osadn.		N /KCWK/	arch.	67-21
Szlichtyngowa	10	75	miasto-strefa		XVIII w.	1169A-1990	67-21
Wyszanów	14	76	osada osada osada osada		KŁ(EB) WŚ PŚ NOW		67-21
Wyszanów	15	77	osada osada osada		K.Pomorska PŚ NOW		67-21
Szlichtyngowa	11	78	osada śl. osadn. śl.osadn.		K.Pomorska WŚ NOW		67-21
Górczyna	25	79	dwór		NOW XVIII-XIX/XXw.		67-21
Górczyna	26	81	Cmentarz żydowski				67-21
Dryżyna	16	82	Miejsce po dworze				67-21
Górczyna	27	83	Miejsce po pałacu				67-21
Wyszanów	16	84	Miejsce po dworze i pałacu				67-21
Wyszanów	17	85	Cmentarz przykościelny				67-21
Jędrzychowice-Kowalewo	29	1	obozowisko osada osada osada		EK OWR WŚ ŚR	382-1971	67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	17	2	osada osada		OWR WŚ		67-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
			osada		SR		
Jędrzychowice-Kowalewo	3	3	osada		N(KAK)	387-1971	67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	13	29	obozowisko osada		M OWR,k.przew.		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	16	30	osada		N(KAK)		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	6	33	ślad osadn.		EB		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	8	34	ślad osadn. osada		N SR		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	9	35	dymarka		WS?		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	10	36	osada		WS?		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	11	37	osada		EB,k.łużycka		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	12	38	osada dymarka osada		EB,k.łużycka WS L,k.przew.		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	14	39	ślad osadn.		H,k.łużycka		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	15	40	osada osada		N(KCSz) L		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	18	41	osada		WS		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	19	42	obozowisko		EK		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	20	43	ślad osadn.		pradzieje		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	25	44	dymarka		WS		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	27	45	obozowisko		M	384-1971	67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	28	46	obozowisko ślad osadn.		M WS	383-1971	67-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Jędrzychowice-Kowalewo	33	47	śląd osadn.	pradzieje		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	34	48	osada	N(KCSz)		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	35	49	osada	pradzieje		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	36	40	śląd osadn. dymarka	EK WŚ		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	37	51	śląd osadn.	WŚ		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	38	52	osada	WŚ		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	40	53	śląd osadn.	EB		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	41	54	osada	OWR,k.przew.		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	42	55	śląd osadn.	N		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	44	56	śląd osadn.	N		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	45	57	osada	N		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	46	58	obozowisko śląd osadn. osada	M OWR,k.przew. ŚR		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	47	59	obozowisko	N		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	48	60	obozowisko śląd osadn.	N EB,k.łużycka		67-22
Jędrzychowice-Kowalewo	49	61	osada osada	EB,k.łużycka OWR,k.przew.		67-22
Dryżyna	1	62	osada	EB?		67-22
Dryżyna	2	63	osada	pradzieje	380-1971	67-22
Dryżyna	3	64	obozowisko cmentarzysko	M pradzieje	381-1971	67-22
Dryżyna	4	65	osada	EB,k.łużycka		67-22
Dryżyna	5	66	śląd osadn.	N(KCSz)		67-22
Miejscowość	Nr stan.	Nr stan.	Funkcja	Chronologia	Rejestr	obszar

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
	miejscowość	obszar				uwagi	
GMINA WSCHOWA – 64-20, 64-21, 64-22, 65-20, 65-21, 65-22, 66-21, 66-22, 63-21							
Lgiń	2	36		obozowisko	M		63-21
Lgiń	4	37		obozowisko osada	M KŁ-Ha		63-21
Lgiń	5	38		osada	KŁ-EB		63-21
Lgiń	8	39		obozowisko cment. osada	M KŁ-Ha WŚ		63-21
Lgiń	10	40		osada	pradzieje		63-21
Lgiń	11	41		osada osada	KŁ-Ha KP-OWR		63-21
Lgiń	14	42		obozowisko osada	M KŁ-Ha		63-21
Lgiń	15	43		osada	pradzieje		63-21
Lgiń	15	43		osada	pradzieje		63-21
Lgiń	16	44		śl. osadn. osada	pradzieje? KŁ-EB		63-21
Lgiń	17	45		osada osada	pradzieje? KŁ-EB		63-21
Lgiń	18	46		obozowisko	EK		63-21
Lgiń	19	47		osada	KŁ-EB		63-21
Lgiń	20	48		osada	pradzieje?		63-21
Lgiń	21	49		śl.osadn.	pradzieje?		63-21
Lgiń	22	50		śl.osadn.	pradzieje?		63-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Lgiń	25	51		śl.osadn.	pradzieje?		63-21
Lgiń	26	52		śl.osadn.	pradzieje?		63-21
Lgiń	27	53		śl.osadn.	pradzieje?		63-21
Lgiń	28	54		śl.osadn. śl.osadn.	EK pradzieje?		63-21
Lgiń	29	55		pkt..osadn.	pradzieje?		63-21
Lgiń	30	56		obozowisko ślad osadn.	M pradzieje?		63-21
Lgiń	31	57		obozowisko osada	P Kł-Ha		63-21
Lgiń	32	58		obozowisko	M		63-21
Lgiń	44	59		śl.osadn. osada	pradzieje? PŚ		63-21
Lgiń	45	60		osada	Kł-Ha		63-21
Lgiń	46	61		śl.osadn.	PŚ		63-21
Lgiń	47	62		osada	PŚ		63-21
Lgiń	48	63		obozowisko śl.osadn.	M PŚ		63-21
Lgiń	49	64		obozowisko śl.osadn.	M WŚ		63-21
Lgiń	50	65		obozowisko osada	M N		63-21
Lgiń	51	66		obozowisko śl.osadn.	M Kł-Ha		63-21
Lgiń	52	67		obozowisko	M		63-21
Lgiń	53	68		obozowisko	M		63-21
Lgiń	54	69		śl. osadn.	pradzieje?		63-21
Lgiń	55	70		osada	WŚ		63-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Lgiń	56	71		śl. osadn.	WEB		63-21
Wygnańczyce	10	1		obozowisko?	M		64-20
Wygnańczyce	3	2		osada	pradzieje		64-20
Wygnańczyce	13	3		obozowisko?	M		64-20
Wygnańczyce	12	4		obozowisko?	M		64-20
Wygnańczyce	7	5		obozowisko?	M		64-20
Wygnańczyce	9	6		obozowisko osada	M EB,k.łużycka		64-20
Wygnańczyce	4	7		obozowisko? osada	M EB,k.łużycka		64-20
Wygnańczyce	14	8		obozowisko?	M		64-20
Wygnańczyce	5	9		obozowisko?	M		64-20
Wygnańczyce	8	10		osada	H,k.łużycka		64-20
Wygnańczyce	16	11		ślad osadn.	H,k.łużycka		64-20
Wygnańczyce	15	12		obozowisko	M		64-20
Wygnańczyce	2	13		obozowisko osada	M EB,k.łużycka		64-20
Wygnańczyce	11	14		obozowisko	M		64-20
Wygnańczyce	21	60		Miejsce po dworze	XVIII w.		64-20
Wygnańczyce	1	1		ślad osadn.	PŚ		64-21
Wygnańczyce	19	2		ślad osadn. ślad osadn.	EK ŚR		64-21
Wygnańczyce	20	3		osada ślad osadn.	pradzieje ŚR		64-21
Łysiny	1	4		osada	pradzieje		64-21
Tylewice	4	5		cm.kurhanowe	EB,k.łużycka	arch.	64-21
Tylewice	10	6		kurhan	EB,k.łużycka	arch.	64-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Tylewice	3	7		śląd osadn. osada	EK H,k.łużycka		64-21
Hetmanice	4	8		śląd osadn.	pradzieje		64-21
Hetmanice	5	9		śląd osadn.	pradzieje		64-21
Hetmanice	1	10		cm.kurhanowe	EB,k.łużycka	arch.	64-21
Hetmanice	2	11		śląd osadn. osada	H,k.łużycka ŚR		64-21
Hetmanice	6	12		śląd osadn.	H,k.łużycka		64-21
Nowa wieś	1	13		śląd osadn.	EB,k.łużycka		64-21
Wschowa	16	1		osada	ŚR		64-22
Osowa Sień	I	2		śląd osad. osada	N ŚR		64-22
Osowa Sień	III	3		grodzisko	ŚR		64-22
Osowa Sień	V	4		śląd osad.	ŚR		64-22
Osowa Sień	VI	5		śląd osad.	ŚR		64-22
Osowa Sień	VII	6		śląd osad.	ŚR		64-22
Osowa Sień	VIII	7		śląd osad.	ŚR		64-22
Osowa Sień	IX	8		śląd osad.	ŚR		64-22
Wielkopolska							64-22
Osowa Sień	II	11		cmentarzysko	Ha,k.łużycka		64-22
Osowa Sień	IV	12		śląd osad.	ŚR		64-22
Osowa Sień	10	13		śląd osad. śląd osad.	PŚ NŻ		64-22
Osowa Sień	11	14		osada śląd osad. śląd osad.	WS PŚ ?		64-22
Osowa Sień	12	15		śląd osad.	PŚ		64-22
Osowa Sień	13	16		śląd osad.	NŻ		64-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Osowa Sień	14	17		śląd osad. śląd osad.	PŚ ?		64-22
Osowa Sień	15	18		śląd osad. śląd osad.	PŚ NŻ		64-22
Osowa Sień	16	19		śląd osad.	k.łużycka?		64-22
Osowa Sień	17	20		śląd osad.	pradzieje		64-22
Osowa Sień	18	21		śląd osad. osada śląd osad. śląd osad. śląd osad.	KPL k.łużycka k.przeworska WŚ PŚ ?		64-22
Wielkopolska							64-22
Dębowa Łęka	6	31		śląd osad.	PŚ		64-22
Osowa Sień	19	32		osada śląd osad.	PŚ NŻ		64-22
Osowa Sień	20	33		Pole bitwy	13.02.1706		64-22
Tylewice	11	13		śląd osadn.	ŚR		65-21
Tylewice	12	14		osada	ŚR		65-21
Tylewice	13	15		śląd osadn.	ŚR		65-21
Łysiny	2	16		grodzisko	ŚR	L-27/C	65-21
Łysiny	3	17		obozowisko? osada?	M H,k.łużycka		65-21
Łysiny	6	18		cmentarzysko	ŚR		65-21
Łysiny	7	19		obozowisko	M		65-21
Łysiny	9	20		śląd osadn.	WŚ		65-21
Łysiny	10	21		osada	WŚ		65-21
Łysiny	11	22		osada	H,k.łużycka		65-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Łysiny	12	23		ślad osadn. osada	ŚR pradzieje		65-21
Łysiny	13	24		ślad osadn. osada	WR WŚ		65-21
Łysiny	14	25		osada osada	H,k.łużycka WŚ		65-21
Łysiny	15	26		ślad osadn.	OWR		65-21
Łysiny	16	27		osada	PŚ		65-21
Konradowo	2	30		obozowisko	M		65-21
Konradowo	3	31		obozowisko	M		65-21
Konradowo	4	32		obozowisko osada	M EB,k.łużycka		65-21
Wschowa	20	33		ślad osadn. osada Ślad osad. Ślady osadn.	pradzieje k.przeworska PŚ NOW	Badnia ratownicze 2010	65-21
Wschowa	21	34		ślad osadn. pkt osad. osada	Pradzieje PŚ NOW		65-21
Wschowa	22	35		pkt osad. Osada osada	PŚ NOW OWR k.przeworska	2010 badania obwodnicy Nr 108 13	65-21
Wschowa	23	36		ślad osad. osada	PŚ NOW		65-21
Wschowa	24	37		ślad osad. osada	PŚ/NOW NOW	2010 badania obwodnicy Nr 108 15	65-21
Wschowa	25	38		Pole bitwy	13.02.1706		65-21

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Olbrachcice	16	1		ślad osadn. pkt osadn.	pradzieje ŚR		65-22
Olbrachcice	17	2		osada	ŚR		65-22
Olbrachcice	18	3		obozowisko ślad osadn.	M pradzieje		65-22
Olbrachcice	19	4		osada pkt osadn. ślad osadn.	pradzieje ŚR ?		65-22
Olbrachcice	6	5		osada ślad osadn.	pradzieje ŚR		65-22
Olbrachcice	20	6		ślad osadn. osada ślad osadn.	k.łużycka pradzieje ŚR		65-22
Olbrachcice	5	7		osada	OWR		65-22
Olbrachcice	21	8		pkt osadn.	pradzieje		65-22
Olbrachcice	22	9		pkt osadn. pkt osadn. osada	OWR SR pradzieje		65-22
Olbrachcice	23	10		osada ślad osadn.	OWR SR		65-22
Wschowa	8	11		osada	SR		65-22
Siedlnica	19	12		ślad osadn. osada ślad osadn.	M EB SR		65-22
Siedlnica	73	13		osada	SR		65-22
Siedlnica	35	14		obozowisko ślad osadn.	M SR		65-22
Siedlnica	58	15		obozowisko?	M		65-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Wschowa	9	16		osada osada ślad osadn.	EB,k.łużycka SR ?		65-22
Konradowo	8	17		znal.łuźne osada osada osada osada	EK k.łużycka KP pradzieje WŚ-PŚ		65-22
Konradowo	9	18		osada	L-OWR,k.przew.		65-22
Wschowa	12	19		osada pkt osadn.	EB,k.łużycka SR		65-22
Przyczyna Górna	5	20		obozowisko osada osada	M k.łużycka ŚR		65-22
Przyczyna Górna	8	21		osada	H,k.łużycka		65-22
Przyczyna Górna	9	22		osada pkt osadn.	H,k.łużycka pradzieje		65-22
Przyczyna Górna	7	23		osada osada	EB,k.łużycka SR		65-22
Wschowa	13	24		osada	SR		65-22
Wschowa	14	25		ślad osadn. osada	EK WS		65-22
Wschowa	15	26		osada	SR		65-22
Wschowa	11	27		osada	SR		65-22
Wschowa	12	28		osada	SR		65-22
Przyczyna Dolna	4	29		osada osada	H,k.łużycka SR		65-22
Przyczyna Dolna	5	30		ślad osadn.	EK		65-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				ślad osadn. osada	k.łużycka SR		
Przyczyna Dolna	6	31		osada	SR		65-22
Przyczyna Dolna	7	32		ślad osadn osada osada pkt osadn.	M H,k.łużycka SR ?		65-22
Przyczyna Dolna	8	33		ślad osadn. osada osada ślad osadn.	M EB,,k.łużyck SR pradzieje		65-22
Przyczyna Dolna	9	34		osada	SR		65-22
Przyczyna Dolna	10	35		ślad osadn. osada	pradzieje SR		65-22
Przyczyna Dolna	11	36		osada	SR		65-22
Przyczyna Dolna	12	37		pkt osadn. pkt osadn.	H SR		65-22
Dębowa łąka	5	38		osada	SR		65-22
Przyczyna Dolna	8	39		ślad osadn. ślad osadn.	M SR		65-22
Dębowa łąka	3	40		pkt osadn. osada	M SR		65-22
Dębowa łąka	4	41		ślad osadn. pkt osadn.	M EB,k.łużycka		65-22
Olbrachcice	1	42		gr.stožkowaty	ŚR	arch.	65-22
Olbrachcice	2	43		ślad osadn.	pradzieje	arch.	65-22
Olbrachcice	3	44		grób	EB	arch.	65-22
Olbrachcice	4	45		cmentarzysko	OWR,k.przew.	arch.	65-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Olbrachcice	7	46		ślad osadn.	SR	arch.	65-22
Olbrachcice	10	47		ślad osadn.	pradzieje	arch.	65-22
Olbrachcice	12	48		pkt osadn.	pradzieje		65-22
Olbrachcice	13	49		osada	SR		65-22
Dębowa Łęka	1	50		osada	OWR,k.przew.	arch.	65-22
Dębowa Łęka	2	51		gr.stożkowaty	SR	arch.	65-22
Wschowa	1	52		ślad osadn.	N	arch.	65-22
Wschowa	2	53		ślad osadn.	SR	arch.	65-22
Wschowa	3	54		osada	SR	arch.	65-22
Wschowa	4	55		cmentarzysko	pradzieje	arch.	65-22
Wschowa	5	56		grodzisko	ŚR	arch.	65-22
Wschowa	6	57		ślad osadn.	SR	arch.	65-22
Wschowa	7	58		ślad osadn.	N	arch.	65-22
Przyczyna Dolna	1	59		ślad osadn.	N	arch.	65-22
Przyczyna Dolna	2	60		ślad osadn.	SR	arch.	65-22
Przyczyna Górna	3	61		obozowisko	M		65-22
Przyczyna Górna	6	62		ślad osadn.	N		65-22
Przyczyna Górna	1	63		ślad osadn. pkt osadn.	N OWR		65-22
Dębowa Łęka	6	64		obozowisko osada osada	EK EB,k.łużycka PŚ		65-22
Wschowa	16	65		d.zamek	NŻ	Założyć kartę	65-22
Wschowa	17	66		ślad osadn.	PŚ		65-22
Wschowa	18	67		ślad osadn.	PŚ		65-22
Wschowa	19	68		nowożytna zabudowa miejska	XVI-XIX w		65-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Wschowa	26	69		Miasto			65-22
Olbrachcice	24	70		Miejsce po pałacu	XVIII w.		65-22
Wchowa	27	71		Cmentarz żydowski			65-22
Kandlewo	1	2		ślad osadn.	N	arch.	66-21
Konradowo	1	3		ślad osadn.	M		66-21
Konradowo	8	18		ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje XIV-XV w.	dz.nr 179	66-21
Kandlewo	2	19		osada ślad osadn.	PR,k.przew. WŚ	dz.nr 270,271, 272	66-21
Kandlewo	7	20		ślad osadn.	XIV-XV w.	dz.nr 295,296	66-21
Kandlewo	6	21		ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje XIV-XV w.	dz.nr 161	66-21
Kandlewo	3	22		ślad osadn.	XIV-XV w.	dz.nr 176	66-21
Kandlewo	4	23		ślad osadn. ślad osadn.	pradzieje XIII-XIV w.	dz.nr 170,172	66-21
Kandlewo	5	24		ślad osadn.	XIV-XV w.	dz.nr 33	66-21
Gola	4	43		Miejsce po kościele	1902 -		66-21
Stare Drzewce	11	44		Miejsce po pałacu	XIX w.		66-21
Siedlnica	13	1		obozowisko? ślad osadn.	M N(KCWR?)	394-1971	66-22
Siedlnica	32	2		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	29	3		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	33	4		obozowisko	M		66-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Siedlnica	26	5		obozowisko ślad osadn.	M XIV-XV w.		66-22
Siedlnica	36	8		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	37	9		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	38	10		osada	SR		66-22
Siedlnica	39	11		osada	SR		66-22
Siedlnica	40	12		osada	SR		66-22
Siedlnica	41	13		osada	SR		66-22
Siedlnica	42	14		obozowisko osada osada	M? k.łużycka SR		66-22
Siedlnica	43	15		obozowisko osada osada	M? k.łużycka pradzieje		66-22
Siedlnica	44	16		osada	SR		66-22
Siedlnica	45	17		osada ?	SR pradzieje		66-22
Siedlnica	46	18		osada ślad osadn.	k.łużycka pradzieje		66-22
Siedlnica	47	19		osada ślad osadn.	pradzieje SR		66-22
Siedlnica	48	20		osada	OWR,k.przew.		66-22
Siedlnica	49	21		ślad osadn. ślad osadn. osada	pradzieje WŚ SR		66-22
Siedlnica	51	23		pkt osadn. ślad osadn. pkt osadn. pkt osadn.	OWR WŚ SR pradzieje		66-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Siedlnica	52	24		osada osada osada	k.łużycka L pradzieje		66-22
Siedlnica	53	25		osada	SR		66-22
Siedlnica	54	26		osada ślad osadn	pradzieje SR		66-22
Siedlnica	55	27		osada osada ślad osadn	OWR k.łużycka SR		66-22
Siedlnica	56	28		osada ślad osadn osada	k.łużycka OWR SR		66-22
Siedlnica	57	29		ślad osadn pkt osadn. pkt osadn.	k.łużycka OWR SR		66-22
Siedlnica	4	30		obozowisko osada	M k.łużycka	398-1971	66-22
Jędrzychowice-Kowalewo	47	31		obozowisko pkt osadn.	M pradzieje		66-22
Siedlnica	59	32		osada ślad osadn	k.łużycka SR		66-22
Jędrzychowice-Kowalewo	45	33		osada osada ślad osadn. ślad osadn.	k.łużycka OWR pradzieje NŻ		66-22
Jędrzychowice-Kowalewo	46	34		ślad osadn. osada osada	N? OWR? pradzieje		66-22
Siedlnica	6	35		obozowisko	M	arch.	66-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

	Miejscowość	Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
				obozowisko	M		
				obozowisko	M		
Siedlnica	60	36		obozowisko	P		66-22
Siedlnica	61	37		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	62	38		obozowisko	P,M		66-22
Siedlnica	63	39		obozowiska	P,M		66-22
Siedlnica	8	40		śląd osadn. obozowiska śląd osadn.	P M EB		66-22
Siedlnica	34	41		śląd osadn. osada	OWR,k.przew. ŚR		66-22
Łęgoń	2	42		osada	ŚR		66-22
Łęgoń	3	43		osada	ŚR		66-22
Łęgoń	4	44		osada	ŚR		66-22
Łęgoń	5	45		osada	ŚR		66-22
Olbrachcice	11	46		osada	ŚR		66-22
Siedlnica	17	47		obozowisko obozowisko	P M	397-1971	66-22
Siedlnica	17a	48		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	64	49		śląd osadn.	P		66-22
Siedlnica	31	50		śląd osadn.	P		66-22
Siedlnica	65	51		śląd osadn. osada	EK k.łużycka		66-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Siedlnica	66	52		ślad osadn.	k.łużycka		66-22
Siedlnica	16	53		ślad osadn.	M	396-1971	66-22
Siedlnica	21	54		obozowisko osada?	M SR	400-1971	66-22
Olbrachcice	8	55		obozowisko pkt osadn. pkt osadn.	M M WEB		66-22
Olbrachcice	15	56		ślad osadn.	P		66-22
Olbrachcice	14	57		obozowisko? obozowisko?	P M		66-22
Olbrachcice	9	58		obozowisko	M	377-1971	66-22
Siedlnica	67	59		osada osada	EB,k.łużycka k.łużycka		66-22
Siedlnica	68	60		pkt osadn.	pradzieje		66-22
Siedlnica	69	61		osada	SR		66-22
Siedlnica	70	62		osada	SR		66-22
Siedlnica	71	63		pkt osadn. osada pkt osadn.	k.łużycka SR M		66-22
Siedlnica	22	64		osada	SR	342-1971	66-22
Siedlnica	72	65		obozowisko pkt osadn. pkt osadn.	M SR pradzieje		66-22
Siedlnica	1	66		cmentarzysko pkt osadn.	EB,k.łużycka pradzieje		66-22
Siedlnica	2	67		ślad osadn.	N		66-22
Siedlnica	3	68		ślad osadn. ślad osadn.	M pradzieje	391-1971	66-22
Siedlnica	5	69		ślad osadn.	M	392-1971	66-22

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wschowskiego na lata 2024-2028

Miejscowość		Nr stan. miejscowość	Nr stan. obszar	Funkcja	Chronologia kultura	Rejestr uwagi	Obszar
Siedlnica	7	70		ślad osadn. ślad osadn.	EK pradzieje		66-22
Siedlnica	9	71		ślad osadn. ślad osadn.	M pradzieje	393-1971	66-22
Siedlnica	10	72		grób	?		66-22
Siedlnica	11	73		ślad osadn.	N		66-22
Siedlnica	12	74		ślad osadn. pkt osadn.	EK OWR	342-1971	66-22
Siedlnica	14	75		pkt osadn. pkt osadn.	? EB,k.łużycka	395-1971	66-22
Siedlnica	15	76		ślad osadn.	pradzieje		66-22
Siedlnica	18	77		pkt osadn.	M		66-22
Siedlnica	20	78		pkt osadn.	M	399-1971	66-22
Siedlnica	23	79		gr.stożkowaty	ŚR		66-22
Siedlnica	24	80		pkt osadn.	M		66-22
Siedlnica	25	81		pkt osadn.	M		66-22
Siedlnica	27	82		ślad osadn.	pradzieje		66-22
Siedlnica	28	83		osada osada	OWR WŚ		66-22
Siedlnica	30	84		obozowisko	M		66-22
Siedlnica	30	84		ślad osadn. ślad osadn.	PŚ NŻ		66-22
Łęgoń	5	117		obozowisko	P		66-22
Siedlnica	73	118		Ruina pałacu	XIX w.		66-22

Spis tabel, wykresów, rysunków

TABELA 1. WYKAZ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE POWIATU WSCHOWSKIEGO UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW.	46
TABELA 2. WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE DZIAŁALNOŚCI MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ W OSTATNICH LATACH.	50
TABELA 3. STAN OPRACOWANYCH GMINNYCH EWIDENCJI ZABYTKÓW W GMINACH NA TERENIE POWIATU.	51
TABELA 4. DZIAŁANIA DO REALIZACJI W RAMACH POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA POWIATU WSCHOWSKIEGO NA LATA 2024-2028.	55
TABELA 5. WYBÓR MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W POWIATOWYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU WSCHOWSKIEGO NA LATA 2024-2028.	61
WYKRES 1. ANALIZA LICZBY ZABYTKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW Z TERENU POWIATU WSCHOWSKIEGO W PODZIALE NA GMINY.	43
WYKRES 2. ANALIZA LICZBY ZABYTKÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW Z TERENU POWIATU WSCHOWSKIEGO W PODZIALE NA PEŁNIONE FUNKCJE.	43
WYKRES 3. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE POWIATU Z PODZIAŁEM NA GMINY – ZESTAWIENIE PROCENTOWE.	46
FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA KOŚCIÓŁ I KLASZTOR OO. FRANCISZKANÓW WE WSCHOWIE.	27
FOTOGRAFIA 2. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. STANISŁAWA BISKUPA I MĘCZENNIKA WE WSCHOWIE.	27
FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA ZBÓR EWANGELICKI ŻŁÓBEK CHRYSZTUSA WE WSCHOWIE.	28
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, OB. RZYMSKOKATOLICKI FILIALNY PW. ŚWIĘTEJ TRÓJCY WE WSCHOWIE.	28
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W HETMANICACH.	29
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARTŁOMIEJA W LGINIU.	29
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. JAKUBA W KONDRADOWIE.	29
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. JADWIGI W DĘBOWEJ ŁĘCE.	30
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. MATKI BOSKIEJ BOLESNEJ W ŁYSINACH.	30
FOTOGRAFIA 10. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY.	30
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. JERZEGO W PRZYCZYNIE GÓRNEJ.	30

FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I ŚW. JANA EWANGELISTY W SIEDLNICY.	31
FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MICHAŁA W SŁAWIE.	31
FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA KOŚCIÓŁ EWANGELICKI PW. TRÓJCY ŚWIĘTEJ, OB. RZYMSKOKATOLICKI FILIALNY PW. MIŁOSIERDZIA BOŻEGO W SŁAWIE.	32
FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. MARII MAGDALENY, OB. FILIALNY PW. ŚW. MARCINA BISKUPA W KRZEPIELOWIE.	32
FOTOGRAFIA 16. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA W ŚMIESZKOWIE.	33
FOTOGRAFIA 17. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. MATKI BOSKIEJ BOLESNEJ W PRZYBYSZOWIE.	33
FOTOGRAFIA 18. WIDOK NA KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, OB. RZYMSKOKATOLICKI PARAFIALNY PW. ŚW. JADWIGI W STARYCH STRĄCZACH.	33
FOTOGRAFIA 19. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MARII MAGDALENY W ZAMYŚLOWIE.	34
FOTOGRAFIA 20. WIDOK NA KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, OB. RZYMSKOKATOLICKI PARAFIALNY PW. BŁ. SZYMONA Z LIPNICY W STARYCH DRZEWCACH.	34
FOTOGRAFIA 21. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. JADWIGI W GOLI.	34
FOTOGRAFIA 22. WIDOK NA ZAMEK WE WSCHOWIE.	36
FOTOGRAFIA 23. WIDOK NA PAŁAC W LGINIU.	36
FOTOGRAFIA 24. WIDOK NA PAŁAC W PRZYCZYNIE GÓRNEJ.	37
FOTOGRAFIA 25. WIDOK NA PAŁAC W OSOWEJ SIENI.	37
FOTOGRAFIA 26. WIDOK NA PAŁAC BRODOWSKICH W DĘBOWEJ ŁĘCE.	37
FOTOGRAFIA 27. WIDOK NA PAŁAC W KONDRADOWIE.	38
FOTOGRAFIA 28. WIDOK NA PAŁAC RECHENBERGÓW.	38
FOTOGRAFIA 29. WIDOK NA PAŁAC W JĘDRZYCHOWICACH.	39
FOTOGRAFIA 30. WIDOK NA PAŁAC W ZAMYŚLOWIE.	39
FOTOGRAFIA 31. WIDOK NA DWÓR W OSOWEJ SIENI.	39
FOTOGRAFIA 32. WIDOK NA DWÓR W OSOWEJ SIENI DOLNEJ.	40
FOTOGRAFIA 33. WIDOK NA DWÓR W PRZYCZYNIE GÓRNEJ.	40
FOTOGRAFIA 34. WIDOK NA DWÓR W TYLEWICACH.	40
FOTOGRAFIA 35. WIDOK NA DWÓR W STARYCH STRĄCZACH.	41
FOTOGRAFIA 36. WIDOK NA DWÓR W PRZYBYSZOWIE.	41